

Nuoret luupin alla 2014 - Teemana kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus

Kirjoittajat: Leena Haanpää & Sanna Roos

Hankkeen rahoitus: Lounais-Suomen Aluehallintovirasto

Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus CYRIn julkaisuja 1 / 2015, Turun yliopisto

ISBN: 978-951-29-6299-0

Turku 2015

Sisällysluettelo

Sammandrag	2
Summary	4
Nuoret luupin alla – vuoden 2014 kyselyn taustaa.....	6
Tutkimuksen toteutus.....	8
Nuorten vapaa-aika	10
Tytöt somettavat, pojat pelaavat tietokoneilla.....	17
Raha ei ratkaise.....	21
Ajatuksia koulumaailmasta	22
Vaikuttamiskuilu leimaa koulutyöskentelyä.....	28
Lapset ja nuoret yhteiskunnallisten asioiden äärellä	31
Nuoretko yhteiskunnallisesti aktiivisia toimijoita?.....	34
Turvallisuus ja hyvinvointi	45
Turvallisuuden tunne luo pohjaa hyvinvoinnille ja koulumenestykselle.....	46
Valtaosa lapsista ja nuorista voi hyvin	52
Syrjäytymiskehityksen ytimessä on yksinäisyys	55
Työ ja tulevaisuus: kesäduunista potkua elämään.....	63
Perinteikkäästi tulevaisuuteen	65
Lasten ja nuorten kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus	72
Muotia ja muita makeita ostoksia.....	73
Taloudellinen eriarvoisuus ja materiaallinen köyhyys.....	85
Sosiaaliset tarpeet lapsille tärkeimpiä	86
Yhteenvedo ja pohdinta.....	92
Lähdeluettelo	96
Liite 1. Luuppi-kyselyyn vuonna 2014 vastanneet kunnat	100
Liite 2. Markkinointikirje kunnille	102

Sammandrag

Unga under lupp 2014

Med temat konsumtion och ekonomisk ojämlikhet

Leena Haanpää & Sanna Roos

Huvudresultaten från undersökningen Unga under lupp 2014

2

Center för barn- och ungdomsforskning CYRI har genomfört undersökningen Unga under lupp vartannat år sedan 2008. Undersökningen samlar kunskap för skolornas och kommunernas bruk gällande barns och ungdomars åsikter om till exempel fritid, hälsa, säkerhet, samt skola, framtid och delaktighet. År 2014 hade undersökningens konsumtion och ekonomisk ojämlikhet som specialtema. Nästan 1800 ungdomar i årskurserna fem, sju och nio deltog i undersökningen främst i Egentliga Finland och Satakunta.

Den ekonomiska situationen reflekteras i barnens och ungdomarnas välfärd

14% av barn och ungdomar upplevde familjens ekonomiska situation som svår eller mycket svår. De barn och ungdomar som upplevde den ekonomiska situationen som dålig hade även en negativ bild av sig själv, och de upplevde nivån av sitt välbefinnande som låg. Som konsumenter är barn och ungdomar reflekterande: preferenserna styr konsumtionsvanor hos barn och ungdomar utan att allas önskan är att få de saker som andra har. De ungdomar som upplevde familjens ekonomiska situation som svår önskade särskilt att komma iväg till gemensamma resor med familjen, det vill säga tillbringa tid med sina nära och kära. Unga anser inte att pengar sätter gränser till livet. Barn och ungdomar är bra på att bedöma vad som är nödvändigt och när konsumtion drivs av lust. Ungdomarna lyfte inte heller förmögenheten bland de viktigaste sakerna man önskar för framtiden.

Trivsel i skolan minskar med åldern

Huvudsakligen upplevde eleverna att stämningen i skolan, lektionerna och rasterna var bra. Åldern hade dock en tydlig inverkan i skoltrivseln: femteklassister upplevde stämningen i skolan, klassen och rasterna bättre än sjunde- och niondeklassister. Femteklassister var även mer positivt inställda till lärare, skolhälsovården, skolbiblioteket, skolmåltider samt skolans inom- och utomhusutrymmen jämfört med sina äldre skolkamrater. Endast 17% av niondeklassister upplevde skolhälsovården som mycket bra. Niondeklassister upplevde oftare än femte- och sjundeklassister att mobbning, diskriminering och våld är ett problem i skolan. 16 % av femteklassister och en fjärdedel av niondeklassister hade vittnat våld eller diskriminering i skolan. Niondeklassister tyckte även att man gjorde mindre för att hindra mobbning i skolan än vad de yngre tyckte.

Att ha tid med föräldrar är viktigt

Barn och ungdomar tillbringar mer tid med mamman än med pappan till exempel i form av läsläsning, hushållsarbete och friluftsliv. Även frågor som unga upplever som viktiga diskuterar de oftare med mamman än med pappan. Diskussioner om viktiga saker blev mindre viktiga med åldern; till exempel över 70% av niondeklassister diskuterade viktiga frågor med sin pappa endast ett par gånger i månaden eller mer sällan. Dessutom är diskussionerna kopplade till ungas upplevda hälsa. Det är inte materiella ting som barn och ungdomar saknar utan tid tillsammans med familjen.

3

Svag tillit till egna medborgerliga färdigheter

Femteklassister satt högre betyg till sina medborgerliga färdigheter än sjunde- och niondeklassister, men alla åldersgrupper har endast lite tillit till sina medborgerliga färdigheter. Att öva medborgerliga färdigheter i samband med skolans vardagsrutiner skulle vara oerhört viktigt för att kunna öka ungas förtroende för sin förmåga att delta och påverka. Dessutom skulle även intresset för samhällsfrågor troligtvis öka.

För mer information: specialforskare Leena Haanpää, Center för barn- och ungdomsforskning CYRI, Åbo universitet, tfn (02) 333 6464, leena.haanpaa@utu.fi

Summary

Youth in Focus 2014

Special theme in consumption and economic inequality

Leena Haanpää & Sanna Roos

Main results from the research Youth in Focus 2014

4

Child and Youth Research Institute CYRI has conducted the research The Youngsters in Focus every second year from 2008. The research collects information for the use of schools and municipalities regarding children's and youth opinions of for example, leisure time, health, security, school, future, and participation. The special theme of 2014 report is consumption and economic inequality. Almost 1800 youngsters from the grades 5, 7, and 9 participated the research mainly from the South-Western parts of Finland.

Economic inequality reflects to welfare in children's and youngster's lives

Most of children and youngsters feel that they have good state of health and that they are happy and satisfied with their lives. Nonetheless, few of them feel bad. The experience children and youngsters have about the economic situation of their family and personal health is in strong relationship with life satisfaction. 14 percent of the children and youngsters who participated in Youth in Focus -research felt that the economic resources of his/her family were scarce. Furthermore, every tenth respondent informed that she/he does not have any really close friend. The lack of a friend had a clear connection e.g. in seeing her/his future in a pessimistic way. Among other things, health, happiness and good friends were seen as the most meaningful things in the future.

The feeling of security creates the basis for welfare and high achievements at school

The Youth in Focus -report shows that security has multidimensional impacts on the lives of children and youngsters. The feeling of insecurity was connected in the incidence of bullying at school as well as in how the pupils experienced her/his achievements at school. Those respondents who had noticed bullying at school, felt less insecure at classroom than those who hadn't noticed bullying. Respectively, those who felt insecure in classroom evaluated their achievements at school to be lower than those pupils, who hadn't felt insecure.

Mother is the one with whom time is spend

Children and youngsters spend more time with their mother than with their father. For instance, homework and household work as well as exercising outdoors were done more often with mother than with father. Youngsters discussed about meaningful matters more often with their mother than father. In general, age seemed to greatly diminish the amount of discussion. The ninth-graders talked less with their parents. All in all, it seems fathers are more often left out from the important things of everyday life: 70 percent of ninth-graders discussed

very rarely about meaningful things with fathers, with mother's the percentage was 50 per cent.

The trust in civic skills is weak

An interesting observation is that when the pupil switches from primary to secondary school, his/her trust in civic skills, i.e. the inner civic competence seems to decrease. It is somewhat alarming that the older pupils who have gone to school longer trust less in their own civic skills than the younger pupils. It seems that the school teaching hasn't yet been able to encourage pupils enough to gain active citizenship.

5

For more information: senior researcher Leena Haanpää, Child and Youth Research Institute CYRI, University of Turku, (02) 333 6464, leena.haanpaa@utu.fi

Nuoret luupin alla – vuoden 2014 kyselyn taustaa

6

Nuoret luupin alla -koulukysely kerättiin syksyllä 2014 jo neljättä kertaa. Joka toinen vuosi kerättävä kyselyaineisto on vakiintunut aihealueiltaan ja vuodesta 2012 alkaen olemme keränneet tietoa vakiaihneiden lisäksi myös yhteiskunnallisesti ajankohtaisesta teemasta, joka tässä uusimmassa tutkimuksessa kohdistuu selvittämään lasten ja nuorten kuluttajuutta ja taloudellista eriarvoisuutta. Kuluttajuuteen, kuluttamiseen ja talouteen liittyvä tutkimus puoltaa paikkaansa myös nuorten osalta, sillä talouden taantuma koskettaa voimakkaasti lapsiperheitä. Vanhemman työttömyys esimerkiksi vaikuttaa suoraan perheen käytettävissä oleviin tuloihin ja nuorten vapaa-ajan toimintamahdollisuuksiin. Raha näyttelee merkittävää osaa monen lapsen ja nuoren elämässä: paitsi taloudellisena rajoittimena, se vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin. Raha vaikuttaa mahdollisuuksiin tavata ystäviä ja tehdä sellaisia asioita, jotka ovat nuorelle itselleen tärkeitä. Siksi aihepiiriä on tärkeä tutkia!

Nuoret luupin alla -hankkeen tuoreessa raportissa kulutusteeman lisäksi raportoidaan tutkimuksen muut osa-alueet tuttuun tapaan teemoittain. Aiemmista raporteista poiketen käsillä oleva raportti sisältää ajankohtaista tutkimustietoa uusista ikäluokista: mukana ovat luokka-asteet 5, 7 ja 9. Uusi käytäntö mahdollistaa kohorttien seurannan joka toinen vuosi toteutettavana tutkimuksena ja tarjoaa samalla kunnille mahdollisuuden seurata näitä ikäluokkia alakoulusta toisen asteen kynnykselle. Tämä raportti sisältää myös vertailutietoa aiempien vuosien Luuppituloksiin. Muuttuneista ikäluokista johtuen vertailut aiempien vuosien tuloksiin esitetään raportissa vain yhdeksäsluokkalaisista.

Nuoret luupin alla -tutkimushankkeen keskeisenä tavoitteena on yhtäältä tuottaa ajankohtaista tietoa kuntien tiedolla johtamisen tueksi ja toisaalta luoda sovellettavaa tietoa lasten ja nuorten kanssa toimivien tahojen käyttöön. Raportti onkin pyritty laatimaan siten, että siitä voivat ammentaa tietoa niin koulujen opettajat ja rehtorit kuin kunnan muut lasten ja nuorten kanssa toimivat henkilöt. Raportointitapa on pyritty pitämään informatiivisena tietopakettina nuorten näkemyksistä liittyen mm. heidän vapaa-ajankäyttöön, hyvinvointiinsa, turvallisuuden kokemuksiinsa sekä kouluun, tulevaisuuteen ja vaikuttamiseen. Tieto auttaa kuntia lapsiin ja nuoriin liittyvässä päätöksenteossa sekä edesauttaa kunnallisten lapsi- ja nuorisopoliittisten ohjelmien laadinnassa. Toivomme, että käsillä oleva tutkimusraportti tuo oman lisänsä suomalaisten lasten ja nuorten arjen elinoloja käsittelevään tutkimuslinjaan.

Tuore Luuppiraportti on kytkettävissä tutkimuksen vaikuttavuuteen, yliopiston kolmanteen tehtävään. Kyse on konkreettisesta tutkimustiedon hyödyntämisestä niin kunta- kuin yksilötasolla. Toivomme, että tuore Luuppitutkimus palvelee tässäkin tehtävässä.

Ilman kaikkia niitä koululaisia, jotka ovat vastanneet tähän kyselyyn, ei raportti olisi ollut mahdollinen. Kiitämme lämpimästi Luuppitutkimukseen osallistuneita 5.-, 7.- ja 9.-luokkalaisia oppilaita. Suuntaamme kiitoksemme lisäksi tutkimukseen mukaan lähteneille kunnille ja kouluille tietoisena siitä, että koulut ovat monien tutkijoiden ja tutkimusten aarreaittoja, sillä sieltä on mahdollista tavoittaa koko lasten ja nuorten kirjo. Juuri tästä syystä tutkimustunku kouluihin on valtaisa. Mukaan tutkimukseen lähteneet koulut ovat antaneet sekä opettajien että

oppilaiden arvokasta työaikaa ja työpanosta tutkimuksen käyttöön. Luupin tutkimustiimi esittää lämpimät kiitokset kaikille raportin eri vaiheisiin osallistuneille henkilöille!

Lopuksi esitämme lämpimät kiitokset myös Varsinais-Suomen Aluehallintovirastolle tutkimuksen rahoituksesta!

Marraskuun 5. päivä 2015

Leena Haanpää ja tutkimustiimi

Tutkimuksen toteutus

Nuoret luupin alla -tutkimuksen perusjoukon muodostivat 5.-, 7.- ja 9.-luokkalaiset lapset ja nuoret pääosin Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Mukana on aiemmasta poiketen kuntia myös muualta Suomesta (taulukko 1), yhteensä 27 kuntaa osallistui tutkimukseen. Tutkimukseen osallistui 1793 lasta ja nuorta (5lk 53 %, 7lk 22 %, 9lk 25 %), tyttöjä ja poikia yhtä paljon. Vuoden 2015 kuntajakotilanteen mukaan Varsinais-Suomesta osallistui yhdeksän kuntaa (33 %) ja Satakunnasta seitsemän kuntaa (37 %). Loput osallistujakunnat olivat muualta Suomesta.

8

Tutkimuksen kohderyhmän rekrytointi aloitettiin poikkeuksellisesti jo vuoden 2014 alussa, ja se kohdistettiin kaikkiin Suomen kuntiin. Sähköpostitse toteutetussa rekrytoinnissa kuntiin otettiin yhteyttä kunnan kirjaamon kautta. Kaikille Suomen kunnille avoimen kutsun tavoitteena oli tarjota mahdollisuutta osallistua pelkän kyselyn sijasta hankekokonaisuuteen, jossa kunnan nuorilta kerätyt tulokset on palautettavissa vastaajille Luuppi-työpajassa (ks. liite 2). Elokuussa 2014 aloitettiin uusi rekrytointi, jossa kuntien sivistystoimia lähestyttiin sähköpostitse ja informoitiin syksyllä toteutettavasta Nuoret luupin alla -kyselytutkimuksesta. Lopulliseen otokseen saatiin vastauksia 27 kunnasta. Vaikka kunta antoi suostumuksensa tutkimuksen toteutukseen, koulut saivat itsenäisesti päättää osallistumisestaan. Tästä johtuen alakoulut lähtivät mukaan tutkimukseen helpommin kuin yläkoulut, joissa tutkimuksen toteutuksen vastuhenkilö on yleensä hankalampi osoittaa kuin alakouluissa, joissa toteutuksesta vastasi pääsääntöisesti luokanvalvoja. Seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisia osallistui tutkimukseen 12:sta ja viidesluokkalaisia 26 kunnasta. Rekrytointia rajoitti jonkin verran se, että vastaaminen oli mahdollista ainoastaan webropolin kautta. Nettipohjaiseen kyselyyn päädyttiin tutkimuksen tehokkuuden vuoksi, sillä nettivastausten koodaaminen tilastolliseen muotoon on huomattavasti nopeampaa kuin paperisten lomakkeiden.

Taulukko 1. Kyselytutkimuksen otos suuralueittain.

Suuralueet	%	Paikkakunnat (n)
Suuralue 1	53	Kaarina, Lappeenranta, Loimaa, Masku, Mynämäki, Nousiainen, Oripää, Paimio, Porvoo, Pyhtää, Turku (951)
Suuralue 2	38	Eura, Eurajoki, Hämeenkyrö, Kankaanpää, Karvia, Luvia, Pirkkala, Pori, Pyhäranta, Rauma, Siikainen (678)
Suuralue 3	4	Joensuu, Kajaani, Liperi, Puumala (71)
Suuralue 4	5	Lumijoki (93)
Yht.	100	1793

Suuralueet 1 ja 2 olivat yliedustettuina suhteessa suuralueisiin 3 ja 4. Tällä on merkitystä siinä tapauksessa, että eri suuralueiden oppilaiden vastauksissa on tilastollisesti merkitseviä eroja.

Nuoret luupin alla -kyselylomake sisälsi kahdeksan eri osa-aluetta. Seitsemän ensimmäistä aihealuetta on ns. vakituisia aihepiirejä, kahdeksas on vaihtuva aihepiiri. Aihepiirit olivat seuraavat:

- taustakysymykset
- vapaa-aika
- koulu

- yhteisiin asioihin vaikuttaminen
- turvallisuus
- hyvinvointi
- työ ja tulevaisuus
- (välttämättömyys)kulutus

Raportissa esitetään tuloksia myös vuosien 2008, 2010 ja 2012 aineistosta 9.-luokkalaisten osalta (N = 8068). Moni Luuppikysymyksistä on ollut mukana jo tutkimuksen aloituksesta, vuodesta 2008 alkaen.

9

Loppuraportissa esitetään tulokset kyselylomakkeen kaikista sisältöalueista. Tulokset esitetään tiivistetysti, lähinnä tarkastelemalla vastausten keskiarvo- ja prosentuaalisia jakaumia. Käytetyt tilastolliset analyysit on tehty SPSS-ohjelmalla pääosin kuvailevina analyyseina vastaajien taustamuuttujien, kuten luokka-asteen tai sukupuolen suhteen. Tulokset esitetään vain tilastollisesti merkitsevien erojen perusteella, ts. jos selitettävä muuttuja eroaa suhteessa selittävään (esimerkiksi, jos luokka-asteiden välillä on eroa), erot raportoidaan.

Nuorten vapaa-aika – ”Jos pelataan salibändyä niin naapuri tulee sanomaan että ei saa pelata”

10

Nuoret luupin alla -kyselylomakkeen vapaa-aikaosio selvitti lasten ja nuorten vapaa-ajan käyttöä ja sisältöjä. Kysyimme mm. mitä vapaa-ajanviettomahdollisuuksia puuttui sekä erilaisten vapaa-ajan toimintojen useutta. Ensi kertaa selvitettiin sitä, mitä harrastusmahdollisuuksia vastaajanuoret kaipaavat paikalliselle nuorisotalolle. Vapaa-aikaosiossa selvitimme myös sitä, onko raha esteenä vapaa-ajan tekemiselle ja ostoksille.

Tuloksista voidaan yleisesti todeta, että valtaosa Luuppikyselyyn osallistuneista lapsista ja nuorista ei kokenut asuinalueeltaan puuttuvan vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Ikä kuitenkin vaikutti voimakkaasti mielipiteeseen; mitä vanhempi vastaaja sitä vähemmän vapaa-ajanviettomahdollisuuksia koettiin olevan asuinpaikalla. Nuorimmat vastaajat olivat tyytyväisimpiä: 88 prosenttia viidesluokkalaisista ei kokenut puutteita vapaa-ajanviettomahdollisuuksissa. Kriittisyys lisääntyi iän myötä, seitsemäsluokkalaisista 67 prosenttia koki näin, mutta yhdeksäsluokkalaisista enää runsas puolet (56 %, kuvio 1).

Ne, jotka eivät olleet tyytyväisiä, saivat mahdollisuuden esittää avoimessa vastausosiossa toiveitaan vapaa-ajan suhteen. Osa toiveista liittyi urheiluun ja kosketti monipuolisempia liikuntamahdollisuuksia, esimerkiksi crossirataa, jäähallia ja uimahallia. Myös erilaisia pallopelikenttiä esitettiin toivelistalla useasti. Usea vastaaja toivoi ostosmahdollisuuksien parantumista ja kahviloita:

”Ravintoloita, kahviloita, ostoskeskuksia, baareja, klubeja, missä ikinä sitä vapaa-aikaa voikaan viettää, se varmasti puuttuu täältä”.

Yksi kärkitoiveista liittyi nuorten oleskelupaikkojen lisäämiseen:

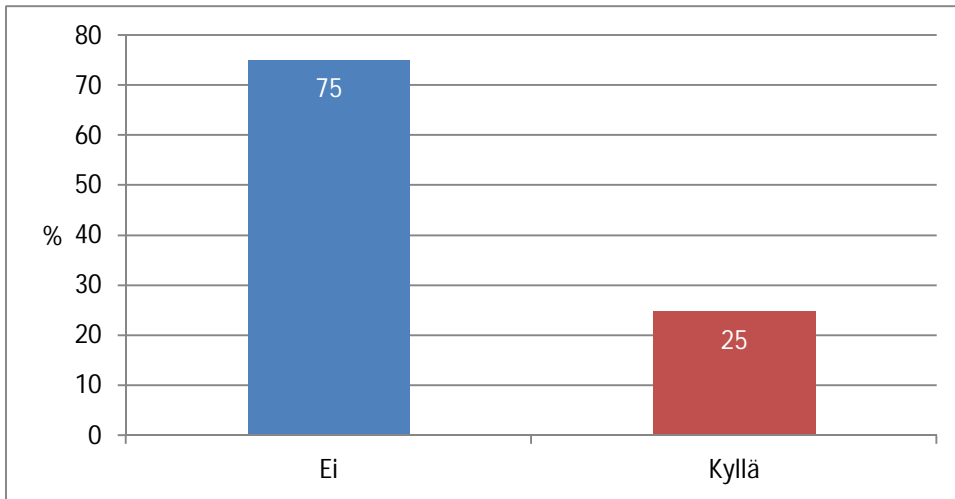
”erilaisia paikkoja nuorille jossa nuoret voivat viettää yhdessä aikaa”, ”nuorille mahdollisia paikkoja viettää iltaa sisätiloissa arkisin ja viikonloppuisin”.

Myös kauppakeskukset nähtiin mahdollisina oleskelupaikkoina:

”kauppakeskus, paikkoja jossa nuoret voisivat olla”.

Pitkämatkan koululaisehdotus liittyi odottamiseen:

”Kun odottaa bussia olisi kiva olla joku paikka johon voisi mennä”.

Kuvio 1. Puuttuuko asuinpaikaltasi mielestäsi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia?

Avoimissa vastauksissa toistui jonkin verran se, että nuoret kokivat häiritsevänsä aikuisia omalla tekemisellään. Asuinalueilla tilanne saattaa joskus tulehtua eri-ikäisten asukkaiden välillä, kun vanhempi ikäpolvi kokee nuorten alituisen häiritsevän ja meluavan kokoontuessaan esimerkiksi mopoilemaan. Seuraava sitaatti - kuten myös otsikon sitaatti - puolestaan kertoo siitä, miten nuoret kokevat tilanteen:

”Nuoret eivät saa olla rauhassa missään. Alue jossa nuoret saisivat mopoilla (keulia ja burnata) ei ole. Vanhat sitten valittaa kun rällätään keskustassa...”

Sitaatin kaltainen tilanne on arkipäivää monessa kunnassa. Toiminta, jossa kunnan edustajat sekä eri-ikäiset asukkaat yhdessä miettivät ratkaisua, voi parhaimmillaan johtaa tilanteen laukeamiseen. Asuinympäristön viihtyisyys on yhteinen asia.

Taulukossa 2 kuvataan lasten ja nuorten vapaa-ajallaan tekemien asioiden useutta. Viisiportainen vastausasteikko (1 = en koskaan, 5 = lähes joka päivä) sisälsi 16 eri vaihtoehtoa, joiden jakaumia tarkasteltiin keskiarvoina (ka) ja keskihajontoina (kh). Ikä vaikuttaa osittain siihen, mitä vapaa-ajalla tehdään, ja se myös selittää vapaa-ajan aktiivisuutta. Kuvioista kuitenkin huomataan, että ikä ei selittänyt neljää vapaa-ajan toimintaa, ts. luokka-asteiden väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkitsevät. Nämä toiminnot olivat elokuvissa, konserteissa tms. käyminen, kavereiden tapaaminen, shoppailu sekä valo- tai videokuvaus. Elokuvissa ja konserteissa käyminen ei erottele myöskään sukupuolia. Kavereita sen sijaan pojat tapasivat hieman tyttöjä useammin, pojista 68 ilmoitti tapaavansa kavereitaan lähes joka päivä, tytöistä 62 prosenttia. Tytöt shoppailivat poikia selvästi ahkerammin, pojista 14 prosenttia ei shoppaillut koskaan, tytöistä ainoastaan yksi prosentti. Samoin video- ja valokuvaus oli selvästi suositumpaa tyttöjen kuin poikien keskuudessa. Tytöistä 20 prosenttia ilmoitti valo- tai videokuvaavansa päivittäin, pojista seitsemän prosenttia.

Alakoululaisten vapaa-aikaa voidaan luonnehtia yläkoululaisia monipuolisemmaksi ja fyysisesti aktiivisemmaksi, sillä iän kasvaessa tekeminen yksipuolistuu ja aktiivisuus vähenee. Esimerkiksi kirjastossa käyminen ja luovan toiminnan harrastaminen harveni merkittävästi yläkouluun siirryttäessä, kuten myös ulkoiluun ja liikuntaan käytetty aika. Kavereiden tapaaminen ja shoppailu eivät ole iästä kiinni, vaan ajankäyttö niihin pysyi tasaisena siirryttäessä alakoulusta ylä-

kouluun. Kiinnostavaa on, että tietokoneella vietetty aika lisääntyi yläkoulussa, kun samanaikaisesti tv:n katselu väheni, tosin ruutuajaksi¹ näyttäisi pysyvän vakiona. Kotona arkiaskareissa auttaminen näyttää myös lisääntyvän iän myötä hieman.

Sukupuoli erotteli voimakkaasti useiden vapaa-ajantoimintojen määriä. Tytöt olivat selvästi ahkerampia kirjastopalveluiden kuluttajia kuin pojat: erot olivat suurimmillaan seitsemäsluokkalaisilla, joiden tytöistä kirjastossa kävi vähintään viikoittain 14, kun taas pojista vain viisi prosenttia. Luovan toiminnan (esim. piirtäminen, kirjoittaminen, teatteri, käsi- tai puutyöt) harrastamisen erot olivat suurimmillaan viidesluokkalaisilla: tytöistä vähintään viikoittain käytti vapaa-aikaansa luovan työn parissa 73 prosenttia, pojista 30 prosenttiyksikköä vähemmän (42 %). Ulkoilu ja luonnossa liikkuminen kuului niin ikään tyttöjen vapaa-ajanviettoon useammin kuin poikien, tosin erot vähän tai ei koskaan -liikkuvien välillä tasoittuivat yläkoulun loppuvaiheessa. Alakouluikäisistä tytöistä vain ani harva, alle yksi prosenttia, ei ulkoillut vastaustensa mukaan koskaan, pojista runsas kaksi prosenttia. Yläkoulun yhdeksännelle luokalle tultaessa luku oli kasvanut kahdeksaan prosenttiin sekä tytöillä että pojilla.

Sen sijaan liikunnan ja urheilun harrastamattomuudessa sukupuolierot kasvoivat merkittävästi yläkoulussa. Valtaosa kaikista koululaisista liikkui tai harrasti urheilua vapaa-ajallaan vähintään kerran viikossa, luokka-asteesta huolimatta, kuitenkin niin, että tytöt olivat liikunnallisesti aktiivisempia kuin pojat. Alakoulussa sekä tytöistä että pojista kolme prosenttia ei harrastanut liikuntaa tai urheilua koskaan vapaa-ajallaan, yläkoulussa erot korostuivat ja kasvoivat: ei koskaan -vastauksia ei tytöillä ollut kummassakaan luokka-asteessa, sen sijaan seitsemäsluokkalaisista pojista ei koskaan -liikkuvien osuus oli neljä, yhdeksäsluokkalaisista viisi prosenttia. Tämä tulos poikkeaa siitä, mitä muut viimeaikaiset tutkimustulokset suomalaislasten ja -nuorten liikunnan määristä tavallisesti raportoivat: tulosten mukaan liikunnan harrastamisen määrä on sukupuolittunutta poikien hyväksi; pojat liikkuvat tyttöjä enemmän (ks. Turpeinen ym. 2011).

Syyksi liikunnan vähenemiseen voisi tarjota tietokoneella ja kännykällä vietetyn ajan lisääntymistä. Esimerkiksi yli puolet (59 %) yhdeksäsluokkalaisista, sukupuolesta riippumatta, vietti lähes päivittäin vapaa-aikaansa tietokoneella pelaten tai nettiä selaillen. Määrien vertailu aiempiin Luoppiaineistoihin osoittaa kuitenkin, että yhdeksäsluokkalaisten tietokoneella käyttämä aika on vähentynyt, toisin sanoen liikunnallisen aktiivisuuden vähenemistä ei voi suoraan selittää tietokoneen käytön lisääntymisellä (kuvio 4). Yläkoululaisten liikunnan vähentymistä selittävät näin ollen muunlaiset tekijät. Ja toisaalta, vaikka tietokoneella vietetty aika osoittaa määrällistä pienenemistä, tulos ei kerro todennäköisesti ruutuajan vähenemisestä, vaan pikemminkin siirtymästä tietokoneella tapahtuvasta nettisurffailusta älypuhelimella tapahtuvaan selailuun. Tämän raportin lopussa olevasta kulutusosioista käy ilmi, että jo viidesluokkalaisista yli 80 prosentilla on älypuhelin ja yhdeksäsluokkalaisista jo lähes kaikilla (91 %). Vuoden 2012 Luoppi-raportin mukaan matkapuhelinta käytettiin paljon, kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista yli puolet käytti sitä ainakin puoli tuntia päivittäin (Haanpää & Roos 2013). Vuonna 2014 ei selvitetty erikseen matkapuhelimen käyttöä.

¹ "Ruutuajalla tarkoitetaan television, tietokoneen ja pelikonsolien ääressä vietettyä aikaa. Runsas ruutuajaksi voi olla este päivittäiselle liikunnalle tai riittäväälle yöunelle. Se pakottaa liikkumattomaksi ja voi aiheuttaa turhaa lihaskäynnitystä ja virheasentoja. Poikkeuksena tästä ovat liikkuen pelattavat pelikonsolipelit (esim. Kinect Xbox, Paystation Move, EA Sports Active, Nintendo Wii)." Lähde: terveekoululainen.fi

Kuvioon 2 on koottu vertailutietona vuosilta 2008–2014 yhdeksäsluokkalaisten vapaa-ajanviettotapojen muutokset. Kaikkia toimintoja koskevia vertailutietoja ei ole voitu esittää neljältä vuodelta, sillä kysymykset ovat osittain muuttuneet alkuperäisistä. Tulosten mukaan yhdeksäsluokkalaisten vapaa-ajan toiminnallinen aktiivisuus on kaiken kaikkiaan vähentynyt: tämä koskee niin liikuntaa kuin kaverien tapaamista, tietokoneella vietettyä aikaa, television katselua ja yhdistysaktiivisuutta. Selvää nousua oli kuitenkin havaittavissa ulkoilun osalta, josta vertailutietoa on saatavissa vuodesta 2010 alkaen. Samoin on laita teknisten asioiden harrastamisessa, joka on vertailuvuosina ollut vaihtelevaa ja kiinni myös kyselyyn vastanneiden asuinalueesta. Valokuvaus ja videokuvaus näyttäisivät tulosten mukaan niin ikään hieman kasvattaneen suosiota vapaa-ajanviettotapana ja on todennäköisesti yhteydessä matkapuhelinten lisääntyneeseen käyttöön.

Muutokset eivät ole kovin suuria suuntaan tai toiseen, mutta kertovat esimerkiksi liikunnan harrastamisen osalta samaa kieltä kuin muut tutkimukset: nuorten liikunnallinen aktiivisuus on vähentynyt. Suuntaus urheilun ja liikunnan harrastamisessa on ollut laskeva, vaikkakin kaksi viimeistä vertailuvuotta osoittavat lähes päivittäisen liikunnan harrastamisen pysyneen ennallaan. Kulttuuriharrastamisen suuntaus osoittaa myös vähenemisen merkkejä. Kuuden vuoden vertailujaksolla niiden nuorten osuus, jotka eivät käy koskaan elokuvissa, teattereissa ja konserteissa on kasvanut viidellä prosenttiyksiköllä (2008, 4 %; 2014, 9 %).

Taulukko 2. Kuinka usein teet seuraavia asioita vapaa-ajallasi? Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla.

Luokka		Käyn elokuvissa, konserteissa, teatterissa, museoissa, näyttelyissä	Käyn kirjastossa	Ulkoilen luonnossa (esim. kalastan)	Harrastan luovaa toimintaa	Vietän aikaa tietokoneella, esim. netissä tai pelaan pelejä	Katson TV:tä	Autan kotona arkiaskareissa tai teen työtä	Tapaan kavereita
5	Ka	2,05	2,57	3,86	3,36	4,09	4,48	4,02	4,54
	Kh	0,469	0,831	1,193	1,336	1,027	0,936	1,012	0,763
7	Ka	2,07	2,35	3,46	3,18	4,24	4,44	4,23	4,52
	Kh	0,516	0,861	1,188	1,312	0,997	0,966	0,868	0,738
9	Ka	2,06	1,96	3,06	2,75	4,31	4,27	4,12	4,46
	Kh	0,507	0,844	1,222	1,318	1,018	1,046	0,942	0,807
Yht.	Ka	2,06 (ns)	2,37***	3,57***	3,17***	4,18***	4,42**	4,09**	4,51 (ns)
	Kh	0,49	0,879	1,244	1,349	1,022	0,975	0,967	0,769

*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Vastausvaihtoehdot: 1=en koskaan, 2=joitakin kertoja vuodessa, 3=joka kuukausi, 4=joka viikko, 5=lähes joka päivä

Taulukko 2 jatkuu.

15

Luokka		Urheilen tai harrastan liikuntaa	Harrastan teknisiä asioita, kuten korjailen mopoja tai tietokoneita	Osallistun seura-/yhdistystoimintaan	Käyn nuorisotalolla, nuorisokahvilassa tai vastaavassa	Shoppailen	Harrastan laulamista, bänditoimintaa tai soitin soitinta	Kuuntelen musiikkia	Valokuvaan tai videokuvaan
5	Ka	4,31	1,69	2,3	1,74	2,65	2,22	4,35	3,03
	Kh	0,956	1,066	1,344	1,002	0,86	1,429	0,98	1,224
7	Ka	4,32	2,03	2,23	2,1	2,68	2,26	4,62	3,16
	Kh	0,892	1,307	1,36	1,125	0,827	1,491	0,792	1,219
9	Ka	4,13	2,23	2,1	1,98	2,63	1,99	4,72	2,97
	Kh	0,938	1,414	1,296	1,155	0,798	1,397	0,743	1,254
Yht.	Ka	4,26**	1,9***	2,23*	1,88***	2,65 (ns)	2,17**	4,5***	3,04 (ns)
	Kh	0,94	1,239	1,338	1,081	0,837	1,439	0,9	1,232

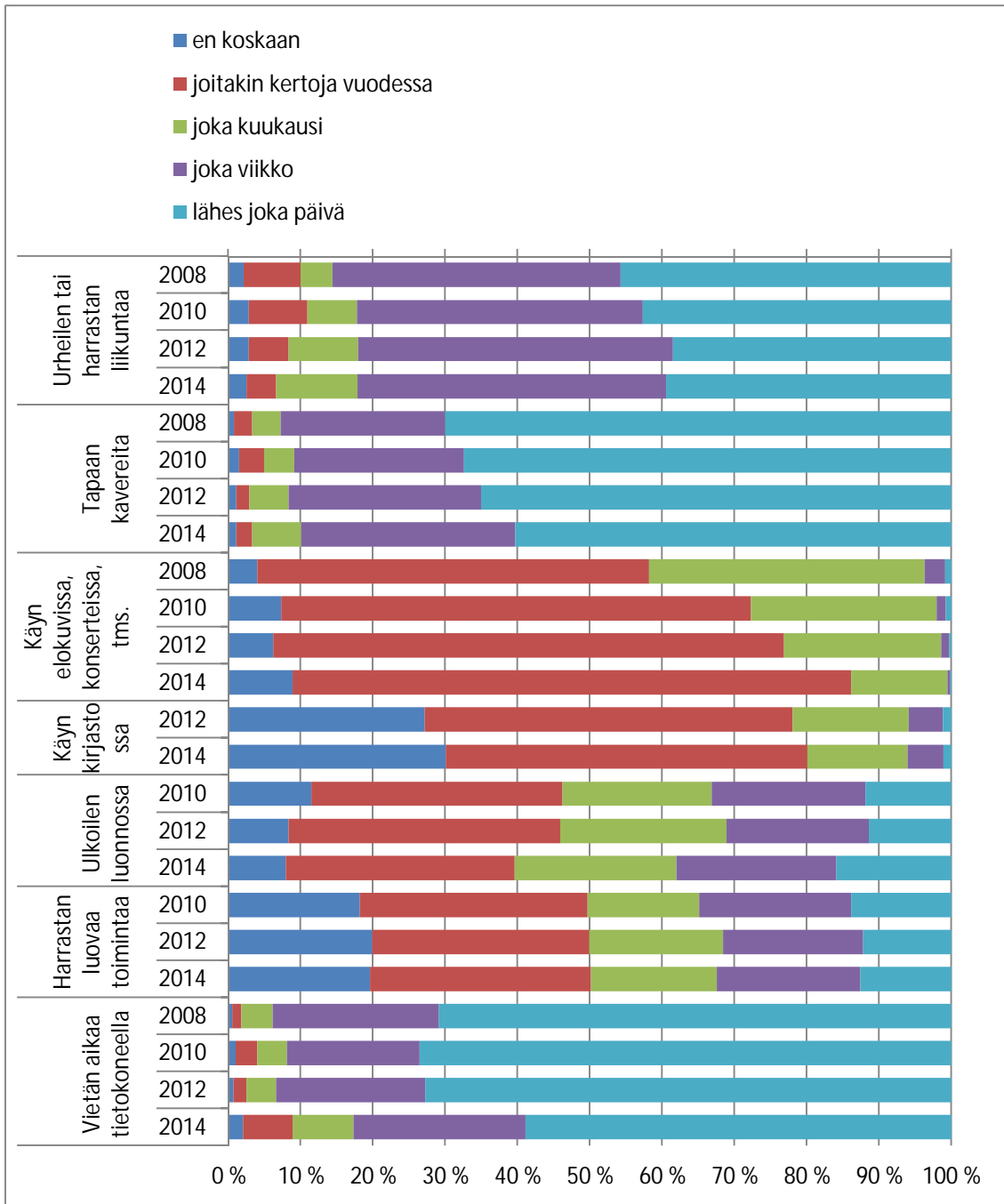
*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

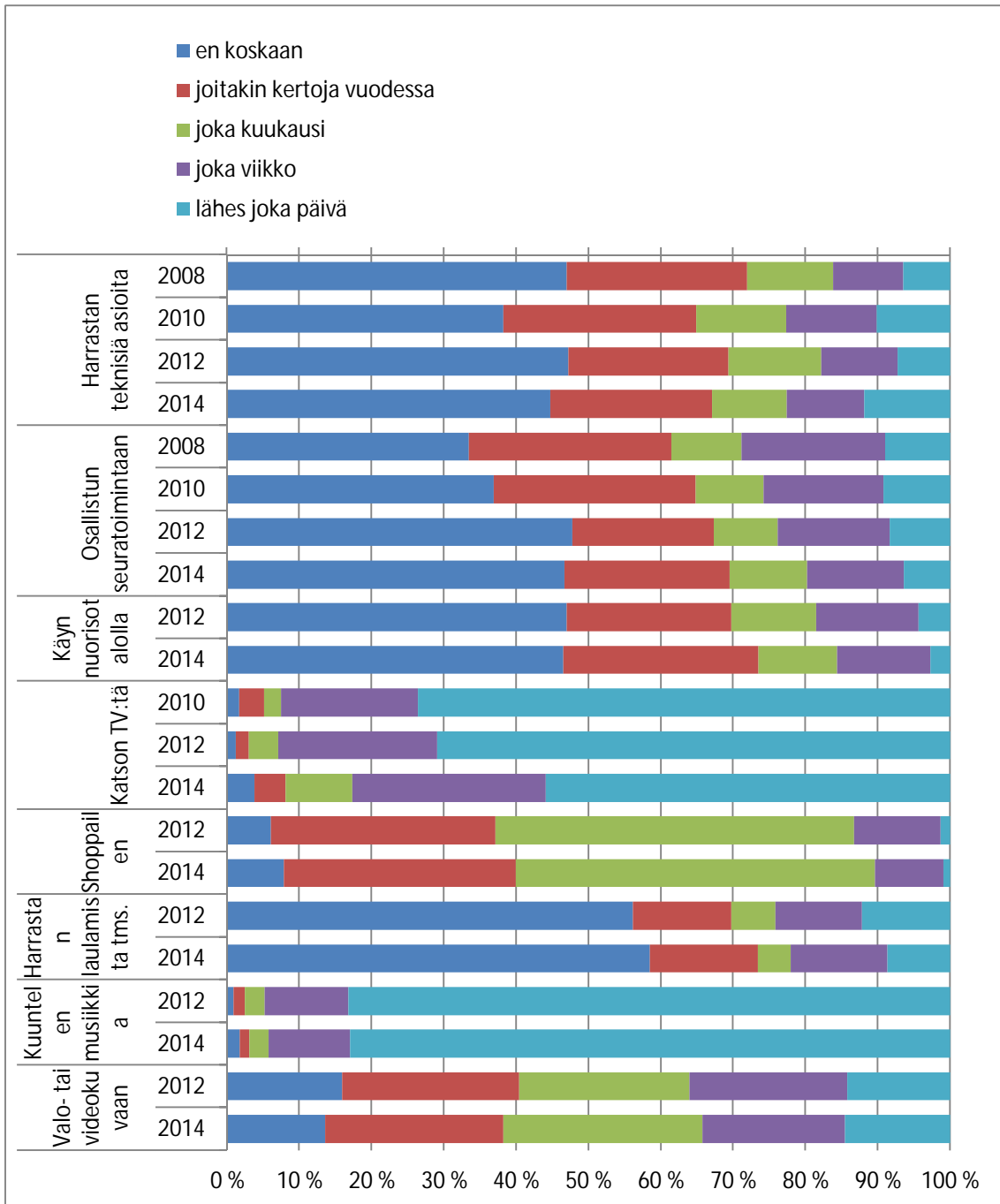
* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Vastausvaihtoehdot: 1=en koskaan, 2=joitakin kertoja vuodessa, 3=joka kuukausi, 4=joka viikko, 5=lähes joka päivä

Kuvio 2. Muutokset 9.-luokkalaisten vapaa-ajan käytössä vertailuvuosina 2008–2014. Jatkuu seuraavalla sivulla.

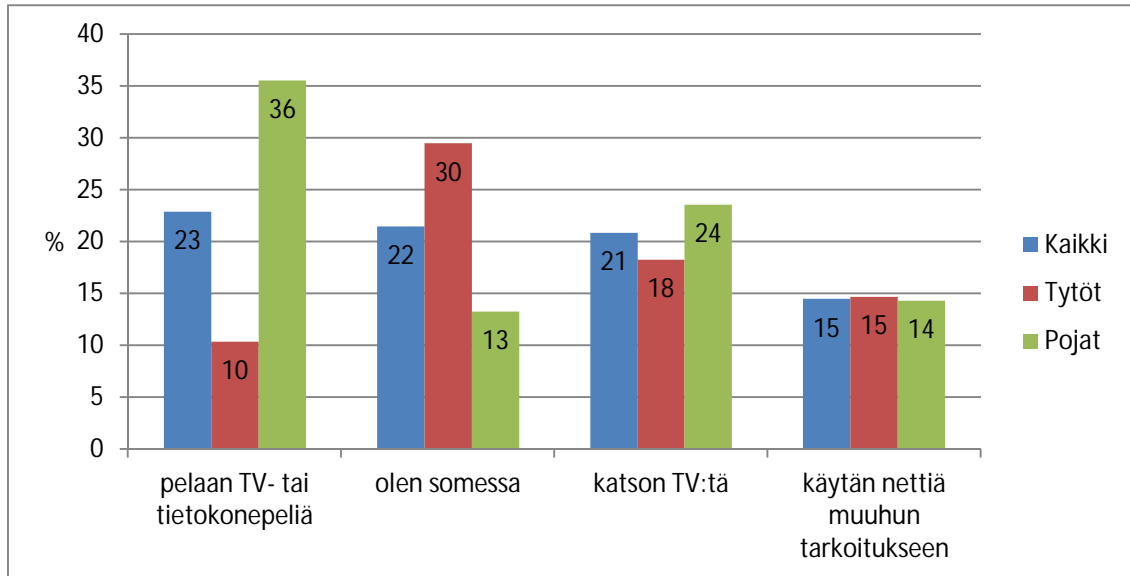

Kuvio 2 jatkuu.

Tytöt somettavat, pojat pelaavat tietokoneilla

Osana vapaa-aikaasiota selvitettiin lasten ja nuorten arjen ajankäyttöä. Päivittäisestä ajankäytöstä sosiaalinen media ja tv haukkasivat suuren osan kaikilla vastaajilla, mutta tekemisen sisällöissä on selkeä sukupuoliero (kuvio 3). Kun kolmannes tytöistä viihtyi sosiaalisessa mediassa vähintään kaksi tuntia päivässä, pojista runsas kolmannes pelasi (vertaa Miettinen & Rotkirch 2012), tosin yhdeksännelle luokalle tultaessa tietokone- ja tv-pelaaminen väheni huomattavasti (6lk 36 %; 9lk 20 %). Se aika, mikä pelaamisesta väheni, näyttäisi siirtyvän yläkoulussa somettamiseen. 36 prosenttia 9.-luokkalaisista ilmoitti käyttävänsä sosiaalista mediaa, 5.-

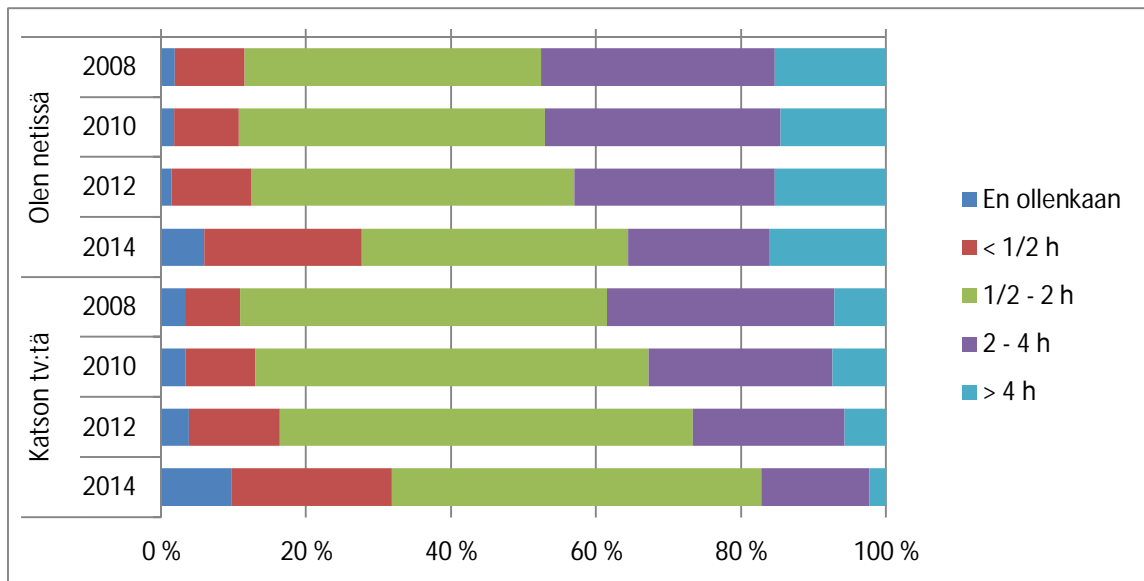
luokkalaisista ainoastaan 10 prosenttia (7lk 32 %). Lukemisen useus sen sijaan oli vähäisempää, selkeän sukupuolittunutta ja ikään liittyvää: tytöistä 12 prosenttia luki sanomalehtiä tai kirjoja vähintään kaksi tuntia päivässä, pojista selvästi harvempi, viisi prosenttia. Viidesluokkalaisista 15, seitsemäsluokkalaisista 24 ja yhdeksäsluokkalaisista 30 prosenttia ei lukenut päivittäin lainkaan.

Kuvio 3. Vähintään kaksi tuntia ruutuaikaa arkipäivisin.

Kuviossa 4 vertaillaan kuuden vuoden jaksolta yhdeksäsluokkalaisten ajankäyttöä suhteessa nettiin ja televisioon. Vuonna 2014 netin käyttöä kysyttiin hieman eri tavalla kuin aiempina vuosina. Kolmena aiempana vertailuvuonna vastaajilta kysyttiin, kuinka monta tuntia päivässä he olivat netissä. Vuonna 2014 kysymys muotoiltiin uudelleen pilkkomalla netin käyttö kahdeksi kysymykseksi: "käytän somea (esim. Facebook, chat, blogit)" ja "käytän nettiä muuhun tarkoitukseen". Tarkennuksella haettiin tietoa nuorten sosiaalisessa mediassa viettämään päivittäiseen aikaan. Tästä syystä suora vertailu aiempien vuosien tuloksiin on hankalaa. Vuoden 2014 vertailutietona on käytetty väittämää "käytän somea", jonka osalta netin suurkäyttäjien määrä on pysynyt vertailuvuosien aikana tasaisena. Sen sijaan vähemmän kuin puoli tuntia päivässä käyttäjien osuus on vuonna 2014 kaksinkertaistunut (22 %), mutta kuten yllä todettu, tulosten tulkinnassa on käytettävä harkintaa.

Television katseluun käytetty päivittäinen aika on vähentynyt jatkuvasti. Niiden yhdeksäsluokkalaisten osuus, jotka eivät katso koskaan tv:tä, on kolminkertaistunut vuosien 2008–2014 aikana kolmesta prosenttiyksiköstä kymmeneen. Vastaavasti tv:n suurkuluttajien määrä on yhtäläillä vähentynyt seitsemästä prosenttiyksiköstä kahteen.

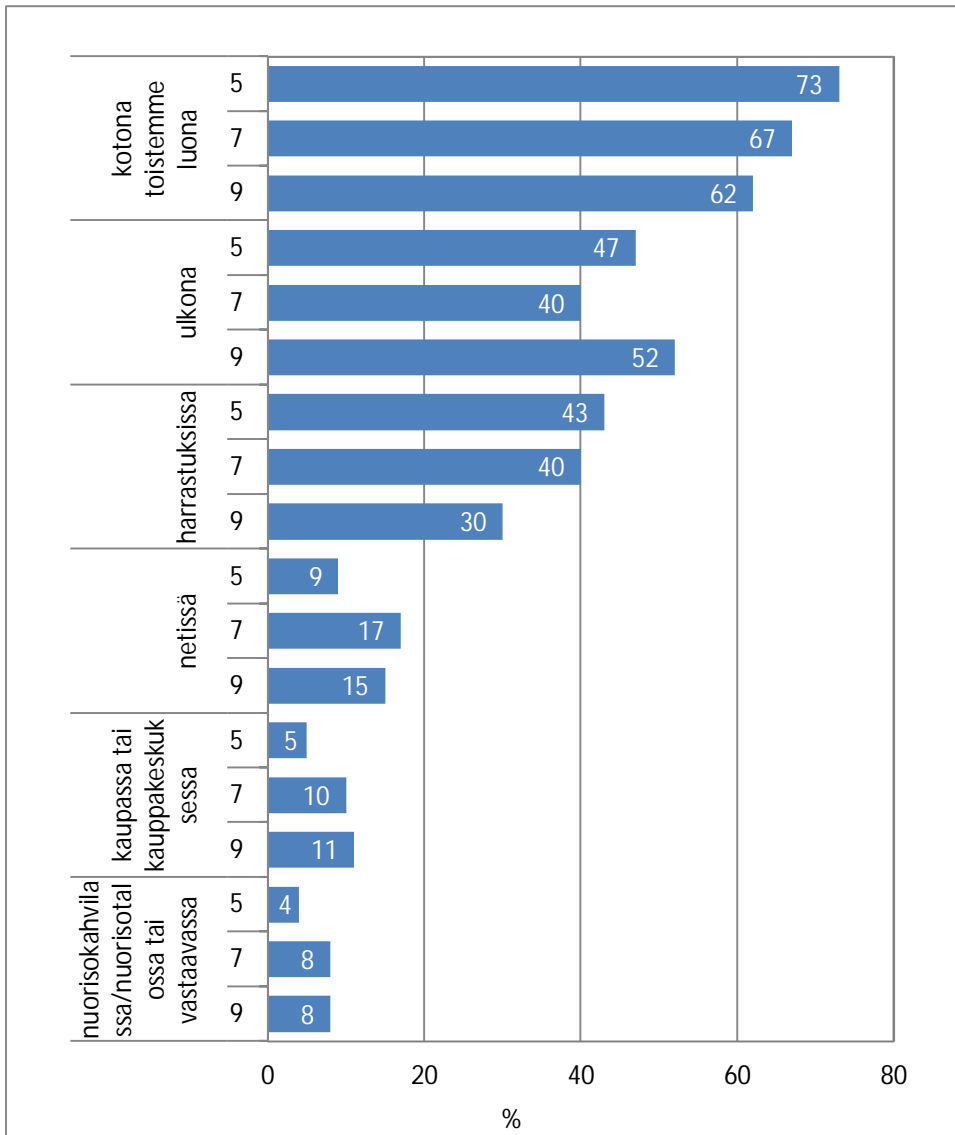

Kuvio 4. 9.-luokkalaisten netissä oleiluun ja tv:n katseluun käyttämä aika arkipäivisin vertailuvuosina 2008–2014.

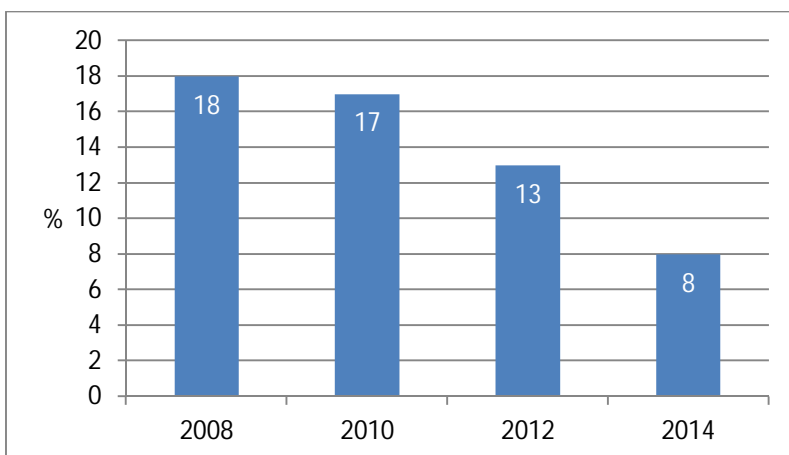
Missä lapset ja nuoret mieluiten tapaavat toisiaan? Tätä asiaa on selvitetty Luuppi-kyselyssä. Vastaajat valitsivat kuviossa 5 esitetyistä vastausvaihtoehdoista korkeintaan kaksi paikkaa, jossa tapaavat ystäviään tavallisesti. Vastausvaihtoehdot koodattiin seuraavasti: 0=ei, 1=kyllä. Kolmen kärki, missä eri-ikäiset nuoret kavereitaan tavallisimmin tapaavat, oli kotona, ulkona ja harrastuksissa. Kaikilla luokka-asteilla järjestys pysyi samana, tosin yhdeksäsluokkalaiset tapasivat kavereitaan mieluummin ulkona nuorempiin ikäluokkiin verrattuna. Vain alle viidennes ilmoitti tapaavansa kavereitaan useimmiten netin välityksellä, ja yläkoululaisille netti oli suosituampi kuin viidesluokkalaisille. Asuinpaikalla ei ollut yhteyttä nettivälitteiseen kaverien tapaamiseen, vaikka maaseudulla, pitkien välimatkojen päässä asumisen voisi kuvitella olevan tähän yhteydessä.

Nuorisotilat eivät houkuttele nuoria viettämään aikaansa kavereiden kanssa. Alakouluiikäisten pääsy nuorisotiloihin on usein rajoitettua, eikä heidän vähäinen prosenttiosuus yllätä. Sen sijaan – ei myöskään yllättävänä, vaan pikemminkin huolestuttavana kuntien nuorisotoiminnan kannalta voisi pitää sitä, etteivät edes yläkoululaiset hakeudu nuorisotiloihin kavereineen.

Nuorisotilojen vähäinen käyttöaste, josta tulos osittain kertoo, saa vahvistusta, kun tilannetta vertaillaan aiempien vuosien tuloksiin. Vertailutiedot vuosilta 2008 alkaen osoittavat, että nuorisotilojen käyttö ystävien tapaamispaikkana on jatkuvasti vähentynyt. Kun se vuonna 2008 oli 18 prosenttia, vuonna 2014 prosenttiosuus oli laskenut kahdeksaan (kuvio 6). Lapsi- ja nuorisopolitiikkaohjelmassa peräänkuulutetaan lapsia ja nuoria kiinnostavan kunnallisen vapaa-ajantoiminnan järjestämistä sekä sosiaalisesti että kulttuurisesti sopivia palveluita ja harrastuksia (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015). Luoppitulokset herättävät pohtimaan, ovatko kunnalliset nuorisopalvelut kehitetty kiinnostaviksi tai sosiaalisesti sekä kulttuurisesti sopiviksi, kun nuoret vuodesta toiseen käyttävät vähenevässä määrin hyväkseen nuorisotiloja.

Kuvio 5. Ystävien tapaamispaikat suosituimmuusjärjestyksessä.

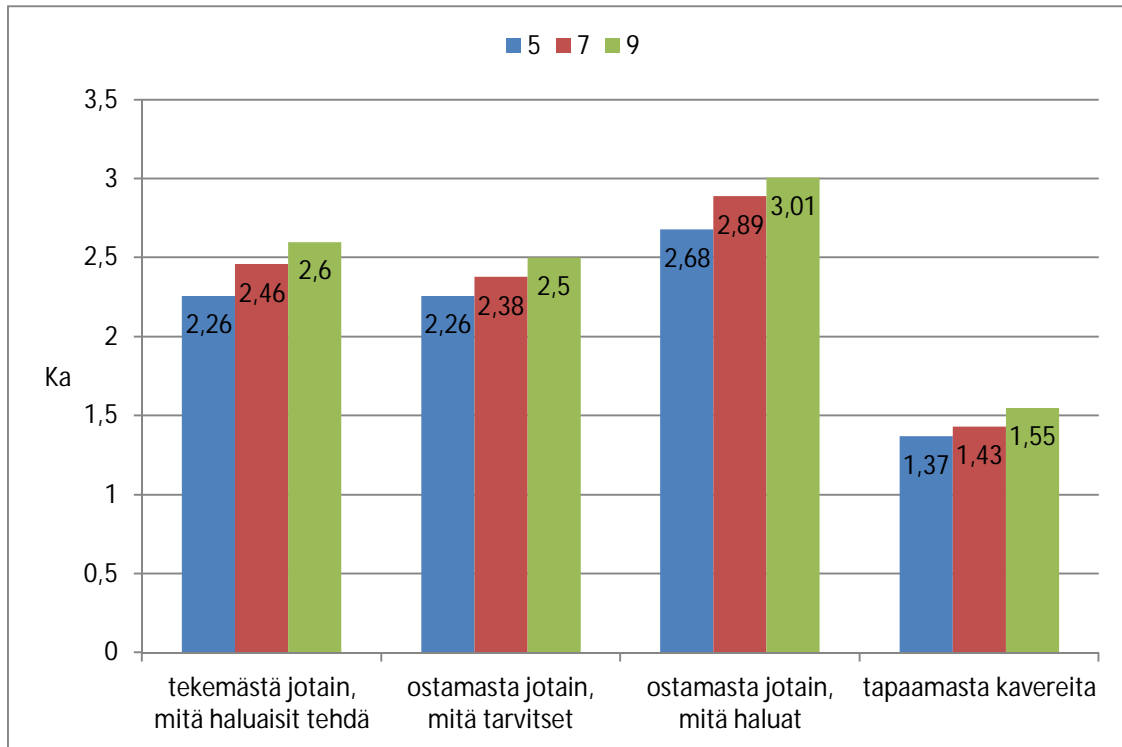

Kuvio 6. Nuorisokahvilat, -tilat tms. yhdeksäsluokkalaisten ystävien tapaamispaikkoina. Muutos vertailuvuosina 2008–2014.

Raha ei ratkaise

Luuppi-kyselyssä selvitettiin ensimmäistä kertaa rahan vaikutusta siihen, mitä lapset ja nuoret voivat ostaa tai miten se vaikuttaa heidän tekemiseensä ja kavereidensa tapaamiseen. Tulokset osoittavat, että lapset ja nuoret eivät kokeneet rahan olevan esteenä eri asioiden tekemiselle. Ikä vaikutti sukupuolta enemmän siihen, miten rahan puute koettiin. Yhdeksäsluokkalaiset kokivat hieman useammin rahan olevan esteenä tekemiselle kuin nuoremmat vastaajat. Toisaalta tytöt kokivat poikia useammin rahan rajoittavan tekemästä jotain, mitä halusivat tehdä ja ostamasta jotain, mitä halusivat ostaa.

21

1=ei koskaan, 5=hyvin usein

Kuvio 7. Kuinka usein rahan puute estää sinua tekemästä seuraavia asioita? Tulokset esitetty keskiarvoina (1=ei koskaan, 5=hyvin usein).

Halun ja tarpeen välillä oli selvä ero, 15 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että raha rajoitti melko tai hyvin usein ostamasta jotain, mitä vastaajaa tarvitsi. Lähes kaksi kertaa useammin (27 %) nuoret kokivat rahan estävän heitä ostamasta jotain, mitä he halusivat. Tulos osoittaa sen, että lapset ja nuoret pystyvät hyvin arvioimaan sen, mikä on tarpeellista ja mikä vain haluun perustuvaa. Vain neljä prosenttia oli sitä mieltä, että raha estää hyvin usein tapaamasta kavereita ja kuusi prosenttia koki, että rahan puute estää hyvin usein tekemästä jotain itselle mielekästä (kuvio 7).

Ajatuksia koulumaailmasta

Luuppi-tutkimuksen peruskysymyksiin on alusta alkaen kuulunut koulumaailmaa selvittäviä väittämiä ja kysymyksiä. Niillä mitataan sekä osallisuuden ja vaihtamismahdollisuuksien toteutumista että kouluhyvinvointia. Kysyimme vuonna 2014 ensimmäistä kertaa myös oppilaiden motivaatiota opiskelua kohtaan.

Kouluviihtyvyyttä, koulun ilmapiiriä ja koulutyöskentelyyn liittyviä asioita tarkasteltiin monipuolisesti. Tulokset on koottu alla oleviin taulukoihin 3 ja 4 keskiarvoin ja keskihajonnoin luokka-asteen mukaan. Kuvion alarivillä on osoitettu tilastolliset yhteydet, ts. onko luokka-asteiden välillä eroja suhtautumisessa kouluasioihin.

Taulukko 3. Minkälaista koulussa mielestäsi on? Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla.

Luokka		Koulussa on hyvä ilmapiiri	Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä	Tunneilla on rauhallista	Välitunneilla on rauhallista	Kiusaamista esiintyy	Koulu on opettanut minulle asioita	Syrjintää ja/tai väkivaltaa esiintyy
5	Ka	3,99	3,97	3,32	3,58	2,42	4,4	2,05
	Kh	0,979	1,001	1,156	1,145	1,292	0,912	1,211
7	Ka	3,86	3,79	3,04	3,43	2,41	4,13	2,18
	Kh	0,979	1,03	1,145	1,117	1,16	0,975	1,169
9	Ka	3,63	3,71	3,24	3,57	2,97	3,99	2,63
	Kh	1,073	1,186	1,151	1,114	1,21	1,105	1,176
Yht.	Ka	3,87***	3,86***	3,23***	3,55 (ns)	2,56***	4,23***	2,22***
	Kh	1,014	1,062	1,156	1,132	1,265	0,994	1,216

Vastausvaihtoehdot: 1=täysin eri mieltä, 2=osittain eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4=osittain samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä

*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Taulukko 3. jatkuu.

Luokka		Oppilaat ja opettajat kunnioittavat toisiaan	On olemassa opettaja, joka välittää minusta	Koulun henkilökunta ottaa oppilasneuvoston/ -kunnan tosissaan	Koulussa tehdään paljon kiusaamisen ja muun loukkaavan käytöksen estämiseksi	Tulen hyvin toimeen useim- pien opettajien kanssa	Tiedän, miten voin vaikuttaa koulun asioihin
5	Ka	4,05	3,97	3,97	3,75	4,32	3,44
	Kh	1,035	1,17	1,081	1,399	0,936	1,194
7	Ka	3,6	3,56	3,78	3,74	4,11	3,39
	Kh	1,12	1,161	1,072	1,149	1,023	1,09
9	Ka	3,2	3,44	3,55	3,31	4	3,36
	Kh	1,132	1,224	1,157	1,138	1,068	1,148
Yht.	Ka	3,74***	3,75***	3,82***	3,63***	4,19***	3,41 (ns)
	Kh	1,137	1,206	1,112	1,297	1	1,159

Vastausvaihtoehdot: 1=täysin eri mieltä, 2=osittain eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4=osittain samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä

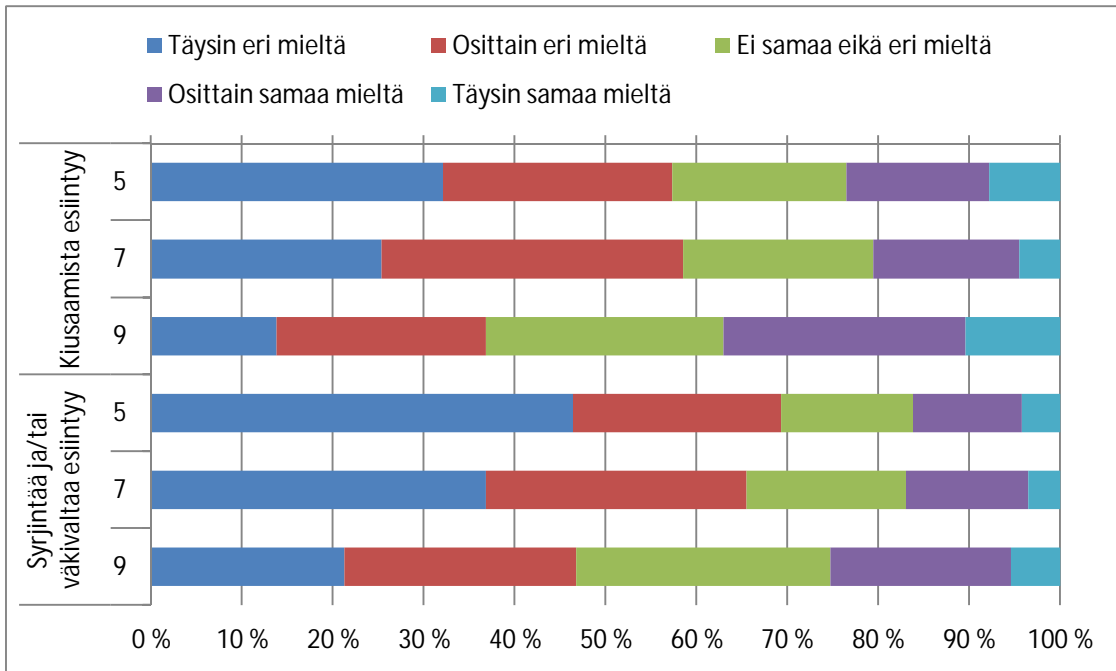
*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

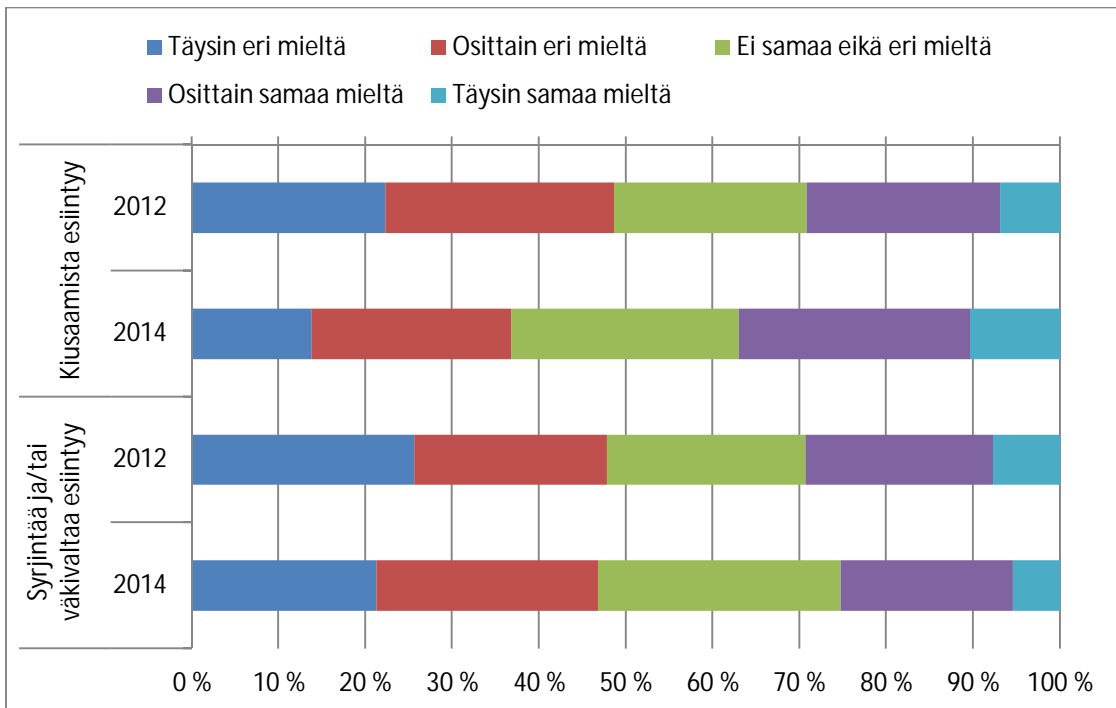
(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Suhtautuminen kouluun liittyviin asioihin oli voimakkaasti kiinni iästä: mitä vanhemmasta vastaajasta oli kyse, sitä kriittisempinä näyttäytyivät mielipiteet koulua kohtaan. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että iästä huolimatta näkemykset koulumaailmasta olivat keskimäärin hyvät – lukuun ottamatta kiusaamiseen, syrjintään ja väkivaltaan liittyviä mielipiteitä. Yhdeksäsluokkalaiset kokivat kiusaamisen merkitsevästi suurempana ongelmana kuin viidesluokkalaiset, heistä 37 prosenttia yhtyi väitteeseen. Vaikka iso osa yhdeksäsluokkalaisia on todistanut kiusaamista kouluympäristössä, luku ei kuitenkaan kerro sitä, miten suuri osa vastaajista oli itse ollut kiusaamisen kohteena tai aktiivisena osapuolena. Väkivallan ja syrjinnän esiintymistä koulussa oli todistanut yhdeksäsluokkalaisista neljännes, viidesluokkalaisista 16 prosenttia. Tulokset muistuttavat siitä, että vaikka koulukiusaamiseen on viime vuosina kiinnitetty KiVa-koulun (www.kivakoulu.fi) ja muiden kiusaamisen vastaisten toimenpiteiden ja ohjelmien myötä aiempaa enemmän huomiota, moni koululainen kärsii edelleen joko suoraan tai välillisesti kiusaamisesta sekä syrjinnän ja väkivallan uhasta koulussa. Samalla tulokset antavat viitettä siitä, että 9.-luokkalaiset kokevat koulun henkilökunnan panokset kiusaamisen ja muun loukkaavan käytöksen ehkäisemiseksi merkittävästi vähäisemmiksi kuin 5.- ja 7.-luokkalaiset.

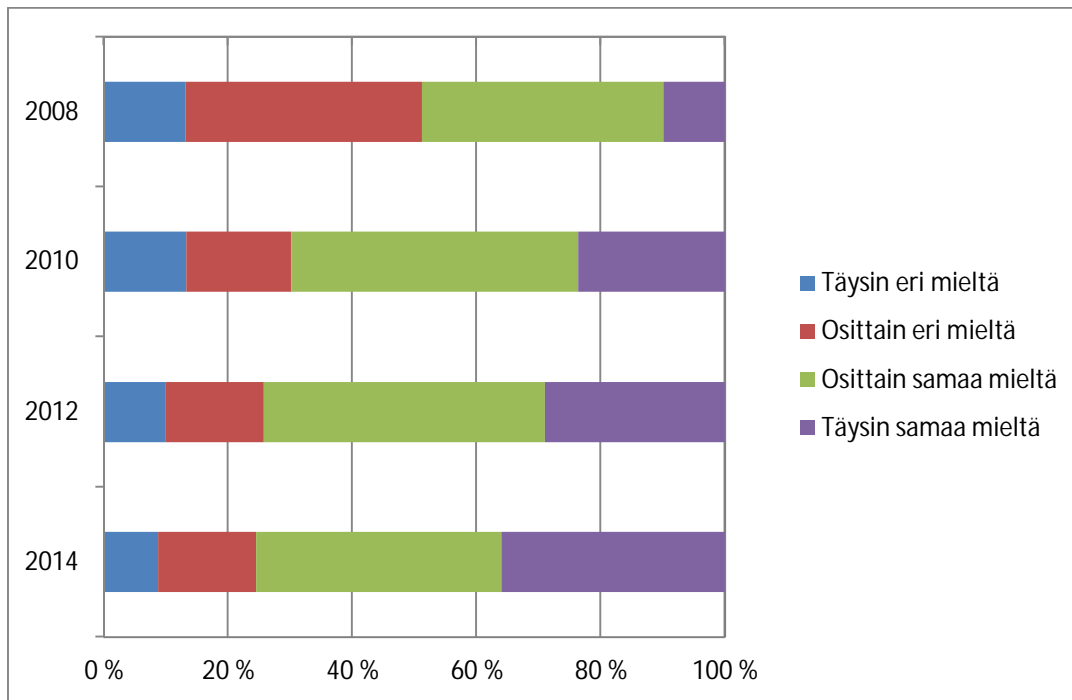
Kuvio 8. Kiusaamisen, syrjinnän ja väkivallan kokeminen luokka-asteen mukaan.

Vertailu vuoden 2012 Luoppiaineiston tuloksiin osoittaa, että yhdeksäsluokkalaisten todistama kiusaaminen on kasvanut kuudella prosenttiyksiköllä kahden vuoden ajanjaksolla. Samanaikaisesti syrjinnän ja väkivallan esiintyminen on laskenut 30 prosentista 25:een. Näyttäisi siis siltä, että syrjinnän ja väkivallan esiintyminen on vähentynyt samalla, kun kiusaaminen tai tietoisuus siitä (esim. vaikeammin havaittavissa olevasta sosiaalisesta kiusaamisesta), on lisääntynyt 9.-luokkalaisten keskuudessa.

Kuvio 9. Kiusaamisen, syrjinnän ja väkivallan kokeminen yhdeksäsluokkalaisten arvion mukaan.

Vastaavasti kuin yllä, tarkasteltiin neljän mittausjakson ajalta myös oppilaiden kokemuksia siitä, miten koulun henkilökunta suhtautuu oppilasneuvostoon. Kuvio 10 osoittaa varsin selvästi sen, että arviot ovat kehittyneet voimakkaasti myönteiseen suuntaan. Vaikuttaa siltä, että kuuden vertailuvuoden aikana on tapahtunut todellista muutosta koulujen henkilökunnan suhtautumisessa oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksia parantavaan toimintaan: myönteiset arviot ovat kasvaneet vuodesta 2008 vuoteen 2014 tultaessa 27 prosenttiyksikön verran. Kaksi kolmesta koki vuonna 2014 koulun henkilökunnan ottavan oppilaiden vaikuttamisryhmät tosissaan.

Kuvio 10. 9.-luokkalaisten arviot vertailuvuosina 2008–2014: Koulun henkilökunta ottaa oppilasneuvoston tosissaan.

Tarkastelemme seuraavaksi oppilaiden mielipiteitä koulutiloista ja koulu yhteisöstä. Oppilaiden suhtautuminen koulun fyysisiin tiloihin ja koulu yhteisöön oli pääosin myönteinen, mutta kuten aiemmissa tuloksissa, myös näissä asioissa iällä oli vaikutusta. Yhdeksäsluokkalaisten kielteiset mielipiteet koskivat kaikkia mitattuja asioita. Esimerkiksi, kun viidesluokkalaisten 40 prosenttia piti kouluterveydenhuoltoa erittäin hyvänä, vastaavan mielipiteen jakoi yhdeksännen luokan oppilaista alle puolet harvempi (17 %, 7lk 24 %). Suuri mielipide-ero syntyi ikäryhmien välille myös koulun kirjaston tilasta: viidesluokkalaisten 21 prosenttia piti koulun kirjastoa erittäin hyvänä, yhdeksäsluokkalaisten viisi prosenttia (7lk 8 %).

Noin puolet oppilaista oli tyytyväisiä kouluruokaan, mutta tyytymättömyys kasvoi yläkouluissa. Viidesluokkalaisten kouluruokaa piti erittäin hyvänä 17 prosenttia, seitsemäsluokkalaisten 13 ja yhdeksäsluokkalaisten enää seitsemän prosenttia (taulukko 4).

Taulukko 4. Mitä mieltä olet näistä asioista koulussasi? Taulukko jatkuu alla.

Luokka	Ka	luokkatoverit	koulun sisätilat	koulun ulkotilat	koulun kirjasto	kouluterveydenhuolto	kouluruoka	lukujärjestys
5	Ka	4,52	4,11	4,06	3,44	4,16	3,26	3,85
	Kh	0,694	0,819	0,903	1,24	0,89	1,26	1,003
7	Ka	4,21	3,98	3,64	2,95	3,82	3,13	3,62
	Kh	0,898	0,796	0,941	1,187	0,966	1,216	1,044
9	Ka	4,06	3,6	3,31	2,59	3,55	2,94	3,33
	Kh	1,008	1,004	1,052	1,204	1,116	1,207	1,087
Yht.	Ka	4,34***	3,95***	3,78***	3,11***	3,93***	3,15***	3,66***
	Kh	0,855	0,889	1,004	1,271	1,002	1,243	1,056

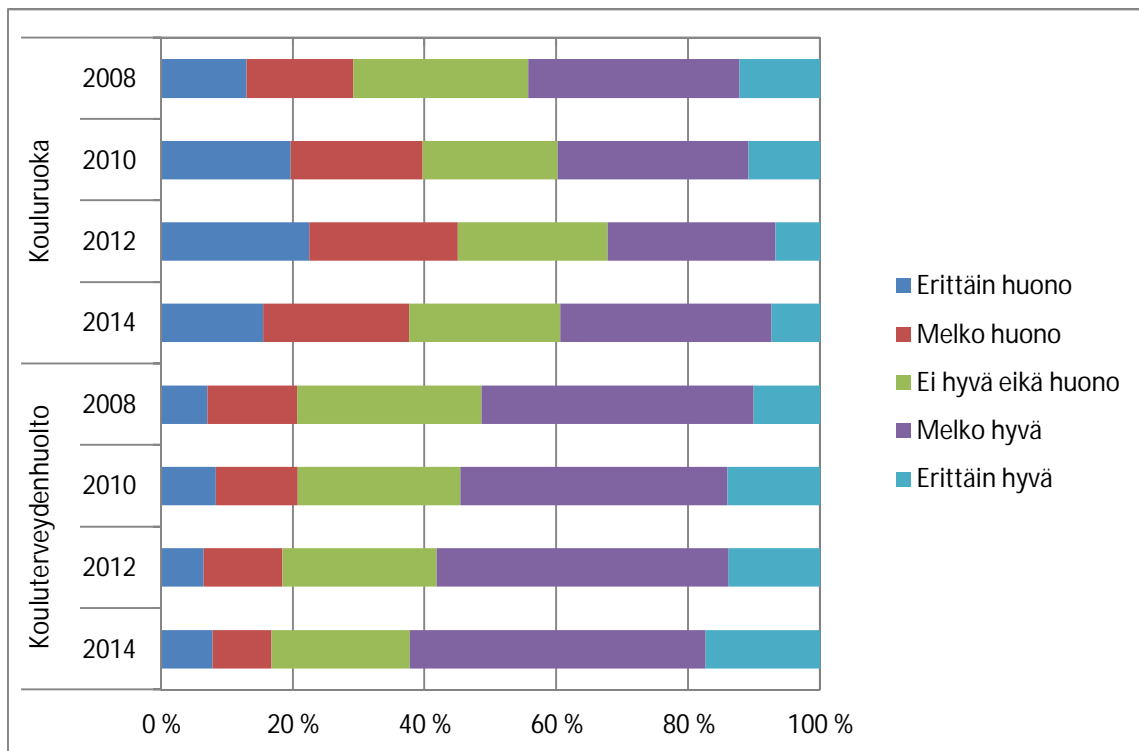
*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

Taulukko 4. jatkuu.

Luokka	Ka	opetus	oma suoritukseksi	mahdollisuus saada ylimääräistä apua ja tukea	oppilaskunnan mahdollisuudet vaikuttavat	opiskeltavat asiat
5	Ka	4,38	3,95	4,3	3,97	4,13
	Kh	0,783	0,776	0,871	0,91	0,834
7	Ka	3,97	3,86	4,14	3,74	3,82
	Kh	0,887	0,768	0,919	0,924	0,896
9	Ka	3,7	3,6	3,91	3,43	3,56
	Kh	0,912	0,98	0,957	0,982	0,896
Yht.	Ka	4,11***	3,84***	4,16***	3,78***	3,92***
	Kh	0,89	0,843	0,918	0,958	0,897

*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

Tyytyväisyyttä kouluruokaan ja kouluterveydenhuoltoon on mitattu Luuppi-hankkeen alusta, vuodesta 2008 lähtien. Kuten alla oleva kuvio 10 osoittaa, suhtautuminen kouluruokaan on muuttunut kielteisempään suuntaan, tosin tuoreimman Luuppiaineiston mukaan hyvänä kouluruokaa pitävien osuus on hieman kasvanut vuoden 2012 tasosta. Vuonna 2008 yhdeksäsluokkalaista 12 prosenttia piti kouluruokaa erittäin hyvänä, vuonna 2014 vain seitsemän prosenttia. Samanaikaisesti erittäin huonona kouluruokaa pitävien osuus oli laskenut lähes vuoden 2008 tasolle (2008, 13 %, 2014, 16 %). Kuntien kiristynyt taloustilanne, siirtyminen yhteinäiskeittiöihin ja ulkopuoliset palveluntuottajat ovat sellaisia osatekijöitä, jotka oppilaat itse ovat nostaneet esille pääosin kielteisesti kouluruuan laatuun vaikuttaneina tekijöinä Luupin Osallisuuden työpajoissa, joita on toteutettu vuosina 2013–2015 (www.utu.fi/fi/sivustot/cyri/).

Kuvio 11. Tyytyväisyys kouluterveydenhuoltoon ja kouluruokaan 9-luokkalaisten arvioimana vertailuvuosina 2008–2014.

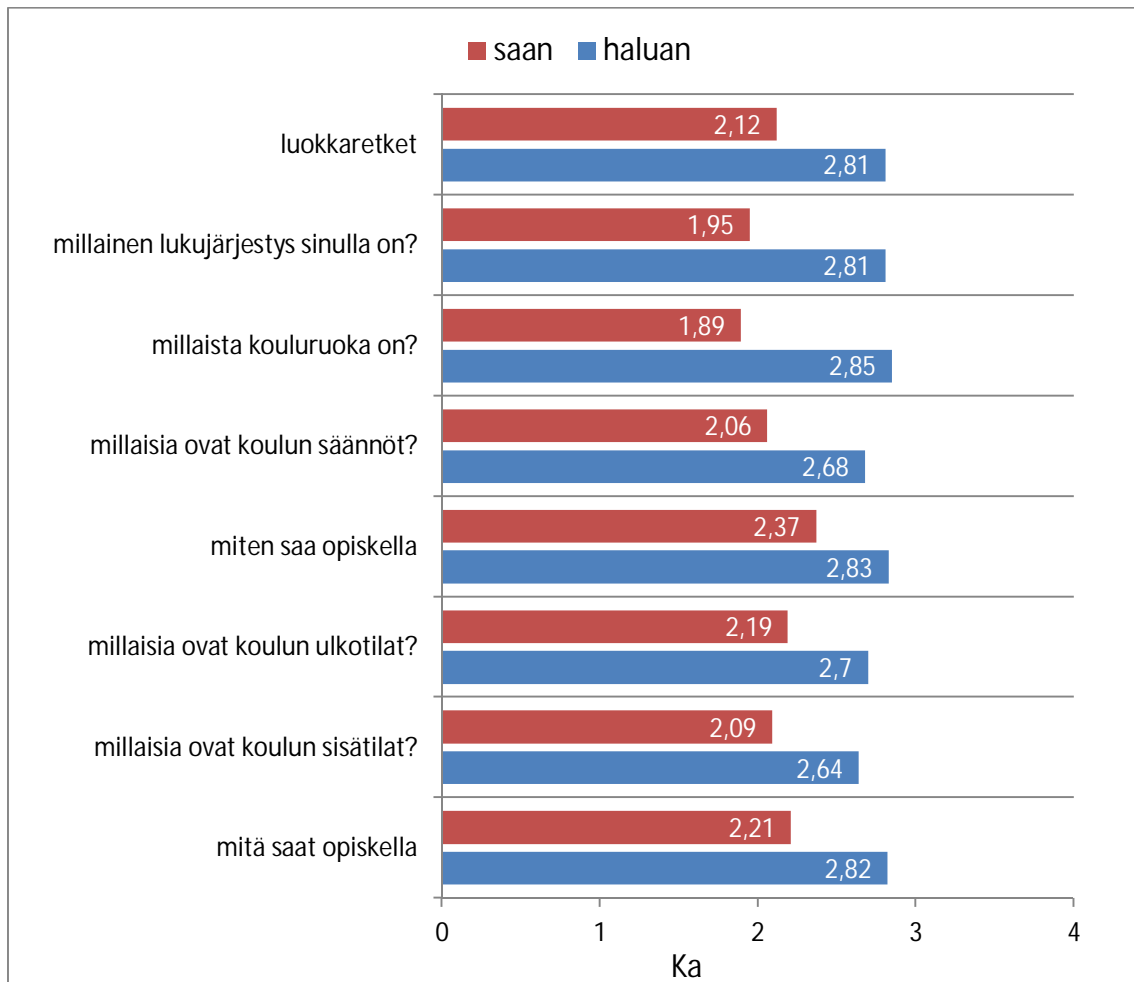
Myönteisyys kouluterveydenhuoltoa kohtaan on sen sijaan yhdeksänsillä luokilla kasvanut. Vuonna 2014 sitä piti erittäin hyvänä 17 prosenttia, kasvua oli seitsemän prosenttiyksikköä vuoteen 2008 verrattuna (10 %). Erittäin huonoksi kouluterveydenhuollon arvioivien osuus on pysynyt mittausvuosien aikana tasaisena, 6–8 prosentin välillä. Epävarmojen osuus (ei hyvä eikä huono) on mittausvuosina laskenut ja nuorten arviot kouluterveydenhuollosta ovat siirtyneet myönteiseen suuntaan.

Vaikuttamiskuilu leimaa koulutyöskentelyä

Keskeinen osa Nuoret luopin alla -tutkimusta on seurata lasten ja nuorten kokemusta mahdollisuuksistaan vaikuttaa kouluasioihin. Vuodesta 2008 alkaen olemme kysyneet vastaajilta mielipiteitä siitä, kuinka paljon he haluaisivat ja toisaalta kokevat saavansa vaikuttaa erilaisiin koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Vuonna 2014 mittaristoon lisättiin uusi kysymys, joka selvittää mahdollisuuksia vaikuttaa opiskelutapaan, esimerkiksi siihen, tehdäänkö koulutyötä ryhmätyönä tai projektityöskentelynä.

28

Keskeinen tulos on se, että oppilaat halusivat vaikuttaa koulutyöskentelyyn enemmän kuin mitä kokivat saavansa vaikuttaa (kuvio 12). Melko paljon haluttiin vaikuttaa itse opiskeluun liittyviin asioihin kuten siihen, mitä oppiainesisältöjä ja millä tyylillä opiskellaan. Kaikkein eniten vaikuttamishalua oli kouluruokaa kohtaan. Ikäluokat erosivat toisistaan ja kuten aiemmin tässä raportissa esitellyissä tuloksissa, viidesluokkalaiset suhtautuivat myönteisemmin kuin yläkoululaiset: he halusivat ja kokivat saavansa vaikuttaa koulutyöskentelyyn enemmän kuin vanhempien luokka-asteiden oppilaat.

1=hyvin vähän/ei yhtään, 4=hyvin paljon

Kuvio 12. Miten paljon oppilas saa ja haluaa vaikuttaa kouluun liittyviin asioihin?

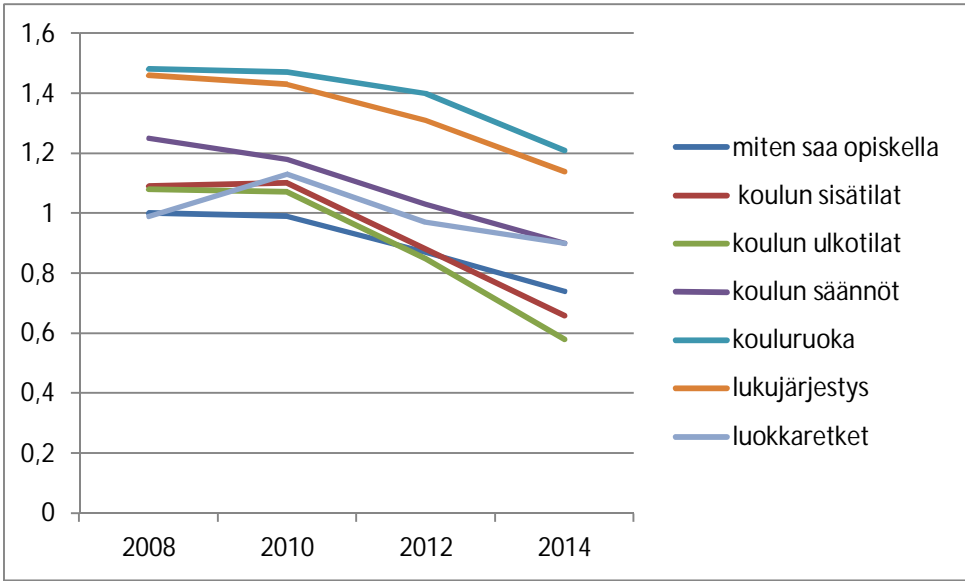
Tarkasteltaessa vaikuttamishalua ja -mahdollisuuksia kuuden vuoden aikaperspektiivillä huomataan, että ne ovat pysyneet pääosin samansuuntaisina. Vaikuttamishalukkuus näyttäisi

hieman laskeneen vuosina 2012 ja 2014, keskimääräiset erot ovat kuitenkin pienet. Suurin muutos on tapahtunut yhdeksäsluokkalaisten halukkuudessa vaikuttaa koulun luokka- ja muihin retkiin, jossa pudotus on 0,35 yksikköä. Vastaavasti vuoden 2014 yhdeksäsluokkalaisten erottuvat aiemmista vuosista siinä, että he kokivat hieman myönteisemmin mahdollisuutensa vaikuttaa kouluasioihin.

Taulukko 5. Miten paljon oppilas saa ja haluaa vaikuttaa kouluun liittyviin asioihin vertailuvuosien 2008–2014 valossa keskiarvoin (9Ik)?

	miten saa opiskella	koulun sisätilat	koulun ulkotilat	koulun säännöt	koulu-ruoka	luku-järjestys	luokkatretket
haluan 2008	3,02	2,79	2,73	2,71	3,00	3,01	3,27
saan 2008	2,02	1,70	1,65	1,46	1,52	1,55	2,28
haluan 2010	2,95	2,74	2,69	2,71	3,04	3,05	3,07
saan 2010	1,96	1,64	1,62	1,53	1,57	1,62	1,94
haluan 2012	2,77	2,58	2,51	2,58	2,93	2,92	2,94
saan 2012	1,90	1,7	1,66	1,55	1,53	1,61	1,97
haluan 2014	2,74	2,55	2,52	2,60	2,85	2,88	2,92
saan 2014	2,00	1,89	1,94	1,70	1,64	1,74	2,02

Kun verrataan vaikuttamishalun ja toteutuneiden vaikuttamismahdollisuuksien välistä eroa eli vaikuttamiskuiluksi nimettyä ilmiötä eri vuosina, huomataan, että vaikuttamiskuilu on kaventunut viimeisen kuuden vuoden aikana kaikilla mitatuilla osa-alueilla (kuvio 13). Vaikka keskimääräiset erot ovat pieniä, näkyy kuvion käyrissä selvästi, miten yhdeksäsluokkalaisten ovat kokeneet esimerkiksi vaikuttamisen mahdollisuudet koulun fyysisiin tiloihin myönteisemmin kuin aiempien vuosien yhdeksänsien luokkien oppilaat. Oppilaiden kokemusten mukaan heidän vaikuttamishalunsa ja vaikuttamismahdollisuutensa kohtaavat parhaiten, kun kyseessä on koulun ulko- ja sisätiloista sekä säännöistä päättäminen. Sen sijaan oppilaat kokevat, etteivät he pääse vaikuttamaan niin paljon kuin toivoisivat kouluruokaan ja lukujärjestykseen. Tuloksen perusteella voi todeta nykyisen hallituksen asettaman lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman tavoitteiden toteutuneen jossain määrin osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien osalta.

Kuvio 13. Vaikuttamiskuilu koulussa.

Lapset ja nuoret yhteiskunnallisten asioiden äärelä

Lasten ja nuorten kiinnostus politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita kohtaan on perinteisesti ollut vähäistä, tosin viime vuosina nuorten aikuisten poliittinen kiinnostus on ollut kasvusuuntainen (vrt. Myllyniemi 2012). Pojat ovat hieman kiinnostuneempia politiikasta, tytöt puolestaan yhteiskunnallisista asioista (vrt. Hoikkala & Paakkunainen 2007). Myös vuoden 2014 tulokset osoittavat, että politiikasta hyvin kiinnostuneiden osuus oli muutaman prosenttiyksikön luokkaa, yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta kiinnostuneita oli hieman enemmän (taulukot 6 ja 7).

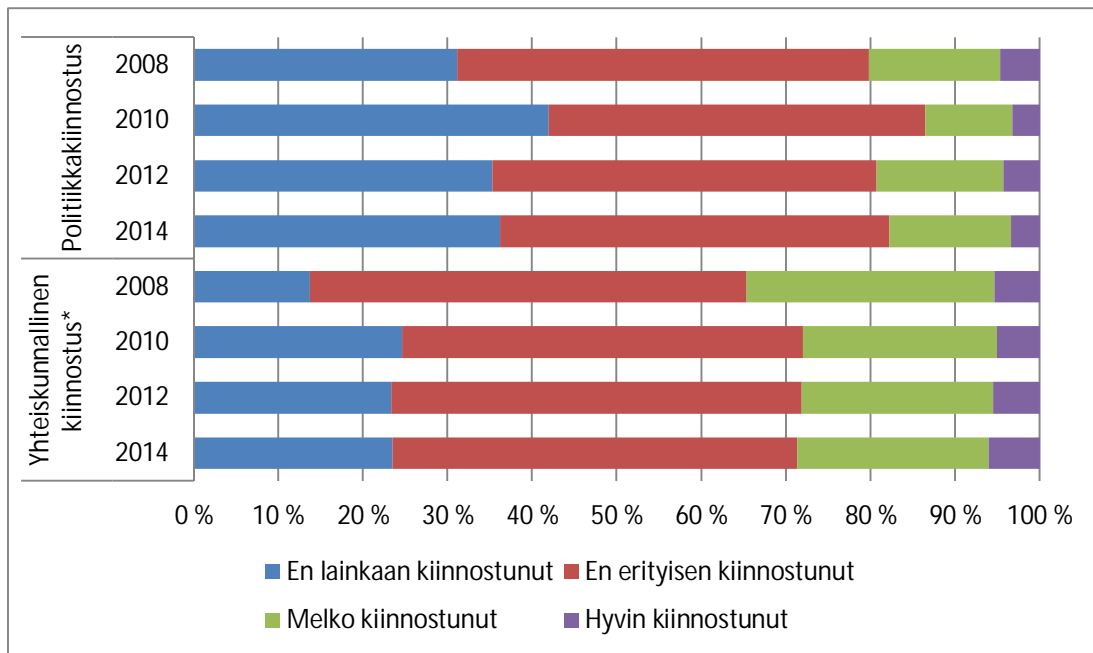
Taulukko 6. Kiinnostus politiikkaa kohtaan sukupuolen ja luokka-asteen mukaan (%).

Luokka	Sukupuoli	En lainkaan kiinnostunut	En erityisen kiinnostunut	Melko kiinnostunut	Hyvin kiinnostunut
5	tyttö	27	55	16	2
	poika	35	46	15	4
7	tyttö	37	52	10	2
	poika	31	53	13	3
9	tyttö	38	45	13	3
	poika	34	47	16	3

Taulukko 7. Kiinnostus yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan sukupuolen ja luokka-asteen mukaan (%).

Luokka	Sukupuoli	En lainkaan kiinnostunut	En erityisen kiinnostunut	Melko kiinnostunut	Hyvin kiinnostunut
5	tyttö	21	53	22	4
	poika	28	48	19	6
7	tyttö	19	56	22	3
	poika	25	54	19	3
9	tyttö	22	48	23	7
	poika	25	48	22	5

Poliittista ja yhteiskunnallista kiinnostusta on seurattu Luuppi-hankkeen alusta alkaen. Kuvio 14 alla osoittaa, että erityisesti kiinnostus yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan on vähentynyt. Vuonna 2008 vähintään melko kiinnostuneiden osuus oli 35 prosenttia, vuonna 2014 se oli laskenut 29 prosenttiin. Samanaikaisesti ei-kiinnostuneiden osuus oli noussut 65:stä 71 prosenttiin. Poliittinen kiinnostus näyttäisi elävän mittausvuosien mukaan molempiin suuntiin; sosiaalinen media tuo politiikan käänneet ja skandaalit myös nuorten ulottuville, joka saattaa näyttäytyä epästabiilimpana subjektiivisena kiinnostuksena (vrt. Hoikkala & Paakkunainen 2007).

*2008 ja 2010 kysymys muotoa: Kuinka kiinnostunut olet yhteiskunnallisista kysymyksistä?

Kuvio 14. 9-luokkalaisten poliittinen ja yhteiskunnallinen kiinnostus vertailuvuosina 2008–2014.

Tarkastelu lasten ja nuorten vaikuttamishalusta oman asuinpaikkansa asioihin poliittisen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen valossa osoittaa, että nuorten osallistumishalu ei ole yksilöllinen. Tarkasteltujen muuttujien välillä oli havaittavissa selvä yhteys. Kiinnostus ja vaikuttamishalu kohtasivat, mutta samalla oli nähtävissä se, että pelkkä subjektiivisen kiinnostuksen mittaaminen ei kerro kovinkaan paljon siitä, miten muilla tavoin nuoret haluavat osallistua yhteiseen päätöksentekoon. Esimerkiksi neljännes vastaajista halusi vaikuttaa kotipaikkansa asioihin huolimatta siitä, ettei politiikka kiinnostanut heitä yhtään (taulukko 8).

Taulukko 8. Kiinnostuksen ja vaikuttamishalun yhteys (%).

		En lainkaan kiinnostunut	En erityisen kiinnostunut	Melko kiinnostunut	Hyvin kiinnostunut
Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?					
Haluatko vaikuttaa asuinpaikkasi asioihin?	En	35	50	13	2
	Kyllä	24	49	19	8
Kuinka kiinnostunut olet yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta?					
	En	25	54	18	3
	Kyllä	15	39	33	12

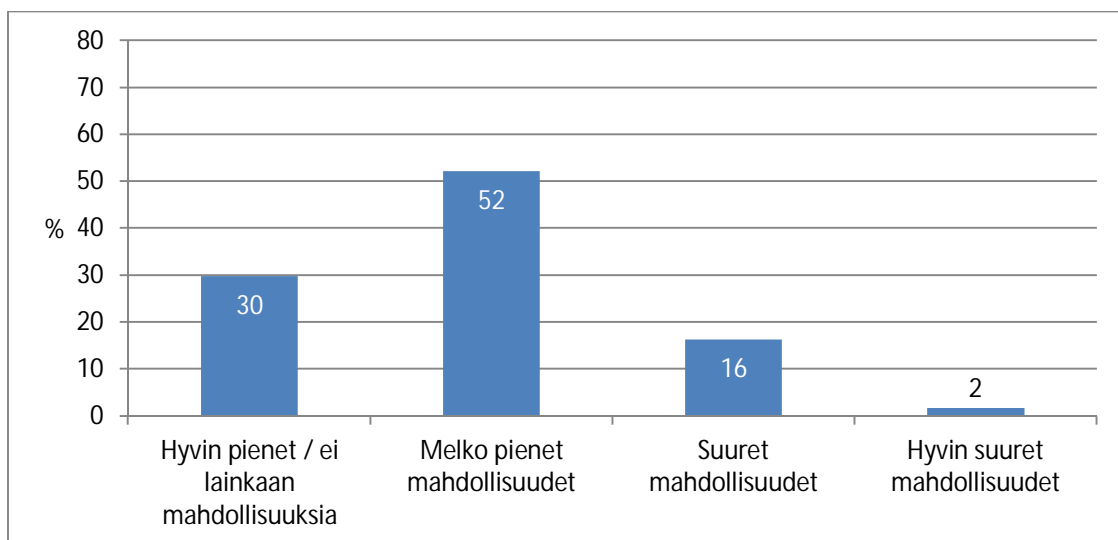
Syyt sille, miksei halua vaikuttamiseen löydy, kulminoituvat nuoren osallisuuden ja osallistumishalun kokemukseen, tai tässä tapauksessa halun puuttumiseen. Tälle voidaan tiivistää kolme keskeistä tekijää: 1. liian vähäinen tieto siitä, miten pitäisi toimia; 2. kiinnostuksen puute ja 3. kokemus siitä, että asiat ovat jo omalla asuinpaikalla hyvin. Tavallisimmat syyt vaikuttamishalun puutteeseen on listattu alle.

- tiedän liian vähän miten pitäisi toimia (30 %)

- ei ole kiinnostusta (29 %)
- asiat ovat jo hyvin (28 %)
- mielestäni sillä ei ole merkitystä, päättäjät eivät kuitenkaan kuuntelisi (14 %)
- minulla ei ole aikaa (14 %)
- muutan pois kunnasta (3 %)

Tuloksista voidaan nähdä myös edustukselliseen demokratiaan pettyneiden nuorten ääni, niiden, jotka eivät usko tulevansa kuulluiksi yhteisessä päätöksenteossa, eivätkä siksi halua vaikuttaa (14 %). Myös avovastauksissa nostettiin esiin sekä kiinnostuksen puute että epäusko kunnan päättäjien haluun viedä nuorten toiveita eteenpäin: "Koska kukaan ei kuuntelisi minun ideoita eikä niitä toteuttaisi". Tasapuolisuuden nimissä on samalla mainittava, että avovastauksiin sisältyi myös usko kunnalliseen asioiden hoitoon: "Asioita hoitaa joku asioista enemmän tietävä".

Poliittisen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen avaaminen ja laajempi määrittely jätetään tässä raportissa tekemättä, vaikka kiistatta sen pohtiminen, mistä nämä kiinnostuksen kohteet kertovat, on tärkeää. Kuten Hoikkala ja Paakkunainen (2007) korostavat, nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan ei ole yksilotteinen asia, vaan sitä on syytä tarkastella yhtäältä yksilön ja yhteiskunnan välisenä vuoropuheluna ja toisaalta osallistumismahdollisuuksia tarjoavana vaikuttamisväylänä. Jälkimmäistä, nuorten orastavaa halua kiinnittyä yhteiskuntaan, tarkastellaan alla olevassa kuviossa 15 koettuina mahdollisuuksina esittää mielipiteitä oman asuinkuntansa päättäjille. Kysymys esitettiin vain yläkoululaisille. Heistä alle viidesosa koki mahdollisuutensa hyvinä. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroa. Neljännes heistä (25 %), jotka kokivat mahdollisuutensa pieniksi, eivät myöskään halunneet vaikuttaa asuinpaikkansa asioihin siksi, etteivät päättäjät kuitenkaan kuuntelisi. Tulos havahduttaa huomaamaan, että jo yläkouluikäisistä voidaan erottaa institutionaaliseen ja edustukselliseen päätöksentekoon pettyneiden nuorten ryhmä.

Kuvio 15. Miten suuret mahdollisuudet sinulla on esittää mielipiteitäsi asuinpaikkasi päättäjille? (7lk ja 9lk).

Nuoretko yhteiskunnallisesti aktiivisia toimijoita?

Aiemmissa tutkimuksissa on selvitetty sitä, onko nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen kasautuvaa, ts. onko nuoren usko omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa politiikan kentillä yhteydessä aktiiviseen toimijuuteen (Hoikkala & Paakkunainen 2007; Peltola 2007; Blomqvist 2011). Yhteiskunnallista ja poliittista toimijuutta on mahdollisuus tarkastella tiedollisten ja taidollisten valmiuksien sekä asenteiden pohjalta (Suoninen ym. 2010). Kansainvälisen ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) -tutkimuksen (2010) mukaan suomalaisten 8.-luokkalaisten yhteiskunnallinen osaaminen on huippuluokkaa. Erityisesti tiedollinen taso on korkea, toisin sanoen yhteiskunnallisen toimijuuden eväät ovat olemassa.

Luoppitutkimus on alusta alkaen selvittänyt lasten ja nuorten erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen tapoja. Aiemmin kuvattiin osallistumishalua ja vaikuttamismahdollisuuksia kunnalliseen päätöksentekoon, toisin sanoen välillistä osallistumista. Tässä aluvussa piirrämme kuvaa lasten ja nuorten suorista osallistumisen muodoista sekä toteutuneista että mahdollisista; kansalaistaidoista ja -toimijuudesta ('civic behavior').

Luuppi kysyi, pitäisivätkö vastaajat mahdollisena osallistumista paikkakuntansa nuorten vaikuttajaryhmään. Vain ani harva on toiminnassa mukana. Lähes puolet vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään, iästä ja sukupuolesta riippumatta, ja usealle viidesluokkalaiselle nuorten vaikuttamisryhmien toiminta oli tuntematonta. Tulos viestii siitä, että nuorten erilaiset vaikuttajaryhmät tiedetään, mutta niiden toiminta jää ulkopuolisille hämärän peittoon. Koska kuitenkin kolmannes vastaajista voisi ajatella liittyvän mukaan toimintaan, pitää nuorten itse myös ottaa koppi toiminnan kehittämisestä sellaiseksi, että kaikki toiminnasta kiinnostuneet saadaan mukaan. Mielenkiintoista on lisäksi, että vaikka tytöt (5. ja 7.lk) olivat hieman harvemmin mukana toiminnassa, heistä selvästi useampi kuin pojista voisi osallistua toimintaan.

Taulukko 9. Osallistumishalu paikkakunnan nuorten vaikuttamisryhmään.

Luokka	Sukupuoli	Ei, en voisi ajatella osallistuvani	Kyllä, vois osallistua	Olen jo mukana toiminnassa	En tiedä, mikä on nuorten vaikuttamisryhmä	En osaa sanoa
5	tyttö	12	27	1	16	45
	poika	16	23	2	14	45
7	tyttö	12	30	3	7	48
	poika	21	25	4	6	45
9	tyttö	21	27	3	7	42
	poika	30	14	2	9	46

Kansalaistaitojen mittauksessa käytettiin suomalaisessa kontekstissa ensimmäistä kertaa USA:ssa validoitua mittaristoa, joka on muodostettu kahdesta kysymyspatteristosta: California Civic Index (ks. Kahne ym. 2005) ja Civic Engagement Questionnaire (ks. Keeter ym. 2002). Kansalaistaitojen ja -toiminnan kyvykkyyden mittariksi nimetty ('Competence for civic action') yhdeksän väittämän kysymyssarja on suunnattu nimenomaan nuorten kansalaisaktiivisuuden mittaamiseen (Flanagan ym. 2005). Kysymyssarjaan vastaamista edelsi lause: "Jos huomaisit

asuinpaikallasi ongelman (esim. huumeet tai luonnon saastuminen), osaisitko...". Tulokset on raportoitu taulukossa 10.

E erityisen kiinnostavana ja myös yllättävänä voidaan pitää tulosta, joka osoittaa nuorimpien vastaajien eli 5.-luokkalaisten arvioivan kansalaistaitonsa pääsääntöisesti paremmiksi kuin vastaajat ylempillä luokka-asteilla. Esimerkiksi poliitikkoon yhteydenottaminen ja mielenosoituksen järjestäminen sujui viidesluokkalaisilta heidän arvionsa mukaan varmemmin kuin 7.- ja 9.-luokkalaisilta. Tulos on yhdenmukainen ICCS-tutkimuksen (2010) kanssa, jonka tulosten mukaan 8.-luokkalaiset arvioivat yhteiskunnallisen toimijuuden valmiudet huonoiksi, jopa huomommiksi kuin minkään muun maan nuoret. Tulosten valossa vaikuttaa siltä, että siirtymä alakoulusta yläkouluun vähentää luottamusta omiin yhteiskunnallisiin kykyihin. Myös sukupuoli on monessa väittämässä merkitsevän eron tekijä: pojat luottavat kansalaistaitoihinsa selvästi enemmän kuin tytöt.

Taulukko 10. Lasten ja nuorten kansalaistaidot ja -toiminnot: Osaisitko... (Jatkuu seuraavalla sivulla).

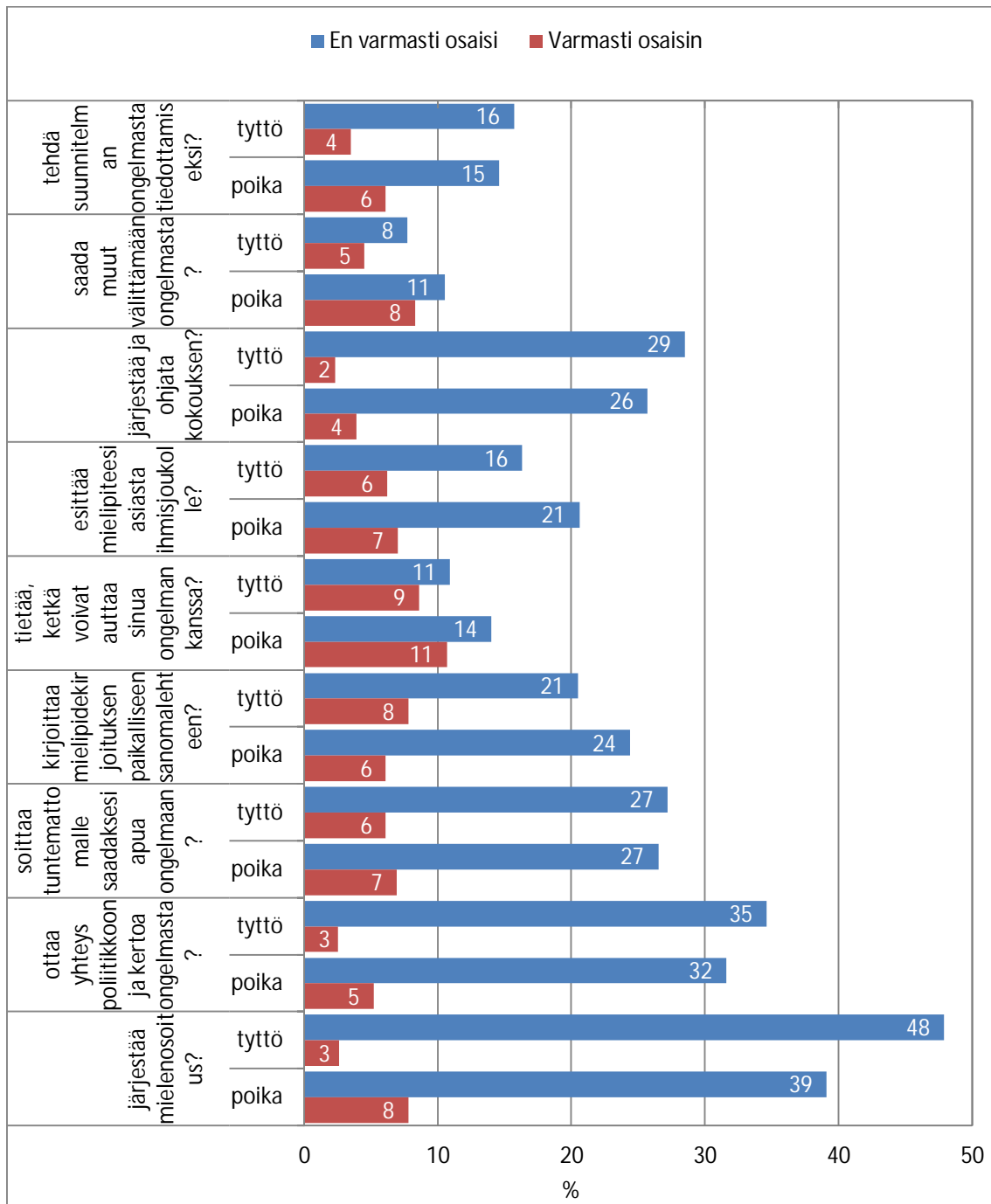
Luokka		tehdä suunnitelman ongelmasta tiedottamiseksi? (%)				
		En varmasti osaisi	En todennäköisesti osaisi	Ehkä	Todennäköisesti osaisin	Varmasti osaisin
5	tyttö	15	27	43	11	5
	poika	16	19	44	13	7
7	tyttö	15	24	47	11	3
	poika	12	21	48	12	7
9	tyttö	19	36	34	9	2
	poika	13	23	44	16	4
saada muut välittämään ongelmasta? (%)						
5	tyttö	8	17	44	26	6
	poika	11	13	44	21	11
7	tyttö	7	20	48	23	3
	poika	10	18	43	22	7
9	tyttö	9	21	43	25	3
	poika	10	20	44	21	4
järjestää ja ohjata kokouksen? (%)						
5	tyttö	28	32	30	8	3
	poika	29	27	31	8	5
7	tyttö	26	41	26	6	1
	poika	23	29	36	9	3
9	tyttö	32	35	21	9	3
	poika	22	32	35	8	3
esittää mielipiteesi asiasta ihmisjoukolle? (%)						
5	tyttö	16	25	36	16	7
	poika	22	23	32	14	9
7	tyttö	18	25	37	18	3
	poika	20	17	43	13	6
9	tyttö	16	23	30	23	8
	poika	17	25	39	16	4

Taulukko 10 jatkuu.

Luokka		tietää, ketkä voivat auttaa sinua ongelman kanssa? (%)				
		En varmasti osaisi	En todennäköisesti osaisi	Ehkä	Todennäköisesti osaisin	Varmasti osaisin
5	tyttö	10	15	42	22	12
	poika	13	17	37	19	13
7	tyttö	11	22	36	24	6
	poika	15	14	41	20	9
9	tyttö	12	25	36	23	4
	poika	14	17	41	22	6
kirjoittaa mielipidekirjoituksen paikalliseen sanomalehteen? (%)						
5	tyttö	22	30	28	12	7
	poika	28	26	31	9	6
7	tyttö	19	31	31	13	6
	poika	23	20	41	10	6
9	tyttö	19	22	28	21	11
	poika	18	27	38	10	7
soittaa tuntemattomalle saadaksesi apua ongelmaan? (%)						
5	tyttö	33	28	25	9	5
	poika	32	24	28	8	8
7	tyttö	23	26	34	11	6
	poika	23	26	38	7	7
9	tyttö	20	25	29	18	8
	poika	17	24	41	13	6
ottaa yhteys poliitikkoon ja kertoa ongelmasta? (%)						
5	tyttö	34	31	25	8	3
	poika	34	24	32	6	6
7	tyttö	33	39	25	2	1
	poika	31	26	34	4	5
9	tyttö	37	35	18	7	3
	poika	27	33	32	4	5
järjestää mielenosoitus? (%)						
5	tyttö	45	25	22	5	3
	poika	42	19	23	7	9
7	tyttö	47	31	17	3	3
	poika	38	24	26	5	7
9	tyttö	55	25	13	7	1
	poika	33	31	23	5	7

Vastausten sijoittuminen asteikon kielteiseen ääripäähän osoittaa kiistatta sen, että lapset ja nuoret eivät suhtautuneet kovin luottavaisesti omiin kansalaistaitoihinsa. Kuviosta 16 nähdään, että tulos kertoo vahvasta epäluottamuksesta vastausten painottuessa "en varmasti osaisi" -palkin puolelle. Tilastollisen tarkastelun valossa ikäluokkien välille ei syntynyt eroa siinä suhteessa, miten luotettiin omiin taitoihin järjestää ja ohjata kokous, eivätkä tytöt ja pojat kokeneet eroa sen suhteen, ketkä voisivat auttaa heitä ongelman ratkaisemisessa sellaisen

havaittuaan ("tietää, ketkä voivat auttaa sinua ongelman kanssa"). Tytöt ja pojat kokivat niin ikään samanlaisiksi valmiutensa soittaa tuntemattomalle saadakseen apua ongelmaan.

Kuvio 16. Kansalaistaidot ja -toiminnat sukupuolen mukaan vastausvaihtoehtojen ääripäiden valossa (en varmasti osaisi, varmasti osaisin).

Yksi suomalaisen koulutusjärjestelmän kritiikeistä osuu nimenomaan vähäiseen kansalaistaitojen opettamiseen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat (2013) kysyi pääkirjoituksessaan, olisiko kouluissa syytä lisätä kansalaistaidon tai yhteiskuntaopin opetusta ja vielä mielellään ajankohtaisilla aiheilla. Tulosten perusteella vastaus on yksiselitteinen, *kyllä pitäisi*. Luuppikysymysten yhteiskunnallisiin aihepiireihin perustuva opetus laajentaisi huomattavasti sellaisia oppilaiden perustaitoja, joita yhteiskunnalliseen osallistumiseen vaaditaan ja jotka sopivat hyvin koulun

yhteiskuntaopin tunneille. Esimerkiksi tieto siitä, miten pitää toimia ongelmatilanteen havaitessaan on tärkeä taito. Yhtäläillä tärkeää on osata kertoa oma mielipiteensä asiallisesti ja oikeassa paikassa. Koska tiedetään, että aktiivinen toimijuus on osittain persoonallisuuskysymys - aktiivisuus luetaan synnynnäisen temperamentin piirteeksi (Keltikangas-Järvinen ym. 2001) - tulisi koulun rooli olla kansalaistaitojen perustaa opettava, vahvistava ja tukeva. Parhaimmillaan kyse on siis siitä, että myös luonnostaan vähemmän aktiiviset oppilaat saisivat oppimisen kautta tukea ja valmiuksia osallistumiseen.

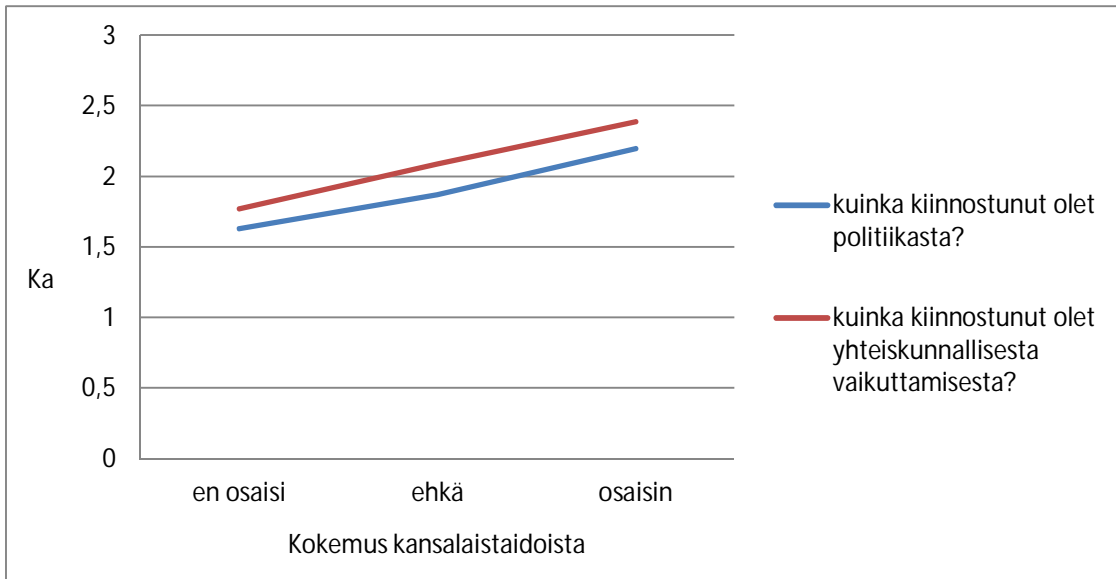
Kansalaistaitoja voi oppia ja lapsuus on otollinen ajankohta sosiaalistua myös yhteiskunnallisiin taitoihin. Koululla ja koulutuksella nähdäänkin olevan keskeinen merkitys lasten ja nuorten yhteiskunnallisten taitojen harjoittelussa. Viime vuonna hyväksytty Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (2014) on laadittu siten, että se perustuu "...oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija." Opetussuunnitelma korostaa – kuten jo vuonna 1994 laadittu Perusopetussuunnitelma niin yksilöllistä kuin yhdessä tehtävää tavoitteiden asettamista ja ongelmanratkaisukykyä. Jo vuosiluokille 4–6 on yhteiskuntaopin tavoitteiksi kirjattu demokratiakasvatuksellisia sisältöjä: aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen ja vaikuttaminen elämän eri alueilla. Yhteiskuntaopin opetuksessa tavoitellaan sellaisten tiedollisten ja taidollisten tason saavuttamista, joiden avulla jo nuorena pystyy osallistumaan yhteiskuntaan.

Perusopetussuunnitelman mukaan jo peruskouluikäisten pitäisi siis hallita yllä tarkastellut kansalaistaidot ja omata valmiudet toimia itsenäisesti havaitessaan ongelman tai epäkohdan. Kansalaistaitoa mittaavat tulokset osoittavat tästä huolimatta, että tekemistä on vielä ja erityisesti uskoa omaan kykyihin tulisi vahvistaa.

Kansalaistaidon kyvykkyys -mittarin yhdeksästä kysymyksestä muodostettiin yksi *kansalaistaitomittariksi* nimetty summamuuttuja. Tulokinnan yksinkertaistamisen vuoksi mittari luokiteltiin uudelleen viisiluokkaisesta kolmiluokkaiseksi (1 = "en osaisi", 2 = "ehkä", 3 = "osaisin"), jossa luokat 1 ("en varmasti osaisi") ja 2 ("en todennäköisesti osaisi") saivat arvon 1 ja luokat 4 ("todennäköisesti osaisin") ja 5 ("varmasti osaisin") arvon 3. Summamuuttujalla saadaan selville, miten lasten ja nuorten osuudet kansalaistaidoissa jakautuvat. Samalla on mahdollista tarkastella kansalaistaitojen ja muiden yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen liittyvien toimintojen tai mielipiteiden yhteyksiä.

Kuviosta 17 selviää, että niin kansalaistaidot ja politiikkakiinnostus kuin kansalaistaidot ja kiinnostus yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan ovat yhteydessä toisiinsa tilastollisesti erittäin merkittävästi. Sekä politiikka- että yhteiskuntamittarilla tarkasteltuna huomataan, että mitä vähäisempi luottamus omaan kansalaistaitoihin sitä alhaisempi kiinnostus vastaajalapsella tai -nuorella on. Varmaksi kansalaistaitonsa kokevista vastaajista 32 prosenttia on vähintään melko kiinnostunut politiikasta. Luku kasvaa 10 prosenttiyksiköllä, kun kyse on kiinnostuksesta yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan.

Tulos antaa melko selvän näytön siitä, että panostaminen koululaisten yhteiskunnalliseen osaamiseen voisi lisätä kiinnostusta politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin. Onkin luontevaa, että kun ymmärrys demokraattisesta vaikuttamisesta ja yhteiskunnallisen toimijuuden taidosta kasvaa, myös kiinnostus näitä asioita kohtaan lisääntyy. Koska Luuppi-aineisto on kohorttitutkimus, eikä pitkittäistutkimus, ei suorista syy-seuraussuhteista ole kuitenkaan varmuutta, vaan tulokset voidaan tulkita suuntaa antaviksi.

Kuvio 17. Koetun kansalaistaidon sekä poliittisen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen yhteys (keskiarvolla esitetty).

Tarkastelemme seuraavaksi yläkouluikäisten suhtautumista oman asuinpaikkansa asioihin. Kysyimme heiltä, miten tärkeinä he pitävät erilaisia kunnallisia palveluita ja muita kunta-asioita huumeiden käytön vähentämisestä vanhustenpalveluihin. Tulokset on lajiteltu seitsemäsluokkalaisten mielipiteiden jakauman perusteella suurimman prosenttiosuuden mukaan.

Yläkoululaiset nostivat tärkeimmiksi teemoiksi samat asiat kuin mistä yhteiskunnassamme yleisestikin keskustellaan. Terveys- ja sairaanhoito piti kärkisijaa sekä 7.-luokkalaisten että 9.-luokkalaisten listalla. Neljä kärkiteemaa liittyi työllisyyteen ja terveydenhoitoon: nuorten työllistymistä, asuinpaikan terveyden- ja sairaanhoitoa ja vanhustenhuoltoa piti kolme neljästä vastaajasta tärkeänä, työttömyyden vähentämistä lähes yhtä moni. Vanhustenhuolto nousi vuodesta 2012 neljä pykälää ylöspäin. Viime aikoina julkisuudessa on käyty runsaasti keskustelua vanhustenhuollon tilasta, joka saattaa näyttäytyä nyt nuorten arvostuksen kasvuna aihepiiriä kohtaan. Kuten vuonna 2012 vähiten kannatusta sai yhdistysten tukeminen.

Seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten vastaukset eivät tärkeysjärjestyksessä juurikaan eronneet toisistaan, mutta yhdeksäsluokkalaisten vastaukset painottuivat hieman enemmän neutraalin tai ei-tärkeän puolelle. Yhdeksäsluokkalaisten pitivät lasten päivähoitoa, ympäristöasioita, huumeuskysymystä ja eläinten oikeuksia tärkeämpänä. Myös kunnan joukkoliikenne näyttäytyi 9.-luokkalaistilille selvästi tärkeämpänä kuin 7.-luokkalaistilille.

Tytöt suhtautuivat kaikkiin asioihin selvästi myönteisemmin kuin pojat. Mielipide-erot olivat suurimmillaan suhtautumisessa naisten ja miesten tasa-arvoiseen palkkaukseen (erittäin tärkeä: tytöt 54 %, pojat 26 %) ja eläinten oikeuksiin (tytöt 49 %, pojat 27 %).

Taulukko 11. Omalla asuinpaikalla tärkeinä pidettyjä asioita (%). Luokittelu 7.-luokkaisten antaman tärkeysjärjestyksen mukaan.

Luokka	Tärkeä		Neutraali		Ei tärkeä	
	7lk	9lk	7lk	9lk	7lk	9lk
Terveyden- ja sairaanhoito	79	76	14	17	7	7
Työpaikkojen luominen nuorille	77	78	16	15	8	7
Vanhustenhuolto	75	70	19	20	7	10
Työttömyyden vähentäminen	72	68	16	22	12	10
Koulu	71	69	19	22	10	9
Ympäristö	71	62	21	26	8	13
Huumeiden käytön vähentäminen	71	63	13	19	16	18
Eläinten oikeudet	71	60	18	24	11	16
Lasten päivähoido	70	67	22	23	8	10
Miehille ja naisille sama palkka samasta töistä	68	63	19	23	13	14
Kadut, tiet ja pyörätiet	66	63	25	25	9	12
Henkilöt, jotka työskentelevät nuorten hyväksi	64	60	25	26	11	14
Rikollisuuden vähentäminen	63	53	21	26	16	21
Muukalaisvihamielisyyttä ja rasismia vastaan työskentely	62	57	21	22	17	21
Nuorison tapaamispaikat	61	59	23	23	15	18
Joukkoliikenne, esim. linja-autot	59	62	26	24	15	15
Nuorten kulttuuritoiminta	50	42	29	33	22	25
Yhdistysten tukeminen	49	40	34	39	17	21

Taulukosta 12 nähdään, miten 9.-luokkalaisten arviointi kuntien tehtävistä on vaihdellut eri mittausajankohtina. Vuodesta 2010 alkaen asioiden tärkeyttä mitattiin Likert-asteikollisesti, samanmielisyyden mukaan, joten muutosta vertaillaan vuosien 2010–2014 välillä. Tätä ennen vuonna 2008 vastauksia ei ollut sijoitettu asteikolle, vaan oppilaat ohjeistettiin valitsemaan neljä tärkeintä vaihtoehtoa, johon he halusivat panostaa, jos olisivat kunnan päättäjiä. Kuten muinakin vuosina, myös vuonna 2008 9.-luokkalaiset valitsivat useimmin kunnan tärkeimmäksi asiaksi työpaikkojen luomisen nuorille. Myös muiden asioiden keskinäinen tärkeysjärjestys on pysynyt vuodesta toiseen suurin piirtein samana muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Kokemus nuorten tapaamispaikkojen tärkeydestä on vähentynyt joka mittausvuosi, ja sen ohitti vuonna 2014 lähes kaikki muut vaihtoehdot. Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että 9.-luokkalaisten arvostus kuntapalveluita ja muita asioita kohtaan on ollut laskusuuntainen. Tuloksista on luettavissa laskusuuntainen arvostus yhteiskunnallisia asioita kohtaan.

Taulukko 12. 9-luokkalaisten tärkeinä pitämiä asioita omalla asuinpaikkakunnallaan (%). Vertailuvuodet 2010–2014. Jatkuu seuraavalla sivulla.

	Vuosi	Tärkeä	Neutraali	Ei tärkeä
Työpaikkojen luominen nuorille	2010	80	13	7
	2012	77	16	6
	2014	78	15	7
Terveyden- ja sairaanhoito	2010	77	16	7
	2012	75	18	8
	2014	76	17	7
Työttömyyden vähentäminen	2010	72	19	9
	2012	70	19	11
	2014	68	22	10
Huumeiden käytön vähentäminen	2010	64	22	14
	2012	61	20	18
	2014	63	19	18
Miehille ja naisille sama palkka samasta työstä	2010	69	20	12
	2012	63	22	16
	2014	63	23	14
Nuorison tapaamispaikat	2010	72	19	10
	2012	62	24	15
	2014	59	23	18
Vanhustenhuolto	2010	69	21	10
	2012	66	23	11
	2014	70	20	10
Koulu	2010	70	20	11
	2012	67	21	12
	2014	69	22	9
Lasten päivähoido	2010	70	21	9
	2012	67	23	11
	2014	67	23	10
Eläinten oikeudet	2010	62	25	13
	2012	57	26	18
	2014	60	24	16
Rikollisuuden vähentäminen	2010	65	21	14
	2012	54	25	21
	2014	53	26	21
Joukkoliikenne	2010	70	21	9
	2012	64	24	12
	2014	62	24	15
Kadut, tiet ja pyörätiet	2010	70	22	8
	2012	64	25	10
	2014	63	25	12
Rasismia vastaan työskentely	2010	55	24	21
	2012	50	25	26
	2014	57	22	21

Taulukko 12 jatkuu (%).

	Vuosi	Tärkeä	Neutraali	Ei tärkeä
Ympäristö	2010	70	22	9
	2012	62	27	12
	2014	62	25	13
Henkilöt, jotka työskentelevät nuorten hyväksi	2010	65	23	12
	2012	58	27	15
	2014	60	26	14
Nuorten kulttuuritoiminta	2010	56	28	16
	2012	44	32	24
	2014	42	33	25
Yhdistysten tukeminen	2010	49	37	14
	2012	37	40	23
	2014	40	39	21

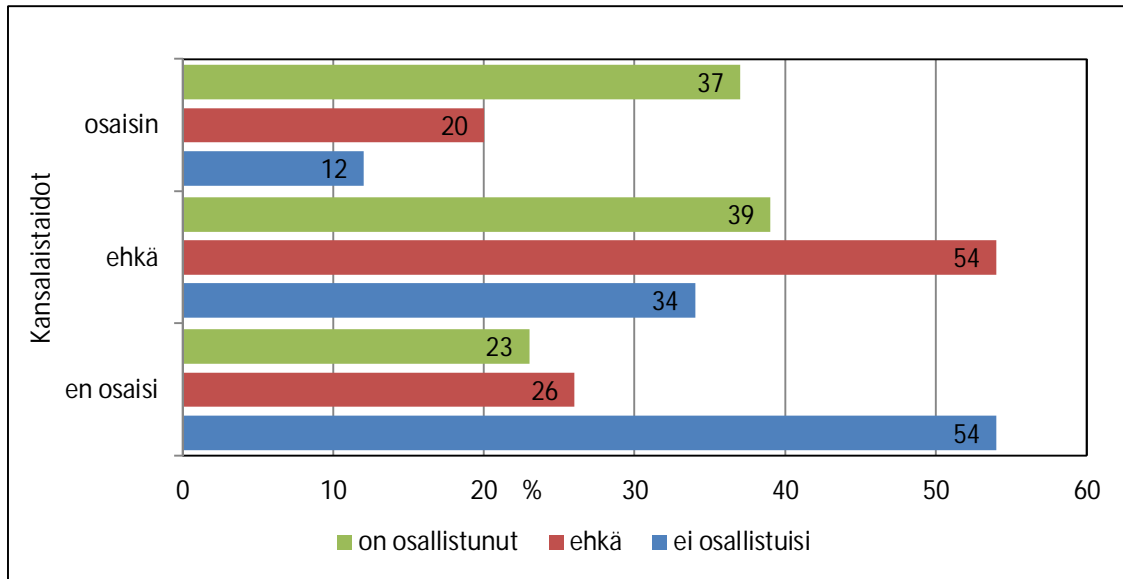
Miten lapset ja nuoret suhtautuvat perinteisiin yhteiskunnallisiin vaikuttamiskeinoihin ja onko heillä halua osallistua? Kysyimme asiaa kaikilta ikäluokilta, kuitenkin niin, että viidesluokkalaisille esitettiin vain osa väittämistä. Tulosten mukaan (taulukko 13) osallistumishalukkuutta oli asenteellisella tasolla, mutta vain harvalla peruskoululaisella myönteinen asenne johti todelliseen osallistumiseen. Perinteinen talkootyö ja rahan kerääminen yhdistyksille tai johonkin hyvään tarkoitukseen osoittautuivat selvästi muita vaikuttamiskeinoja suosituimmiksi. Noin kolmannes yläkoululaisista oli osallistunut näihin ja noin puolet suhtautui asiaan myönteisesti. Kyse lienee osaltaan siitä, että moni nuori tekee vapaaehtoistyötä seura- ja yhdistystoiminnassa, joiden kautta osallistutaan talkootöihin ja hyväntekeväisyyskampanjoihin. Seitsemäsluokkalaisten asenne oli hieman yhdeksäsluokkalaisia myönteisempi kaikkia vaikuttamiskeinoja kohtaan. Mielenosoitukset kuten myös johonkin poliittikkoon yhteydenottaminen eivät kiinnostaneet nuoria, ja vain ani harva ilmoitti kokeilleensa näitä vaikuttamiskeinoja.

Yleisvaikutelma nuorten suhteesta erilaisiin mielenilmaisukeinoihin maalaa kuvaa melko passiivisista nuorista. Suorat poliittiset ja lailliset vaikuttamiskeinot eivät nuoria motivoi - puhumattakaan kansalaistottelemattomuudesta, laittomasta mielenilmaisusta. Toisaalta myöskään epäsuorat vaikuttamiskeinot eivät puhuttele nuoria, esimerkiksi poliittinen kuluttajuus, tuoteboikotointi tai mielipidettä ilmaisevien merkkien käyttäminen oli tulosten mukaan hyvin vähäistä.

Näiden tulosten valossa on mielenkiintoista tarkastella sitä, miten koetut valmiudet, kansalais-taidot ja kansalaisvaikuttaminen ovat toisiinsa yhteydessä. Kulkevatko ne käsi kädessä siten, että ne nuoret, jotka kokevat omaavansa hyvät kansalaisaidot ovat aktiivisempia demokraattisessa vaikuttamisessa kuin taitonsa huonoksi arvioivat? Tätä tutkimme luomalla uuden *demokratiaosallisuudeksi* nimetyn summamuuttujan, jossa yhdistettiin kaikki väittämät samaan muuttujaan. Muuttujaa käsiteltiin alkuperäisen kolmiluokkaisen asteikon mukaisesti siten, että arvoon 3 ("olen osallistunut") sisällytettiin sellaiset vastaukset, joissa ilmaistiin osallistuminen joihinkin mainituista yhteiskunnallisista toiminnoista. Vastaavalla tavalla koodattiin myös arvot 1 ("en koskaan osallistuisi") ja 2 ("ehkä"). Demokratiaosallisuutta peilattiin suhteessa kansalais-taitoihin (muuttujan muodostamisesta aiemmin tässä luvussa).

Taulukko 13. Halukkuus osallistua erilaisiin vaikuttamistapoihin (%).

Luokka	En koskaan osallistuisi			Voisin ajatella osallistuvani			Olen osallistunut		
	5lk	7lk	9lk	5lk	7lk	9lk	5lk	7lk	9lk
Nimenkeräyslistan allekirjoittaminen	37	28	32	58	63	57	5	9	11
Johonkin poliittikkoon yhteydenottaminen	65	61	65	33	37	34	2	2	1
Mielipidekirjoituksen kirjoittaminen	36	32	40	54	58	46	10	10	14
Politiikasta chattailu/keskustelu internetissä	59	61	70	35	34	26	7	5	4
Mielipidettä ilmaisevien merkkien/symbolien pitäminen esim. vaatteissa	48	41	50	45	52	44	7	7	5
Kieltäytyminen tietyn yrityksen tuotteiden ostamisesta	48	35	38	46	55	52	6	10	10
Lailisiin mielenosoituksiin osallistuminen		51	51		46	48		3	1
Laittomiin mielenosoituksiin osallistuminen		77	71		22	26		2	3
Talkootyöhön osallistuminen		17	24		47	44		36	31
Rahan kerääminen yhdistykselle tai hyvään tarkoitukseen		15	25		51	43		34	32
Osallistuminen nuorten vaikuttamisryhmän toimintaan asuinpaikalla		40	54		55	40		5	6

Kuvio 18. Kohtaavatko vaikuttamishalu ja kansalaistaidot?

Kuten kuviosta 18 nähdään, kokemuksella omista kansalaistaidoista ja osallistumishalukkuudella on yhteys: kielteisesti omiin kansalaistaitoihinsa suhtautuvat selvästi useammin sellaiset nuoret, joiden asenne demokraattiseen osallistumiseen on kielteinen. Epävarmuus kohtaa, sillä yli puolet niistä nuorista, jotka eivät ole ihan varmoja taidoistaan reagoida yhteiskunnallisiin ongelmatilanteisiin voisi kuitenkin harkita osallistumista erilaisiin demokraattisiin vaikuttamistapoihin. Heistä kaksi prosenttiyksikköä useampi kuin kansalaistaitoihinsa luottavista nuorista ilmoitti myös jo toteuttaneensa jonkin mainituista vaikuttamiskeinoista.

Turvallisuus ja hyvinvointi

On pyrittävä siihen, että lapsi tai nuori kokee olonsa turvalliseksi kaikkialla, missä hän liikkuu ja oleskelee. WHO-koululaistutkimuksen mukaan (2012) turvallisuudentunne on kasvanut 2000-luvulla. Nämä tulokset saavat vahvistusta Luuppituloksista, joiden mukaan vastaajalapsen ja -nuoret kokivat keskimääräisten tulosten valossa olonsa pääosin turvalliseksi (taulukko 14). Turvallisuuden tunnetta mitattiin Luupissa kuuden väittämän avulla neliportaisella asteikolla (1 = "en koskaan", 4 = "aina"). Koti ja koulu koettiin turvallisimmiksi ympäristöiksi. 85 prosenttia vastaajista koki aina olonsa turvalliseksi kotona, koululuokassa kaksi kolmesta vastaajasta (74 %) ja välitunneillakin reippaasti yli puolet (66 %) kaikista oppilaista. Viidesluokkalaiset kokivat olonsa hieman turvattommaksi kaupungilla ja yleisillä paikoilla kuin yläkoululaiset.

Taulukko 14. Turvallisuuden kokemus luokka-asteen mukaan.

Luokka		matkalla kouluun tai koulusta	luokassa	välitun- neilla	kaupungilla, keskustassa, yleisillä paikoilla	asuin- alueellasi	kotona
5	Ka	3,57	3,71	3,59	3,23	3,57	3,81
	Kh	0,657	0,6	0,641	0,725	0,666	0,531
7	Ka	3,55	3,64	3,53	3,32	3,54	3,8
	Kh	0,67	0,597	0,642	0,653	0,628	0,507
9	Ka	3,65	3,65	3,62	3,35	3,59	3,8
	Kh	0,655	0,668	0,676	0,719	0,677	0,567
Yht.	Ka	3,59*	3,68 (ns)	3,59 (ns)	3,28**	3,57 (ns)	3,8 (ns)
	Kh	0,66	0,618	0,651	0,709	0,66	0,535

Vastausvaihtoehdot: 1=en koskaan, 2=en kovin usein, 3=usein, 4=aina

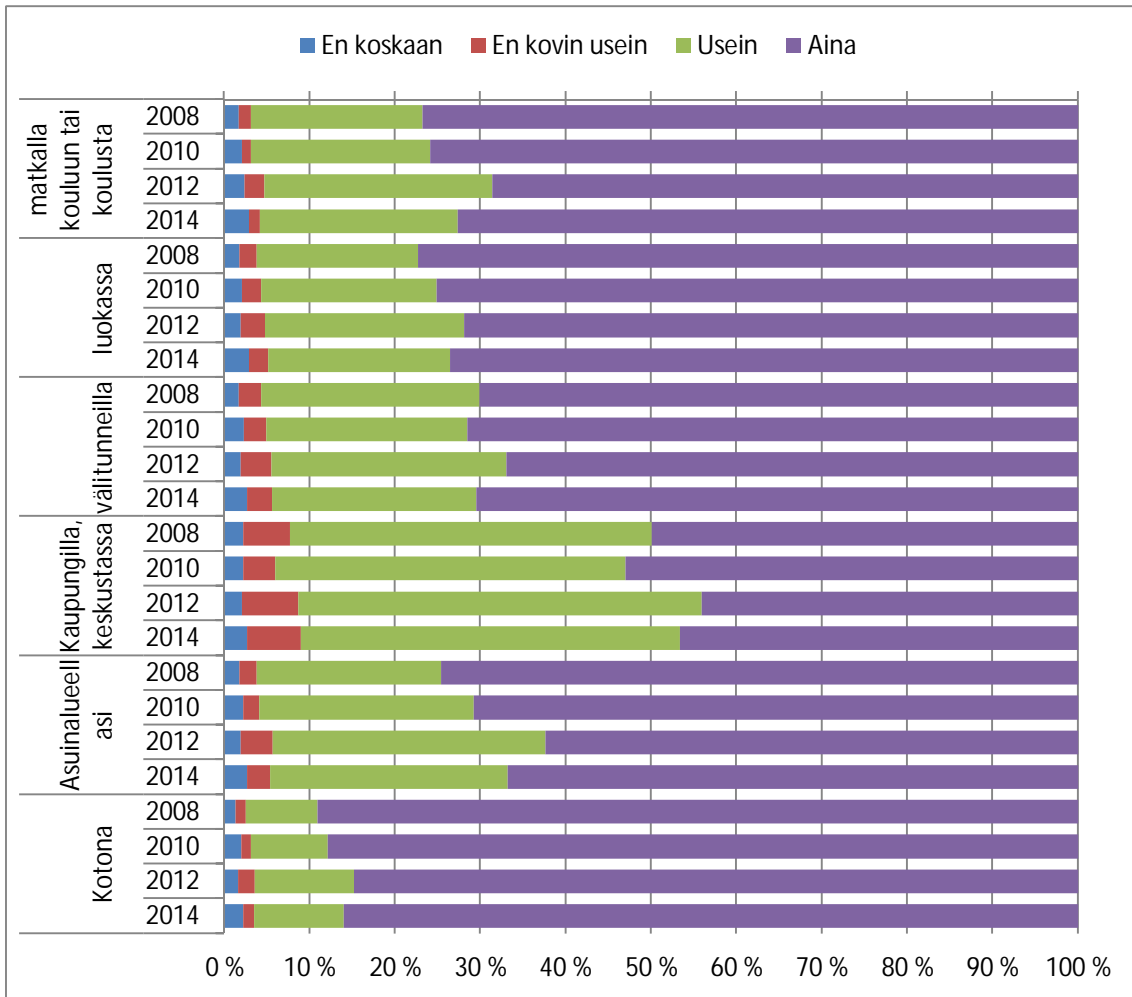
** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Vertailuvuosien tarkastelu osoittaa, että yhdeksäsluokkalaisten turvallisuudentunteen kokemus on pysynyt kohtalaisen samana kuuden vuoden ajanjaksolla. Luuppitulokset antavat samansuuntaisen tuloksen WHO:n tutkimuksen (2012) kanssa. WHO:n koululaistutkimuksessa raportoitiin turvallisuudentunteen koulussa jopa hieman kasvaneen mittausajanjaksona 2002–2010. Kun 71 prosenttia WHO-tutkimuksen yhdeksäsluokkalaista koki koulussa olonsa turvalliseksi vuonna 2010, nähdään Luuppitutkimuksessa sekä luokan että välituntien turvallisuuden kokemuksista samanlainen tulos: yli 70 prosenttia vastaajista koki vuonna 2010 olonsa aina turvalliseksi.

Vuoden 2012 yhdeksäsluokkalaisten kokema turvallisuudentunne näyttäyty hieman alhaisempana verrattuna muiden vuosien tuloksiin, kun vertailuun otetaan olonsa aina turvalliseksi kokeneiden osuus. Tämä koskee kaikkia mitattuja asioita. Suurin ero vuosien välillä koski koetua turvallisuutta koulumatkoilla: pudotusta vuoden 2008 tulokseen (77 %) oli kahdeksan prosenttiyksikköä (69 %), mutta vuonna 2014 tuloksista havaitaan jälleen osuuden kasvua. Vuonna 2010 on havaittavissa laskusuuntaisen kehityksen ja hienoinen siirtymä ehdottomasta turvallisuuden tunteesta epävarmuuden suuntaan.

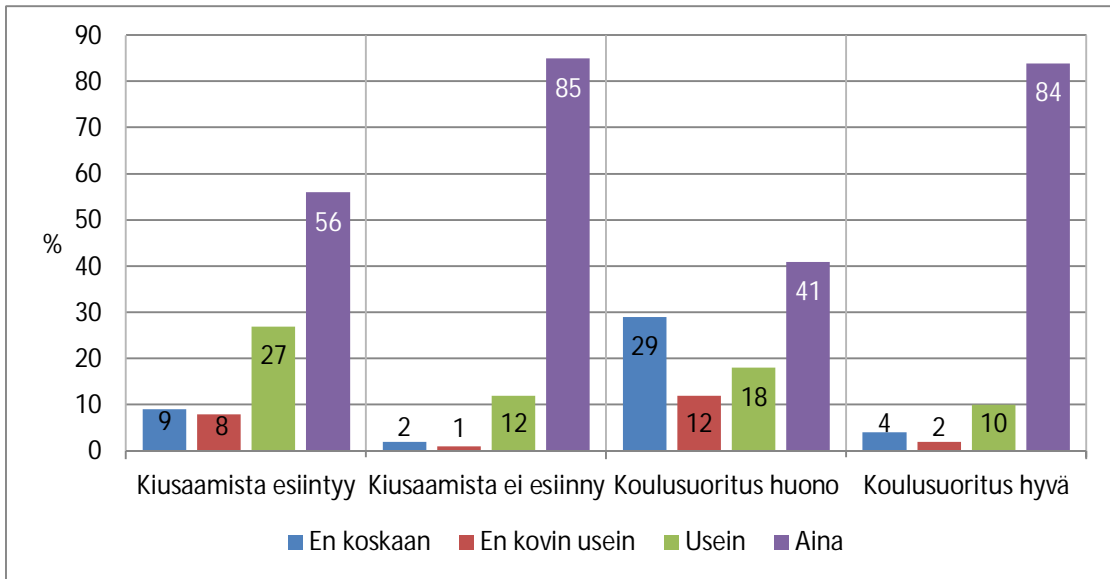
Kuvio 19. 9-luokkalaisten kokemus turvallisuudesta vertailuvuosina 2008–2014.

Turvallisuuden tunne luo pohjaa hyvinvoinnille ja koulumenestykselle

Lapsen tai nuoren turvallisuuden tunne heijastuu myös tiettyä paikkaa laajemmalle. Turvallisuudella on moniulotteisia vaikutuksia heidän elämäänsä. Tarkastelimme koululuokassa koetun turvallisuuden tunteen yhteyttä koulukiusaamisen esiintyvyyteen ja koettuun koulusuoriutumiseen. Kiusaamista koulussa havainneet vastaajat² tunsivat olonsa vähemmän turvalliseksi luokassa kuin ne oppilaat, joiden mielestä koulussa ei esiintynyt kiusaamista³. Koetun koulumenestyksen suhteen turvallisuuden tunteella näytti olevan vielä selvästi suurempi merkitys: 29 prosenttia niistä oppilaista, jotka arvioivat koulusuorituksensa erittäin huonoksi, eivät kokeneet oloaan koskaan luokassa turvalliseksi. Vastaava luku koulusuorituksen erittäin hyväksi arvioineilla oppilailla oli neljä (kuvio 20).

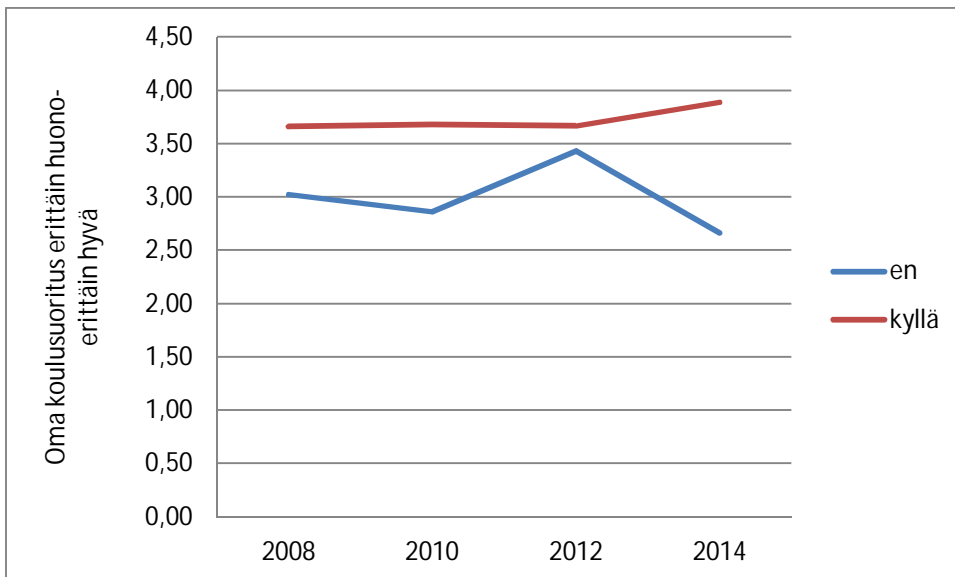
² Vastaajat, jotka olivat täysin samaa mieltä väitteen "Kiusaamista esiintyy" kanssa.

³ Vastaajat, jotka olivat täysin eri mieltä väitteen "Kiusaamista esiintyy" kanssa.

Kuvio 20. Turvallisuuden tunne luokassa suhteessa mielipiteeseen "Kiusaamista esiintyy koulussa" ja kysymykseen "Mitä mieltä ole omasta koulusuorituksestasi?"

Koska arviolla omasta koulumenestyksestä, ja sen suhteesta turvallisuuden kokemukseen koulussa oli selvä näyttö, tutkimme aihetta myös vertailuaineiston näkökulmasta. Kuvio 21 koostuu neljän mittausvuoden keskiarvoista, joissa yhdeksäsluokkalaiset ovat arvioineet omaa suoritustaan koulussa. Nämä keskiarvot on ristiintaulukoitu koetun turvallisuuden tunteen kanssa, mistä on ensin tehty kaksiluokkainen muuttuja.

Kuvio 21. Yhdeksäsluokkalaisten turvallisuuden tunne suhteessa arvioon omasta koulumenestyksestä (1=erittäin huono, 5=erittäin hyvä).

Kuvio osoittaa varsin selvästi, että olonsa koululuokassa turvalliseksi kokevat ovat joka vuosi olleet myös niitä oppilaita, jotka ovat koulusuoritukseensa keskimäärin tyytyväisempiä kuin turvattomuutta kokevat oppilaat. Turvallista oloa kuvaava punainen viiva on tasainen ja kääntynyt loivaan nousuun vuonna 2014. Turvatonta oloa luokkahuoneessa kuvaava viiva puolestaan on vuositasolla hieman voimakkaammin vaihdellut ja lähtenyt vuoden 2012 nousun jäl-

keen vuonna 2014 jyrkkään laskuun. Seurauksena on, että vuonna 2014 koulusuorituksen ja turvallisuuden tunteen kokemukset näyttäisivät melko voimakkaasti eriytyvän yhtäältä hyvän ja turvallisen kokemuksen ja toisaalta huonon ja turvattomuuden tunteen välillä.

Valkosen (2006) mukaan lapset kokevat vanhempiensa kanssa vietetyn ajan tärkeäksi. Asiaa on melko vähän tutkittu, vaikka puhe vanhemmuudesta on ollut näkyvää viime aikojen yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vanhempien kanssa tehdyt asiat ovat olleet Luoppitutkimuksessa mukana alusta alkaen, vuoden 2008 lomakkeessa kysyttiin vanhempien kanssa yhdessä tehtyjä asioita ja vuodesta 2010 alkaen erikseen äidin ja isän kanssa tehtyjä asioita. Tavallisinta äidin tai isän kanssa on syödä yhdessä päivällistä tai aamupalaa ja katsoa televisiota. Suurin osa vastaajista teki näitä asioita vähintään muutaman kerran viikossa. Mitä nuorempi vastaaja oli kyseessä, sitä useammin asioita tehtiin yhdessä vanhemman kanssa. Keskeinen havainto on, että äidin kanssa vietettiin yhteistä aikaa enemmän kuin isän kanssa. Vastaavia havaintoja on saatu myös aiemmista Luoppitutkimuksista (esim. af Ursin ym. 2013). Kiinnostava havainto oli lisäksi, että pojat viettivät aikaansa keskimäärin enemmän sekä äidin että isän kanssa kuin tytöt. Tulos koski kaikkia isän kanssa tehtäviä asioita, äidin kanssa tytöt söivät vain hieman useammin päivällistä, tekivät kotitöitä, ulkoilivat ja puhuivat tärkeistä asioista kuin pojat. Aiemmista tutkimuksista tiedetään, että tytöt viettävät aikaa vanhempiensa kanssa poikia enemmän (Koskinen & Koskinen 2003).

Taulukko 15. Kuinka usein teet seuraavia asioita äitisi kanssa (%)? Jatkuu seuraavalla sivulla.

Luokka		En koskaan	Joitakin kertoja vuodessa	Pari kertaa kuukaudessa	Pari kertaa viikossa	Joka päivä
syön aamiaista (%)						
5	tyttö	5	5	13	42	35
	poika	6	6	7	38	42
7	tyttö	11	12	15	42	20
	poika	10	7	11	44	28
9	tyttö	16	11	19	38	17
	poika	15	11	12	34	28
syön päivällistä (%)						
5	tyttö	2	2	4	29	63
	poika	3	2	7	27	62
7	tyttö	2	5	8	38	47
	poika	4	4	5	35	52
9	tyttö	4	2	11	43	40
	poika	8	5	8	30	49
teen läksyjä (%)						
5	tyttö	11	16	23	37	13
	poika	12	12	19	27	31
7	tyttö	26	27	18	20	10
	poika	25	15	18	26	16
9	tyttö	47	29	13	8	4
	poika	47	16	18	11	8

Taulukko 15 jatkuu.

Luokka		En kos- kaan	Joitakin kertoja vuo- dessa	Pari kertaa kuukaudessa	Pari kertaa viikossa	Joka päivä
teen kotitöitä (%)						
5	tyttö	4	8	13	47	27
	poika	7	10	20	42	22
7	tyttö	4	11	20	48	18
	poika	7	5	26	42	20
9	tyttö	6	9	27	40	17
	poika	12	10	24	41	13
katson TV:tä (%)						
5	tyttö	4	4	9	51	31
	poika	7	5	10	36	42
7	tyttö	9	8	11	47	25
	poika	8	8	10	46	29
9	tyttö	11	6	19	43	21
	poika	12	7	18	41	23
ulkoilen (%)						
5	tyttö	3	12	22	41	22
	poika	6	12	25	29	28
7	tyttö	12	19	32	29	9
	poika	12	17	30	28	13
9	tyttö	13	25	34	20	8
	poika	23	28	24	16	10
puhun minulle tärkeistä asioista (%)						
5	tyttö	4	15	20	38	23
	poika	10	15	22	30	23
7	tyttö	7	13	26	30	23
	poika	13	19	23	27	18
9	tyttö	11	13	22	31	23
	poika	13	16	34	29	8
käyn ostoksilla (%)						
5	tyttö	1	14	41	39	6
	poika	3	12	35	40	9
7	tyttö	2	29	47	19	3
	poika	3	14	46	30	6
9	tyttö	4	25	49	17	5
	poika	6	28	37	24	5

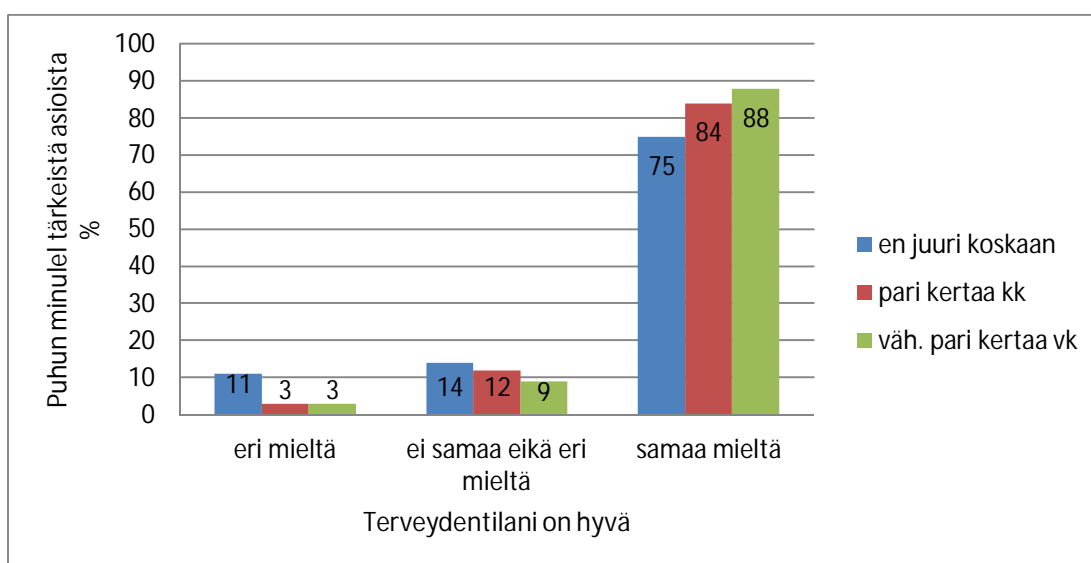
Taulukko 16. Kuinka usein teet seuraavia asioita isäsi kanssa (%)? Jatkuu seuraavalla sivulla.

Luokka		En koskaan	Joitakin kertoja vuodessa	Pari kertaa kuukaudessa	Pari kertaa viikossa	Joka päivä
syön aamiaista (%)						
5	tyttö	10	12	15	45	18
	poika	11	10	11	38	30
7	tyttö	14	16	25	32	12
	poika	18	12	16	37	18
9	tyttö	24	19	19	28	10
	poika	15	12	25	33	15
syön päivällistä (%)						
5	tyttö	5	6	11	37	42
	poika	7	4	9	34	47
7	tyttö	7	7	17	37	32
	poika	10	6	15	35	34
9	tyttö	8	10	15	37	31
	poika	10	4	15	32	39
teen läksyjä (%)						
5	tyttö	21	16	26	30	7
	poika	20	16	21	27	17
7	tyttö	39	26	18	15	2
	poika	37	16	19	19	8
9	tyttö	54	27	12	5	3
	poika	51	21	14	11	3
teen kotitöitä (%)						
5	tyttö	14	16	23	34	13
	poika	16	16	22	31	14
7	tyttö	22	22	25	24	7
	poika	17	15	28	27	13
9	tyttö	26	22	24	21	7
	poika	19	14	24	33	11
katson TV:tä (%)						
5	tyttö	6	8	17	47	22
	poika	9	9	12	36	34
7	tyttö	15	9	19	41	16
	poika	12	8	15	41	25
9	tyttö	15	12	27	32	15
	poika	14	6	19	38	22
ulkoilen (%)						
5	tyttö	8	16	30	34	12
	poika	9	15	23	33	20
7	tyttö	23	30	25	17	6
	poika	16	19	26	28	12
9	tyttö	29	33	25	7	6
	poika	20	23	30	21	6

Taulukko 16 jatkuu.

Luokka		En koskaan	Joitakin kertoja vuodessa	Pari kertaa kuukaudessa	Pari kertaa viikossa	Joka päivä
puhun minulle tärkeistä asioista (%)						
5	tyttö	17	23	22	28	10
	poika	18	21	18	26	17
7	tyttö	24	31	21	16	9
	poika	23	25	21	20	11
9	tyttö	28	26	22	17	9
	poika	21	23	27	22	7
käyn ostoksilla (%)						
5	tyttö	10	30	33	25	1
	poika	10	19	34	30	7
7	tyttö	21	35	35	9	1
	poika	14	24	33	24	5
9	tyttö	24	40	27	6	3
	poika	15	32	31	18	4

Mahdollisuus puhua itselle merkityksellisistä asioista on tärkeää nuoren kehityksen kannalta. Kuten yllä olevista taulukoista nähdään, suuri osa vastaajajoukon lapsista ja nuorista keskusteli viikkotasolla mitattuna melko usein itselle tärkeistä asioista äidin tai isän kanssa. Viidennes (21 %) heistä ei kuitenkaan puhunut juuri koskaan. Kiinnostavaa on tutkia, miten puheyhteys vanhempien kanssa näyttäytyy suhteessa koettuun terveydentilaan. Vaikka suurin osa myös niistä nuorista, jotka eivät juuri vanhempiensa kanssa puhuneet tärkeistä asioista, kokee terveydentilansa hyväksi, löytyy asteikon toisesta päästä selkeä, tilastollinen yhteys huonoksi koetun terveydentilan ja "puhumattomuuden" välillä. Joka kymmenes nuori voidaan profiloida tällä tavoin. Iällä on tärkeä merkitys: viidesluokkalaisista seitsemän prosenttia sijoittuu tähän ryhmään, seitsemäsluokkalaisista 13 ja yhdeksäsluokkalaisista 15 prosenttia.

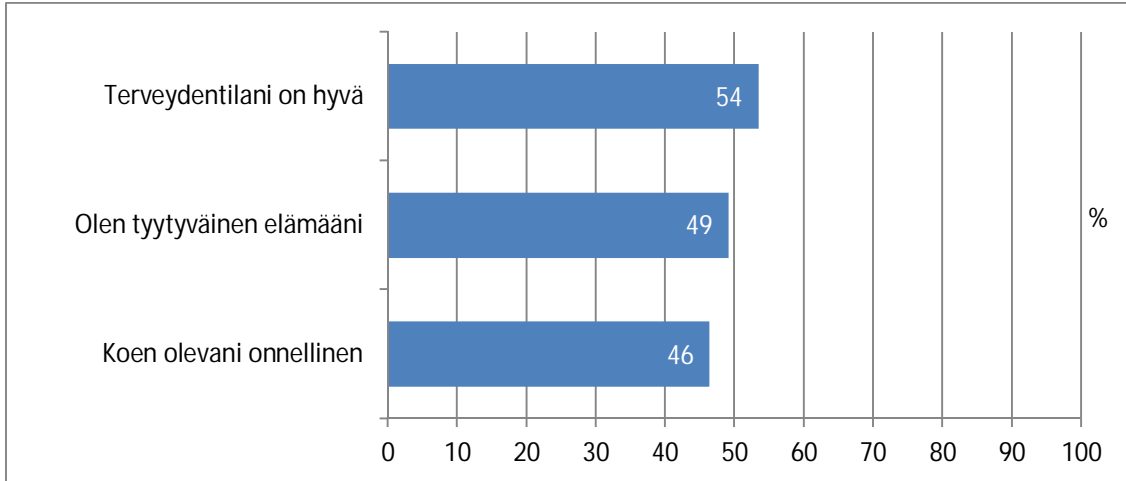
Kuvio 22. Arvio terveydentilasta suhteessa tärkeistä asioista keskusteluun vanhemman kanssa (%).

Valtaosa lapsista ja nuorista voi hyvin

Lasten ja nuorten kokemaa hyvinvointia voidaan lähestyä fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Raportin hyvinvointiosiossa tarkastelemme näiden tekijöiden merkitystä suhteessa toisiinsa ja myös muiden tekijöiden näkökulmasta. Tiedetään esimerkiksi, että perhe, raha ja terveys ovat yhteydessä elämään tyytyväisyyteen (Margolis & Myrskylä 2013).

Subjekttiivinen hyvinvointi viittaa yleismaailmalliseen käsitykseen siitä, mitä ihmiset ajattelevat elämästään. Sitä mitataan elämään tyytyväisyydellä tai onnellisuudella (Diener & Suh 2000). Hyvinvoinnin mittareita on useita erilaisia – pelkästään lapsille ja nuorille. Luupin kyselylomakkeessa koettua hyvinvointia mitattiin useilla väittämillä, jotka koskivat elämään tyytyväisyyttä, subjektiivista hyvinvointia, itsearvostusta, ystävien määrää sekä päihteiden käyttöä. Suurin osa kysymyksistä oli samoja, joita on kerätty aiemmissa Luupitutkimuksissa, mutta osassa käytettiin hyväksi kansainvälisesti testattuja ja validoituja mittareita, kuten esimerkiksi oppilaiden elämään tyytyväisyyttämittaria (Students' Life Satisfaction Scale, Hubner 1991), jota ei suomalaisessa kontekstissa ole aiemmin sovellettu.

Kuten alla olevasta kuviosta näkyy, suurin osa vastaajalapsista ja -nuorista koki hyvinvointinsa keskeisesti kuvaavien indikaattorien osalta olevan hyvällä tolalla. Yli puolet heistä koki terveydentilansa hyväksi. Vain viisi prosenttia oli väittämästä eri mieltä. Elämään tyytyväisyys ja onnellisuus kuvasivat niin ikään vastaajanuorten enemmistön mielipidettä. Kuusi prosenttia ei kokenut olevansa onnellisia ja seitsemän prosenttia vastaajista ei ollut elämäänsä tyytyväisiä.

Kuvio 23. Koettu terveys, tyytyväisyys ja onnellisuus. Täysin samaa mieltä olevien osuudet (%).

Kokemus omasta terveydentilasta on voimakkaasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Tutkimusten mukaan se on yksi tärkeimmistä elämään tyytyväisyyttä selittävästä tekijöistä (Margolis & Myrskylä 2013.) Kuten yllä todettiin, myös onnellisuus on yhteydessä koettuun terveyteen. Siksi näiden kolmen välisiä yhteyksiä tarkasteltiin hieman lähemmin. Tulokset osoittavat, että näiden kolmen muuttujan välinen yhteys on suhteellisen voimakas, erityisesti elämään tyytyväisyys ja onnellisuus korreloivat odotetun voimakkaasti keskenään (taulukko 17).

Taulukko 17. Korrelaatiomatriisi elämään tyytyväisyyden, onnellisuuden ja terveydentilan välillä.

	Olen tyytyväinen elämäni	Koen olevani onnellinen	Terveydentilani on hyvä
Olen tyytyväinen elämäni	1		
Koen olevani onnellinen	,805**	1	
Terveydentilani on hyvä	,560**	,566**	1

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

Taulukossa 18 on eritelty näiden kolmen muuttujan erot sukupuolen ja luokka-asteen mukaan. Tyttöjen ja poikien välillä oli heikko tilastollinen ero onnellisuuden kokemuksessa ja hieman voimakkaampi elämään tyytyväisyydessä. Molemmista pojat suhtautuivat tyttöjä myönteisemmin kyseisiin väittämiin. Kokemus terveydentilasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä oli erityisesti sidoksissa ikään, sillä mitä nuorempi vastaaja, sitä myönteisempi oli kokemus kaikkia kolmea hyvinvoinnin osa-aluetta kohtaan.

Taulukko 18. Kokemus terveydentilasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä keskimäärin sukupuolen ja luokka-asteen mukaan.

Sukupuoli		Terveydentilani on hyvä	Koen olevani onnellinen	Olen tyytyväinen elämäni
tyttö	Ka (Kh)	4,34 (0,895)	4,11 (1,028)	4,13 (1,032)
poika	Ka (Kh)	4,28 (0,926)	4,22 (0,923)	4,29 (0,898)
Yht.	Ka (Kh)	4,31 (0,911) (ns)	4,16 (0,979)*	4,21 (0,972)**
Luokka				
5	Ka (Kh)	4,45 (0,845)	4,32 (0,906)	4,37 (0,880)
7	Ka (Kh)	4,18 (0,952)	4,08 (0,976)	4,11 (0,997)
9	Ka (Kh)	4,14 (0,954)	3,91 (1,063)	3,96 (1,062)
Yht.	Ka (Kh)	4,31 (0,911)***	4,16 (0,979)***	4,21 (0,972)***

Vastausvaihtoehdot: 1=täysin eri mieltä, 2=osittain eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4=osittain samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä

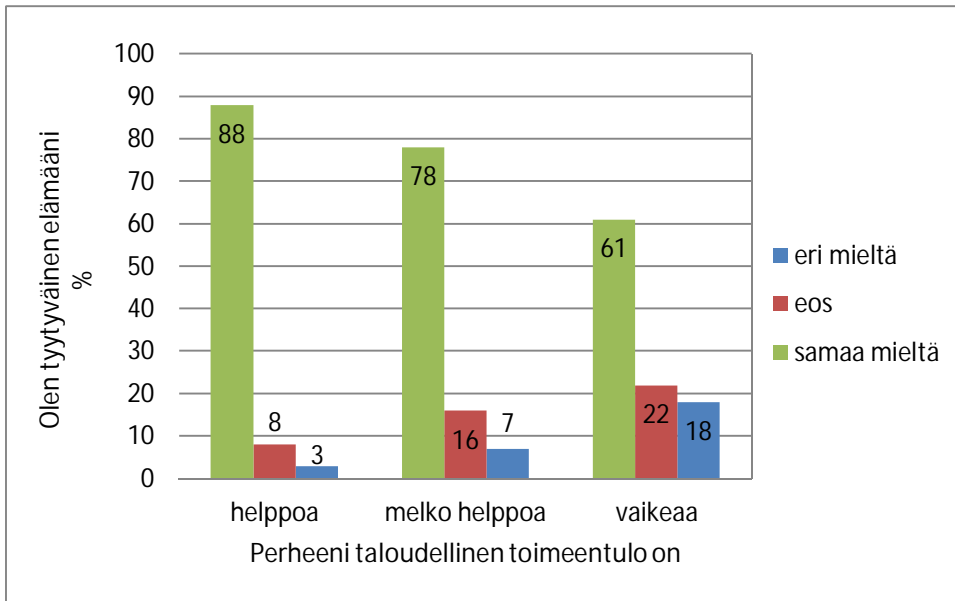
*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

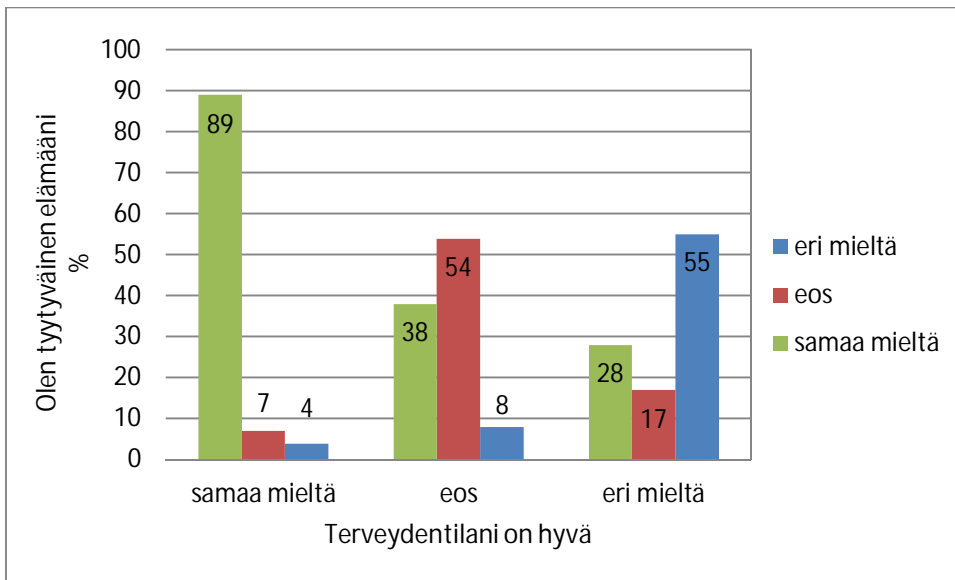
* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Margolis ja Myrskylä (2013) ovat osoittaneet kansainväliseen aineistoon perustuen, että nuorille aikuisille, 20–34-vuotiaille, perheen toimeentulo ja terveys ovat elämään tyytyväisyyden kannalta tärkeitä tekijöitä. Luoppitulokset ovat yhteneväiset näiden tulosten kanssa (kuviot 24 ja 25), vaikka ikäryhmä onkin nuorempi. Vaikeammaksi koettu perheen taloudellinen tilanne oli yhteydessä kielteisesti koettuun elämään tyytyväisyyteen kuten myös huonoksi koettu terveydentila. Asiaa tutkittiin vielä varianssianalyysillä. Sitä käytetään tutkittaessa eroavatko kahden tai useamman ryhmän keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, tässä tapauksessa nämä ryhmät ovat koettu terveydentila ja arvio perheen taloudellisesta toimeentulosta. Varianssianalyysi osoitti, että molemmat selittävät muuttujat, taloudellinen tilanne ja koettu terveydentila, selittivät elämään tyytyväisyydestä yhteensä 34 prosenttia.

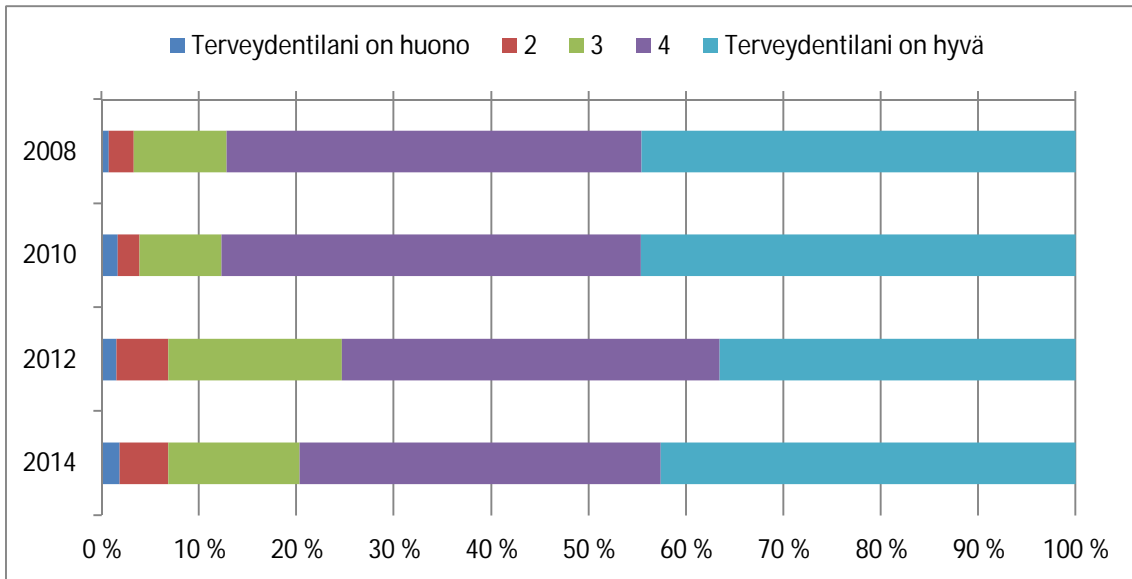

Kuvio 24. Koetun taloustilanteen suhde elämään tyytyväisyyteen.

Kuvio 25. Koetun terveyden suhde elämään tyytyväisyyteen.

Selvitimme lisäksi koetussa terveydentilassa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia aiempien aineistojen valossa. Kuuden vuoden perspektiivillä voidaan todeta, ettei suuria muutoksia ole tapahtunut, lukuun ottamatta vuotta 2012, jolloin yhdeksäsluokkalaiset arvioivat terveydentilansa muita vuosia jonkin verran huonommaksi. Vuoden 2014 aineiston tulokset ei ole täysin palautuneet vuosien 2008 ja 2010 tasolle, vaan uudella vuosikymmenellä on hieman vähemmän niitä, jotka eivät koe terveyttään hyväksi. Valtaosa yhdeksäsluokkalaisista koki kuitenkin terveydentilansa hyväksi jokaisena mittausvuonna (kuvio 26).

Kuvio 26. Koettu terveydentila 9-luokkalaisten arvioimana vertailuvuosina 2008–2014.

Syrjäytymiskehityksen ytimessä on yksinäisyys

Sosiaaliset suhteet määrittävät hyvinvointia. Näin ollen ystävien määrää voidaan käyttää esimerkiksi yhtenä terveydentilaa selittävänä tekijänä. Läheisten ystävien määrä tai niiden puuttuminen ei ole suoraan yhteydessä yksinäisyyteen. Ruuskanen (2011) toteaa, että ”Yksinäisyys on subjektiivinen kokemus, eikä sosiaalisten kontaktien määrä ole ratkaiseva”, mutta yksinäisyys on yhteydessä huonoksi koettuun terveydentilaan. Viimeaikaisten tulosten mukaan lähes joka viides lapsista ja nuorista kokee jossain vaiheessa elämänsä yksinäisyyttä (esim. Junttila & Vauras 2009).

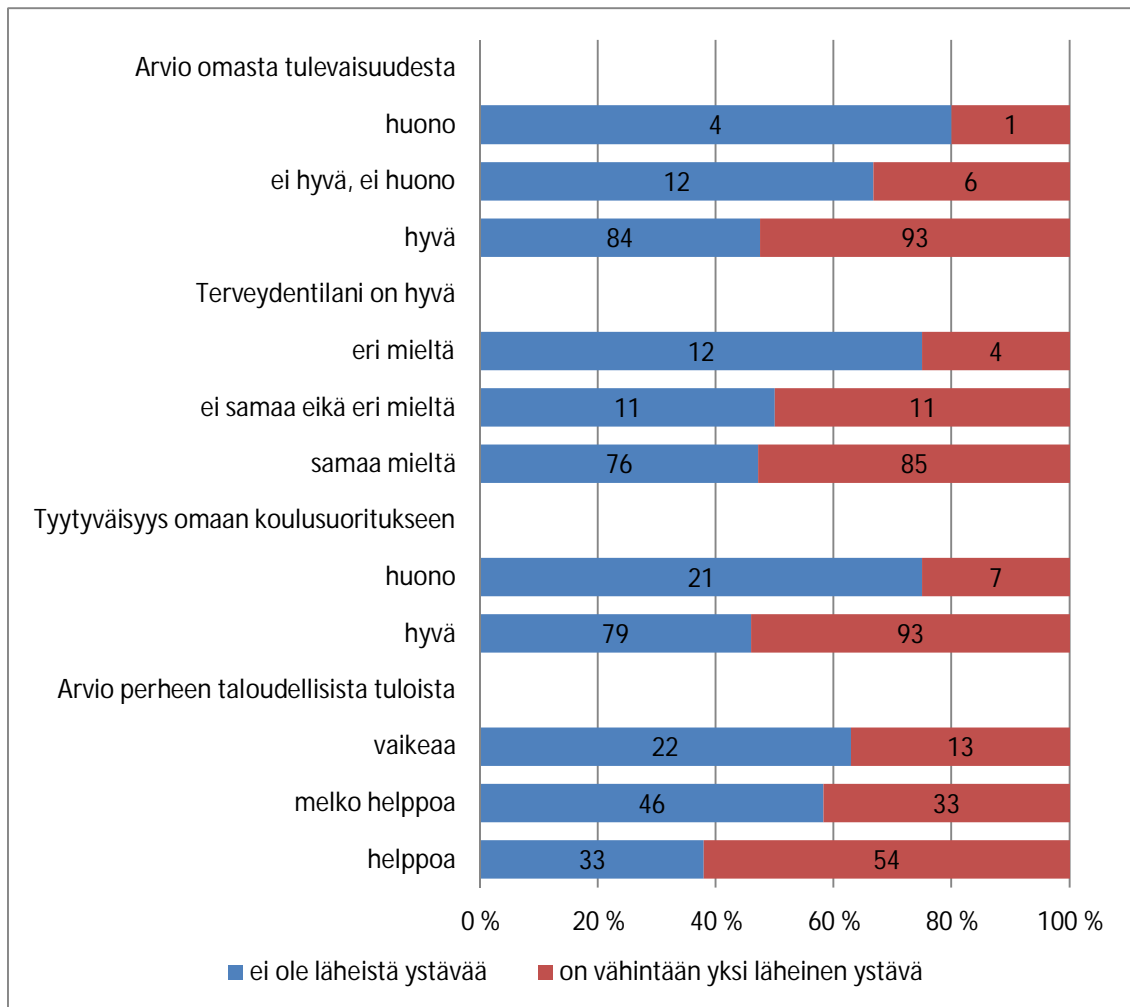
Yksinäisyyden tutkimus ei ole tämän raportin aineiston valossa mahdollista sellaisenaan, mutta voimme Luoppitutkimuksessa tarkastella ystävien määrän yhteyttä joihinkin yksinäisyyttä indikoiviin muuttujiin kysymällä, ”Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?”. Luoppiaineistossa joka kymmenes lapsi tai nuori ilmoitti, ettei hänelle ole läheistä ystävää. Luku on selvästi suurempi kuin mitä Koivusillan (2014) tutkimus Seinäjoen 4.-, 7.- ja 8.-luokkalaisista osoitti. Hänen tutkimuksensa mukaan luokka-asteesta riippumatta viisi prosenttia kertoi, ettei heillä ole lainkaan läheisiä ystäviä. Luoppitulokset paljastavat lisäksi, että pojista huomattavasti suuremmalla osalla kuin tytöistä ei ollut yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella omista asioistaan. Suhdeluku pysyi samana siirryttäessä alakoulusta yläkouluun (taulukko 19).

Taulukko 19. Läheisten ystävien määrä iän ja sukupuolen mukaan (%).

Luokka		Ei ole läheisiä ystäviä	On yksi läheinen ystävä	On kaksi läheistä ystävää	On useampia läheisiä ystäviä
5	tyttö	3	26	24	46
	poika	14	23	21	42
7	tyttö	5	22	20	53
	poika	13	25	21	41
9	tyttö	4	21	26	49
	poika	13	23	16	49

Läheisten ystävien määrää tiedusteltiin ensimmäistä kertaa vuonna 2012. Tuolloin yhdeksäsluokkalaisista 10 prosentilla ei ollut läheistä ystävää (tytöt 6 %, pojat 14 %). Vuonna 2014 niiden yhdeksäsluokkalaisten osuus, joilla ei ollut läheistä ystävää, oli vähentynyt (8 %) sekä tytöillä että pojilla.

Tarkastelemme seuraavaksi sitä, miten ystävien määrä on yhteydessä muutamiin hyvinvointia määrittäviin tekijöihin. Nämä olivat nuoren tulevaisuuskuva, terveydentila, koulusuoritus ja perheen toimeentulo. Kaikki kuvion 27 muuttujakohtaiset tulokset osoittavat, että läheisten ystävien puute oli yhteydessä kielteisempään arvioon omaa hyvinvointia määrittävistä tekijöistä. Erityisen suuri ero syntyi niiden välille, jotka arvioivat oman koulusuorituksensa huonoksi ja joilla ei ollut yhtään läheistä ystävää (21 %) verrattuna niihin, joilla oli vähintään yksi läheinen ystävä (7 %). 14 prosenttiyksikön ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ja voi viitata esimerkiksi siihen, että jos ystäviä ei ole koulussakaan, kokemus omasta koulupanoksesta huononee.

Kuvio 27. Ystävien määrä ja yksinäisyyteen yhteydessä olevat tekijät.

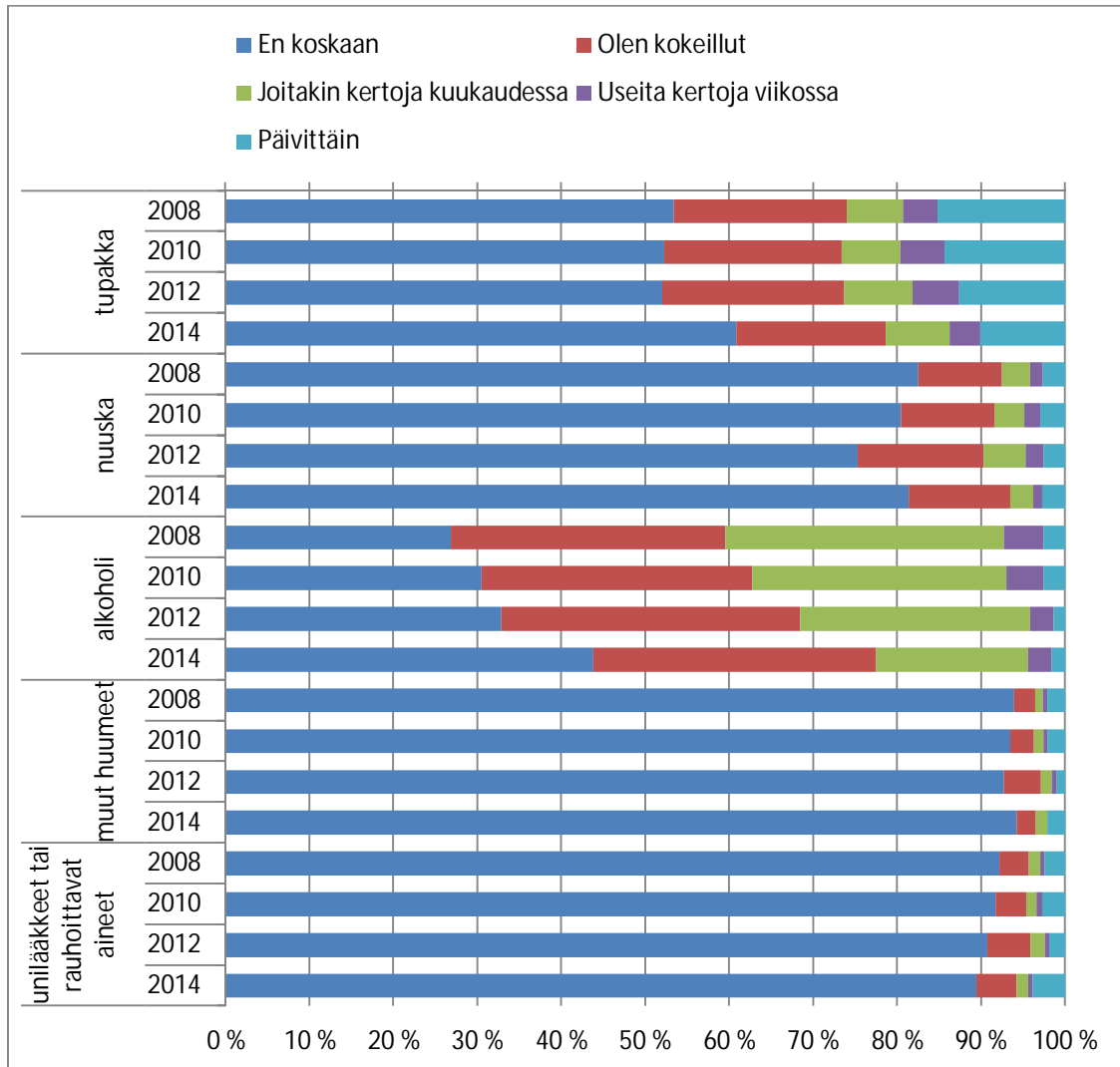
Joka kymmenes yhdeksäsluokkalainen tupakoi päivittäin ja viidennes heistä (20 % tytöt, 27 % pojat) ilmoitti käyttävänsä alkoholia vähintään kuukausittain. Samanikäisillä päivittäin tupakointi oli voimakkaassa yhteydessä alkoholin käyttöön: puolet (56 %) päivittäin tupakoivista käytti alkoholia vähintään muutaman kerran kuukaudessa. Vaikka viidesluokkalaisista ani harva käyttää päihteitä, on huomattava, että unilääkkeiden tai rauhoittavien aineiden käyttö on pienellä ryhmällä (n=15) päivittäistä. Tutkimus osoittaa, että lasten ja nuorten rauhoittavien lääkkeiden käyttö on kasvanut 2000-luvulla (Autti-Rämö ym. 2009).

Taulukko 20. Päihteiden käyttö iän ja sukupuolen mukaan (%).

		Oletko viimeisen vuoden aikana käyttänyt jotakin seuraavista? (%)				
Luokka		En koskaan	Olen ko- keillut	Joitakin kertoja kuukaudessa	Useita kertoja viikossa	Päivittäin
		tupakka				
5	tyttö	99	1	0	0	0
	poika	94	4	0	0	0
7	tyttö	80	13	3	1	3
	poika	78	10	4	4	4
9	tyttö	63	17	8	3	10
	poika	59	18	8	5	10
		nuuska				
5	tyttö	100	0	0	0	0
	poika	98	1	0	0	0
7	tyttö	97	2	0	0	2
	poika	88	5	4	2	1
9	tyttö	90	7	1	0	1
	poika	71	18	5	2	5
		alkoholi				
5	tyttö	97	3	0	0	0
	poika	89	10	0	1	0
7	tyttö	72	20	6	0	2
	poika	65	25	8	1	2
9	tyttö	46	34	18	2	0
	poika	42	33	18	4	3
		muut huumeet				
5	tyttö	100	0	0	0	0
	poika	99	0	0	0	0
7	tyttö	98	1	0	1	2
	poika	93	2	3	1	2
9	tyttö	96	2	2	0	0
	poika	93	3	1	0	4
		unilääkkeet tai rauhoittavat aineet				
5	tyttö	96	1	1	1	2
	poika	94	2	1	1	2
7	tyttö	96	3	0	0	1
	poika	91	3	3	1	3
9	tyttö	90	6	1	0	3
	poika	90	4	2	1	5

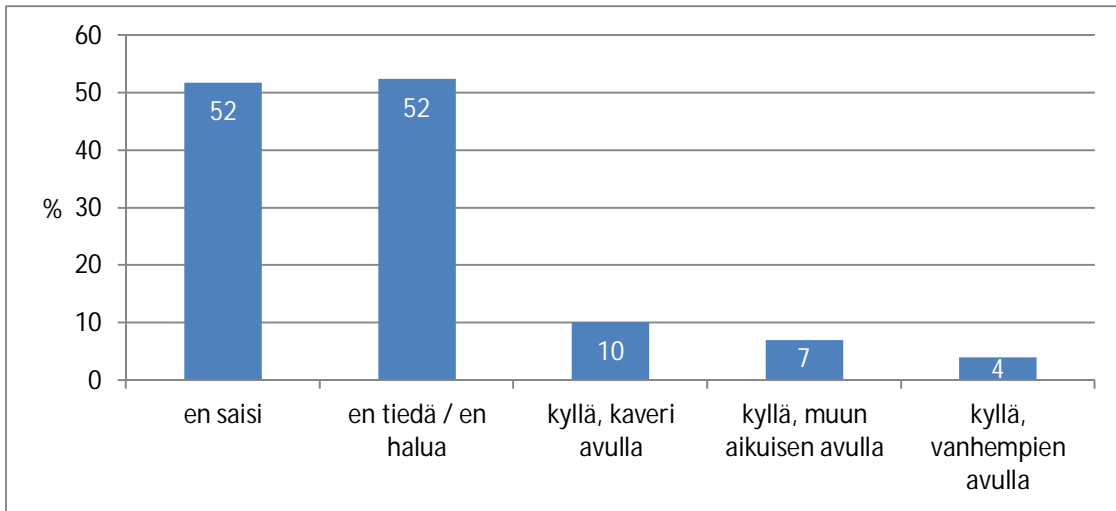
Lääkkeiden käytön lisääntymisestä kertoo myös vertailuvuosien tiedot (kuvio 28). Päivittäin lääkkeitä käyttävien yhdeksäsluokkalaisten määrä on tuplaantunut vuodesta 2008 vuoteen 2014. Sen sijaan tupakan päivittäinen käyttö on vähentynyt viisi prosenttiyksikköä ja alkoholia vähintään muutaman kerran kuussa juovien osuus laskenut voimakkaasti, lähes 20 prosent-

tiyksiköllä (v. 2008, 41 %; v. 2014, 23 %). Nuuskan ja huumeiden käyttö näyttäisi tulosten perusteella pysyneen samalla tasolla.

Kuvio 28. 9-luokkalaisten päihteiden käyttö vertailuvuosina 2008–2014.

Suurin osa nuorista ei halunnut eikä saanut alkoholia. Jos sitä haluttiin, helpoin alkoholinhankkimisväylä oli kaverit (kuvio 29). Seitsemäsluokkalaisista joka kymmenes (11 %) ja yhdeksäsluokkalaista kolmannes (29 %) hankki juomansa kaverin avulla. Mitä vanhemmasta vastaajasta oli kyse, sitä useammin alkoholin välittämisessä oli mukana aikuinen, joko oma vanhempi tai muu aikuinen. Viisi prosenttia seitsemäsluokkalaisista ilmoitti omien vanhempien hankkivan alkoholia nuoren käyttöön, seitsemän prosenttia sai sitä jonkun muun aikuisen avulla. Luku kasvoi huomasti siirryttäessä yhdeksännelle luokalle: muu aikuinen välitti 19 prosentille vastaajista alkoholia, omista vanhemmista seitsemän prosenttia.

Kuvio 29. Jos haluaisit alkoholia, saisitko sitä?

Humalajuominen lisääntyi merkittävästi yläkoulussa ja sukupuolten välillä juomiskäyttäytymisen vaihteli useuden mukaan. Humaltumistarkoituksessa juotiin pääosin muutaman kerran vuodessa, mutta pieni joukko sekä seitsemäs- että yhdeksäsluokkalaisia joi vähintään kuukausittain (taulukko 21).

Taulukko 21. Kuinka usein juot niin paljon alkoholia että tunnet olevasi humalassa (%)?

Luokka		En koskaan	Kerran vuodessa tai harvemmin	Joitakin kertoja vuodessa	Pari kertaa kuukaudessa	Joka viikko
7	tyttö	90	1	4	2	2
	poika	88	6	2	3	1
9	tyttö	65	10	18	6	2
	poika	64	11	15	4	6

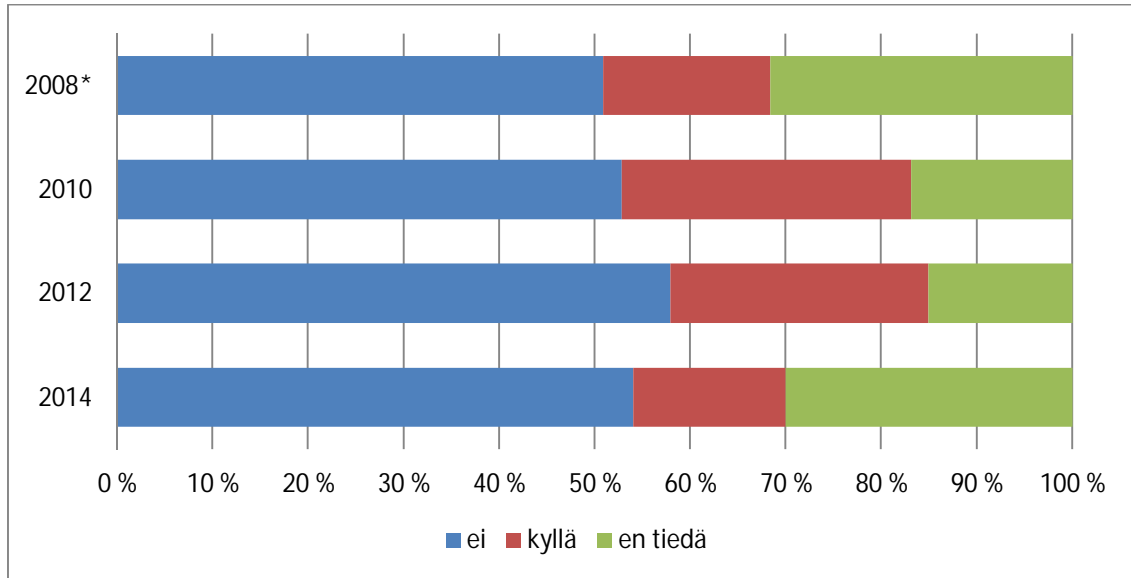
Vanhempien asenne lapsensa juomista kohtaan muuttui sallivammaksi yläkoulussa. Yläkoulun viimeisellä luokalla vanhempien asenteen löyhentyminen oli voimakasta, 10 prosenttiyksikköä seitsemänten luokkaan verrattuna (taulukko 22).

Taulukko 22. Antavatko vanhempi sinun juoda alkoholia (%)?

Luokka	Eivät anna	Antavat	En tiedä / En halua juoda alkoholia
5	69	2	29
7	59	6	35
9	54	16	30

Vertailu aiempiin vuosiin osoittaa, miten suhtautuminen lapsen alkoholinkäyttöön on muuttunut. Kielteisen asenteen osuus on pysynyt lähes samana, mutta ollut loivassa kasvussa vuoteen 2012 asti. Vuoden 2014 aineisto poikkeaa aiemmista vanhempien "en tiedä" -osuuden kasvuna. Vuoden 2008 aineistossa myönteisesti lapsensa juomiseen suhtautuvia oli suurin piirtein saman verran (18 %) kuin vuonna 2014 (16 %). Koska vastausvaihtoehdot olivat hieman erilai-

set (ks. kuvio 30), voi olettaa, että vuoden 2008 kyllä-vastausten määrä olisi suurempi, jos kolmas vaihtoehto olisi ollut "en tiedä" kuten myöhemmin vuosina, eikä "joskus". Näin ollen vaikuttaa siltä, että nuorten vähentynyt alkoholin kulutus on yhteydessä vanhempien kielteiseen asenteeseen. Tätä väittämää tukee myös taulukon 22 tulokset.

*2008 vastausvaihtoehdot olivat 1=en, 2=kyllä, 3=joskus

Kuvio 30. Antavatko vanhempasi sinun juoda alkoholia? Muutokset vanhempien asenteessa lapsensa alkoholinkäyttöön yhdeksäsluokkalaisten mukaan.

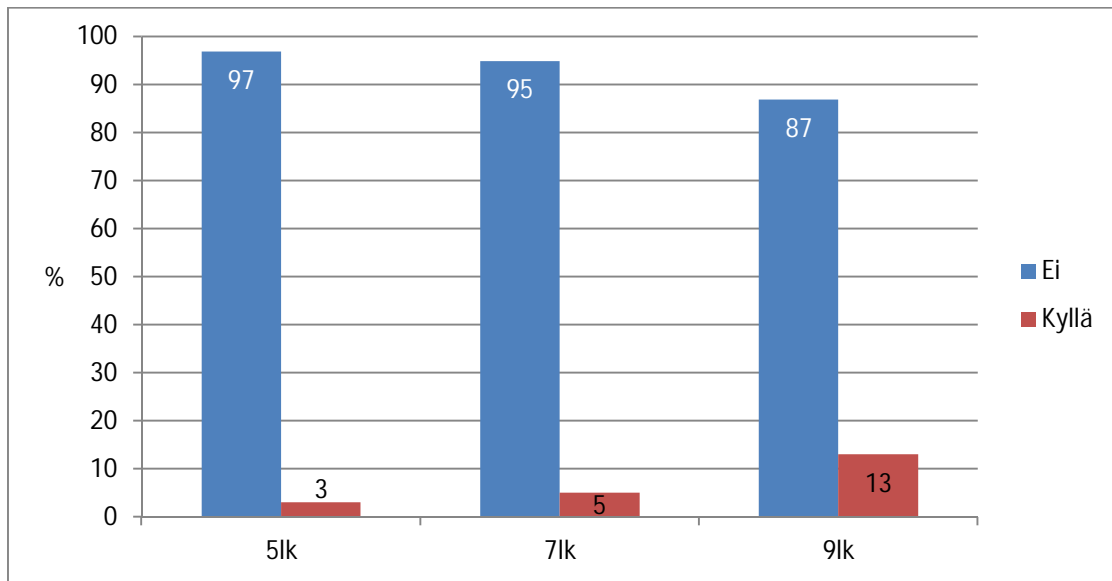
Kuten alla oleva taulukko osoittaa, vanhempien suhtautumisella lapsensa alkoholin käyttöön on yhteys siihen, kuinka usein nuoret käyttävät alkoholia. Jos vanhemmat antavat lapsensa juoda alkoholia, humalajuomisen useus lisääntyy voimakkaasti.

Taulukko 23. Vanhempien sallivan asenteen ja humalajuomisen yhteys (%).

Antavatko vanhempasi sinun juoda alkoholia?	Kuinka usein juot niin paljon alkoholia että tunnet olevasi humalassa?				
	En koskaan	Kerran vuodessa tai harvemmin	Joitakin kertoja kuukaudessa	Pari kertaa kuukaudessa	Joka viikko
Eivät anna	91	4	4	2	0
Antavat	38	10	25	12	15
En tiedä / En halua juoda alkoholia	93	3	3	1	1

Pieni joukko jo viidesluokkalaisista (n=27) ilmoitti, että heille on tarjottu huumeita. Suhteellinen osuus kasvoi siirryttäessä yläkouluun ja yli kaksinkertaistui verrattaessa huumeiden tarjontaa seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä. Tuoreen Huumetilanne Suomessa 2014 (Varjonen 2015) raportin mukaan vuonna 2013 huumeita oli tarjottu noin joka viidennelle 18-vuotiaalle. Luupin vertailuvuosien luvut osoittivat kasvua vuosina 2010 ja 2012, jolloin huumeita oli tarjottu yhdeksäsluokkalaisten hieman useammalle (2010 15 %, 2012 18 %) kuin vuoden

2014 aineistossa. Koska kyselyn otos on hieman erilainen vuonna 2014 kuin aiempina vuosina, voivat erot selittyä myös sosiodemografisilla taustamuuttujilla, esim. asuinalueella.

Kuvio 31. Onko sinulle tarjottu huumeita? Luokka-asteen mukaan (%).

Tarkastelimme vertailuaineistojen valossa nuoren asuinalueen yhteyttä siihen, oliko hänelle tarjottu huumeita. Taulukosta 24 käy ilmi, että vaikka vuonna 2014 tulokset kokonaisotannan valossa osoittivat huumeiden tarjonnan vähenemistä, on yhdeksäsluokkalaisille kaupungissa asuville huumeiden tarjonta lisääntynyt vuosiin 2010 ja 2012 verrattuna. Kasvua on 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2010 vuoteen 2014, joka on varsin merkittävää.

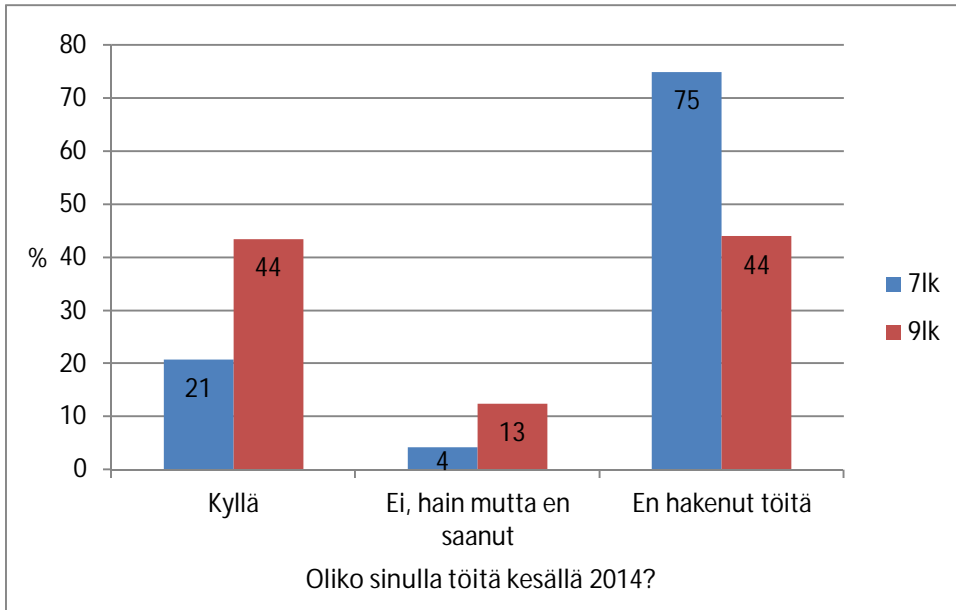
Taulukko 24. Asuinalueen ja huumeiden tarjonnan yhteys yhdeksäsluokkalaisilla (%).

	Onko sinulle tarjottu huumeita?					
	2010		2012		2014	
Asutko kaupungissa vai maaseudulla?	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä
Kaupungissa	82	18	77	23	72	28
Kaupungissa, keskustan ulkopuolella	83	17	81	19	82	18
Maaseudulla: kirkonkylässä, asuinke- ksessä tai muussa taajamassa	88	12	85	15	88	12
Maaseudulla: kirkonkylän ulkopuolella, asuinkeksessä tai muussa taajamassa	89	11	84	17	94	6

Tavallisin tapa saada huumeita niitä halutessaan oli kaverin avulla. Seitsemäsluokkalaisista kolme ja yhdeksäsluokkalaisista kahdeksan prosenttia ilmoitti saavansa kaverin avulla huumeita. Seuraavaksi yleisin tapa oli saada niitä aikuisen (ei oman vanhemman) avulla (7lk 3 %, 9lk 4 %).

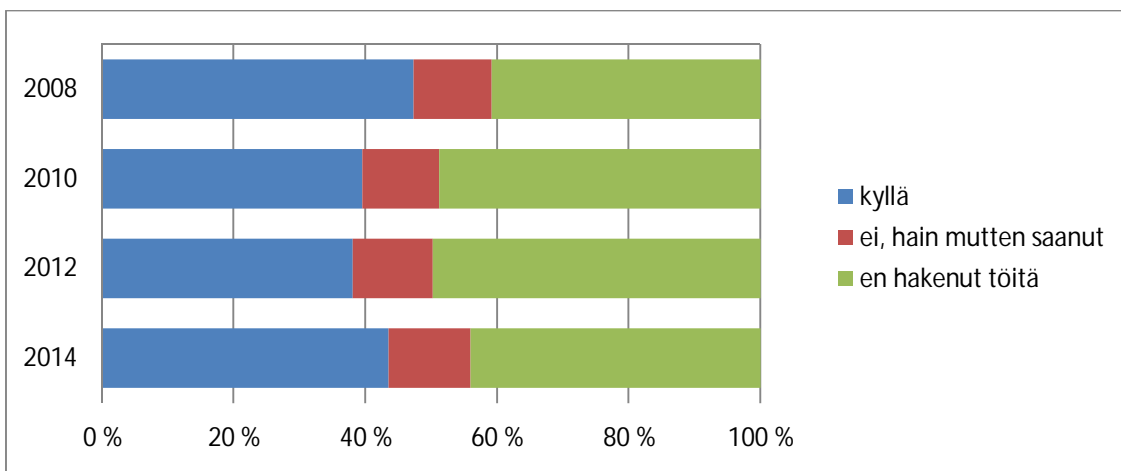
Työ ja tulevaisuus: kesäduunista potkua elämään

Seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisilta tiedusteltiin työelämään liittyviä asioita kuten työllistymistä kesällä 2014 ja uravalintoja peruskoulun jälkeen. Suuri osa (44 %) yhdeksäsluokkalaisista töitä hakeneista oli saanut kesätyöpaikan, mutta yhtä moni ei heistä hakenut kesätöitä. Viidennes seitsemäsluokkalaisista oli työllistynyt kesällä 2014, suurin osa (75 %) ei ollut hakenut kesätöitä.

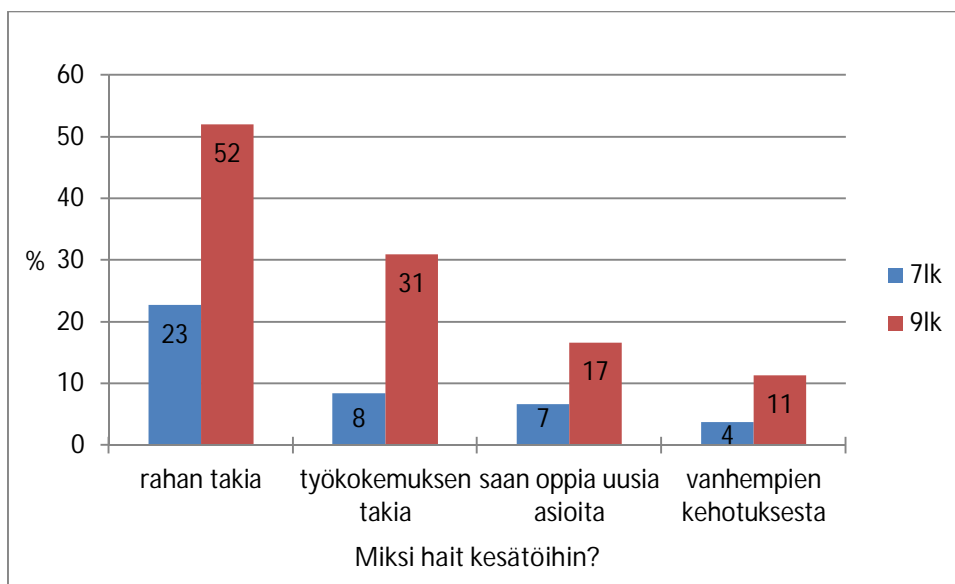
Kuvio 32. Yläkoululaisten kesätyötilanne vuonna 2014.

Muutosta yhdeksäsluokkalaisten työllistymisessä tarkasteltiin vertailuvuosina 2008–2014. Kaiken kaikkiaan vertailuvuodet osoittavat kesätyöllistymisen olevan laskusuuntainen, mutta vuonna 2014 työllistyminen on jälleen parantunut. Tosin myös näiden vertailutietojen tuloksia tulkittaessa on hyvä muistaa, että uusin, vuoden 2014 aineisto pohjautuu laaja-alaisempaan otantaan kuin aiemmat aineistot (kuvio 33).

Kuvio 33. Muutokset yhdeksäsluokkalaisten kesätyötilanteessa vuosina 2008-2014.

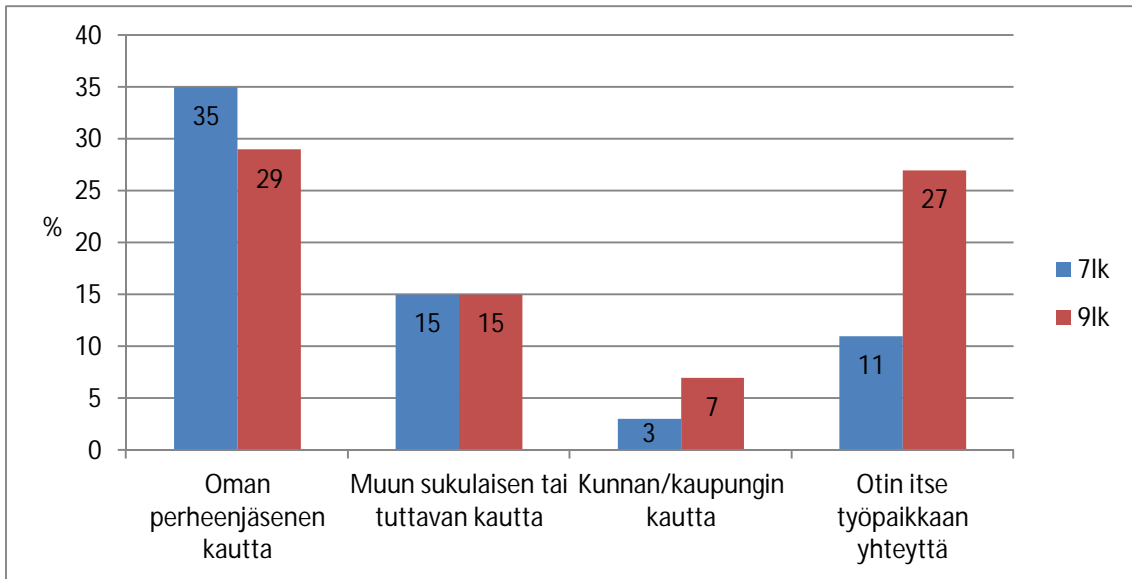
Ehkä kiinnostavin tulos on se, että noin puolet nuorista ei hakenut kesätöitä lainkaan. Voi-daankin kysyä, miksi nuori ei hae kesätöitä. Kesätyöpaikasta nuori saa palkan lisäksi arvokasta kokemusta työelämään, oppii taitoja ja vastuuta. Se myös edesauttaa varsinaiseen työelämään siirtymistä (Kun koulu loppuu -tutkimus 2015). Siitä huolimatta Luupin vertailutulokset osoittavat, ettei työnhaku kiinnosta. Ovatko nuoret laiskoja työnhakijoita? Vai onko kyse siitä, että tieto erityisesti alle 18-vuotiaiden työnsaantimahdollisuuksien heikkenemisestä viime vuosina lannistaa nuoret edes yrittämästä saada kesätöitä? Luupissa asiaa on selvitetty kysymällä, miksi nuori hakee kesätöitä (kuvio 34). Kuviosta selviää, että suurinta osaa motivoi raha, erityisesti yhdeksäsluokkalaisia. Yhdeksäsluokkalaiset hakivat kesätöistä myös työkokemusta ja uusien asioiden oppimista. Vain kymmenisen prosenttia haki töitä vanhempien kehotuksesta. Tulokset eivät anna suoraan vastausta siihen, miksei töitä haeta, mutta kertovat siitä, että töihin mennään pääasiallisesti omasta halusta.

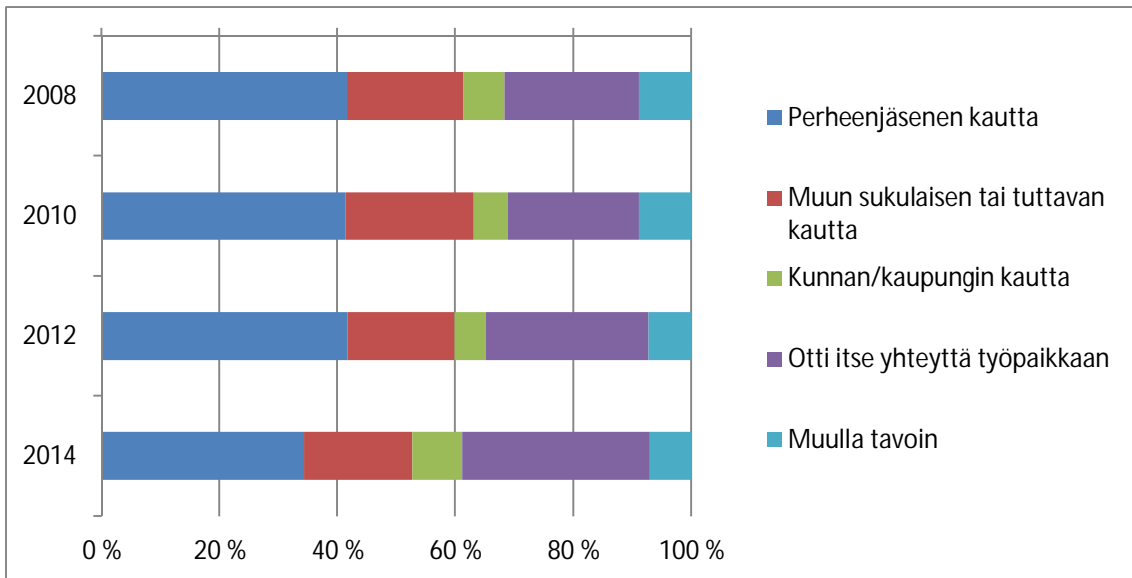
Kuvio 34. Kesätyöhön kannustavia tekijöitä.

Suurin osa kesätyöllistyneistä nuorista sai paikan oman perheenjäsenen avulla. 9.-luokkalaisilla korostui oman aktiivisuuden kasvu, ero 7.-luokkalaisiin oli peräti 16 prosenttiyksikköä itse työpaikkaan yhteyttä ottaneissa. Vertailu aiempiin vuosiin osoittaa, että erityisesti nuorten oma aktiivisuus työpaikanhaussa on kasvanut. Vuosien 2008 ja 2014 välillä nuorten itsenäinen työpaikan haku on kasvanut yhdeksällä prosenttiyksiköllä (v. 2008, 23 %; v. 2014, 32 %). Vuonna 2014 perheenjäsenen avulla hankittu työpaikka (34 %) oli vain hieman yleisempi keino saada kesätyö kuin itse hankkien.

Kunnan kautta työllistyminen oli vähäisintä kaikkina vertailuvuosina, vuonna 2014 hieman useampi (9 %) sai sitä kautta kesätyön kuin muina vertailuvuosina (kuvio 35).

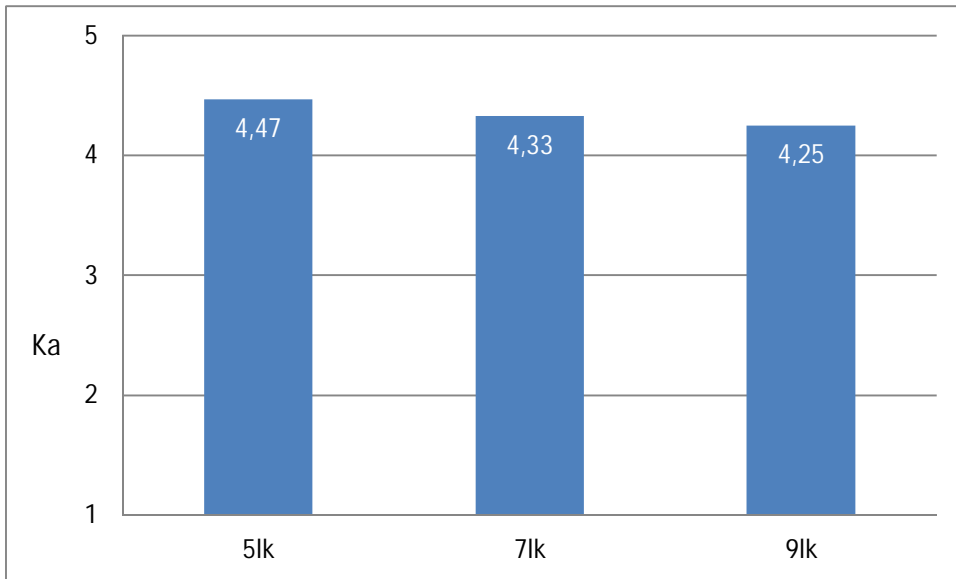
Kuvio 35. Jos sinulla oli kesätyö, kuinka sait sen?

Kuvio 36. Vertailutiedot 9.-luokkalaisten työsaantikeinoista.

Perinteikkäästi tulevaisuuteen

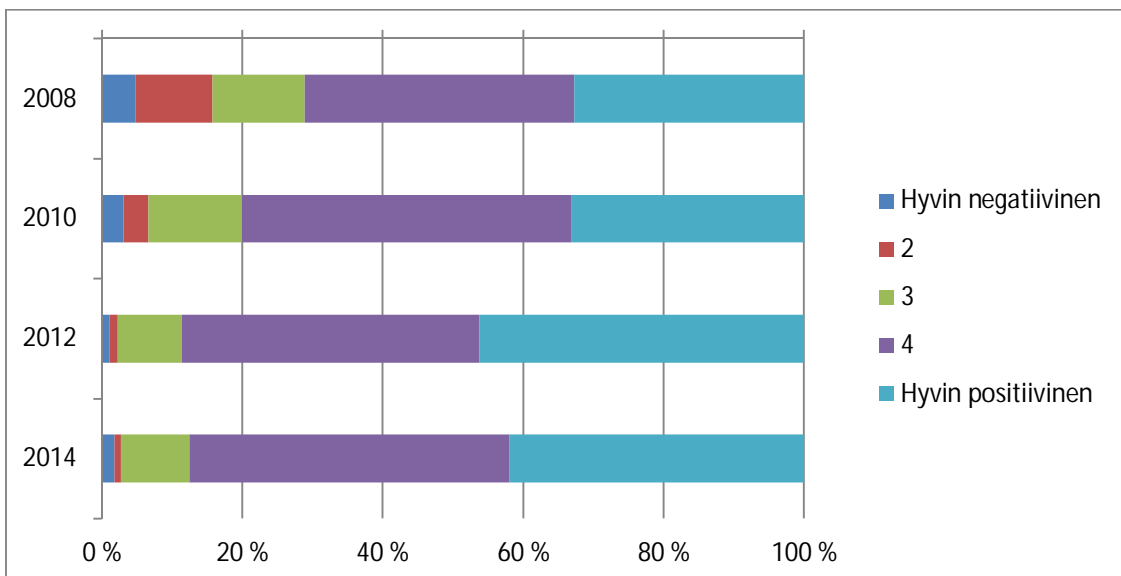
Lasten ja nuorten suhtautuminen tulevaisuuteen oli valoisa. Pysimme heitä arvioimaan tulevaisuudennäkymiään viisiportaisella asteikolla (ks. kuvio 37). Viidesluokkalaiset (ka 4,47) ajattelivat oman tulevaisuutensa hieman paremmaksi kuin yläkoululaiset (7lk ka 4,33; 9lk ka 4,25). Tulokset on esitetty keskiarvoina kuviossa 37.

Kuvio 37. Millaiseksi ajattelet tulevaisuuden omalla kohdallasi? Asteikkona on käytetty alla olevia hymiöitä ja tulokset on esitetty keskiarvoina.

Kuvio 38 osoittaa, että yhä useampi 9.-luokkalainen näki tulevaisuutensa erittäin hyvänä. Hyvin myönteisesti tulevaisuuteensa suhtautuvien määrä oli korkeimmillaan vuonna 2012, jolloin puolet (46 %) valitsi tämän vaihtoehdon. Vuonna 2014 osuus on pysynyt lähes samana (42 %). Vuosina 2008 ja 2010 vastausvaihtoehdot olivat numeraaliset (1–5), vuodesta 2012 alkaen hymiöinä. Tämä muutos on hyvä ottaa huomioon tuloksiin mahdollisesti vaikuttavana tekijänä.

Kuvio 38. 9.-luokkalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen vertailuvuosina 2008–2014.

Sen lisäksi, että Luuppi selvitti nuorten tulevaisuudenkuvaa, heiltä kysyttiin mitä asioita he pitivät tärkeinä tulevaisuudessa. 17 vaihtoehdosta⁴ viisiportaisella asteikolla (1 = "ei lainkaan tärkeä", 5 = "erittäin tärkeä") keskiarvoin mitatut tulokset osoittivat, että ystävät, terveys ja onnellisuus nousivat kaikkein tärkeimmiksi asioiksi. Luokka-asteiden välillä oli eroa siten, että viidesluokkalaiset pitivät lähes kaikkia väittämiä hieman tärkeämpinä kuin seitsemäs- tai yhdeksäsluokkalaiset. Yhdeksäsluokkalaiset pitivät tulevaisuudelleen nuorempia vastaajia tärkeämpinä ainoastaan pysyvää työsuhdetta ja matkustamista. Seitsemäsluokkalaiset puolestaan arvostivat hieman muita korkeammalle oman asunnon, korkean koulutuksen ja arvostetun aseman yhteiskunnassa (taulukko 25).

Yllä tarkastellusta muuttujalistasta on taulukkoon 25 ja kuvioon 39 koottu sellaiset muuttujat, jotka korreloivat keskenään voimakkaasti ($r > 0,6$). Korrelaation avulla voidaan kuvata kahden muuttujan välistä riippuvuuden astetta (KvantiMOTV 2004). Taulukosta 24 nähdään, että pysyvällä työsuhteella ja omalla asunnolla näyttäisi olevan keskenään melko voimakas riippuvuus. Tämä tarkoittaa sitä, että ne vastaajat, jotka pitivät tulevaisuudessa itselleen tärkeänä asiana pysyvää työsuhdetta, kokivat tärkeäksi myös oman asunnon saamisen tulevaisuudessa. Vastaavasti korkea koulutus ja arvostettu asema korreloivat keskenään melko voimakkaasti. Tulos vaikuttaa ymmärrettävältä, arvostetun aseman saamiseksi vaaditaan usein myös korkeaa koulutusta.

Voimakkain keskinäinen riippuvuussuhde syntyi hyvien ystävien ja terveyden välille ja lähes yhtä voimakas riippuvuus onnellisuuden ja terveyden välille. Tulokset osoittavat, että nuoret arvostivat tulevaisuudessa ennen kaikkea terveyttä, joka on yhteydessä myös voimakkaaseen ystävien ja onnellisuuden arvostukseen.

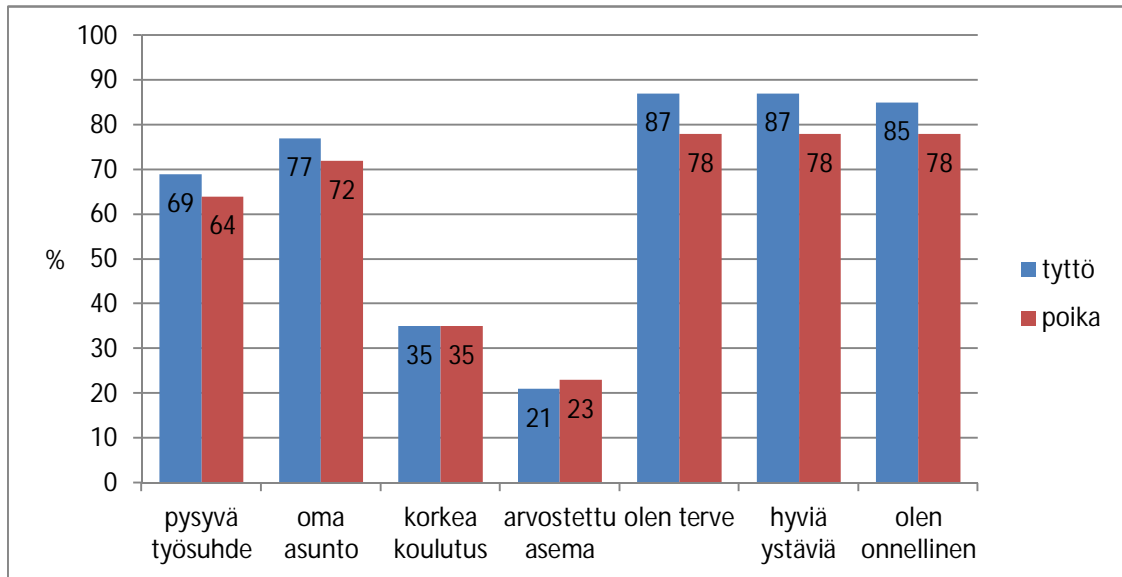
Taulukko 25. Korrelaatiotaulukko keskenään voimakkaimmin korreloivista muuttujista.

	pysyvä työsuhde	oma asunto	korkea koulutus	arvostettu asema	olen terve	hyviä ystäviä	olen onnellinen
pysyvä työsuhde	1						
oma asunto	,681**	1					
korkea koulutus			1				
arvostettu asema			,621**	1			
olen terve					1		
hyviä ystäviä					,764**	1	
olen onnellinen					,748**	,764**	1

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

⁴ 1. Minulla on pysyvä työsuhde; 2. Minulla on oma asunto; 3. Minulla on oma perhe; 4. Voin matkustaa ja nähdä maailmaa; 5. Olen mukana politiikassa; 6. Olen saavuttanut julkisuutta; 7. Minulla on korkea koulutus; 8. Minulla on arvostettu asema yhteiskunnassa; 9. Minua pidetään hyvännäköisenä; 10. Minulla on paljon rahaa; 11. Olen terve; 12. Minulla on hyviä ystäviä; 13. Olen onnellinen; 14. Olen suosittu; 15. Minun mielipiteitäni kuunnellaan; 16. Vältyn epäonnistumiselta; 17. Olen pidetty kaveriporukassa.

Muuttujien tarkastelu sukupuolen mukaan osoitti, että tytöt pitivät hieman tärkeämpänä omalle tulevaisuudelleen kaikkia yllä mainittuja asioita, lukuun ottamatta yhteiskunnallisesti arvostetun aseman saavuttamista tulevaisuudessa. Pojista yli puolet (53 %) piti vähintään tärkeänä (vastausvaihtoehdot 4 ja 5), että heillä olisi tulevaisuudessa arvostettu asema yhteiskunnassa. Tytöistä samaan luokkaan kuului 44 prosenttia. Sen sijaan tytöistä useampi (68 %) kuin pojista (64 %) piti itselleen vähintään tärkeänä tulevaisuudessa hankittua korkeaa koulutusta.

Kuvio 39. Tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeänä pidetyt asiat sukupuolen mukaan.

Taulukko 26. Miten tärkeänä pidät seuraavia asioita tulevaisuudessa? Taulukko jatkuu alla.

Luokka		minulla on pysyvä työsuhde	minulla on oma asunto	minulla on oma perhe	voin matkustaa ja nähdä maa- ilmaa	olen mukana politiikassa	olen saa- vuttanut julkisuutta	minulla on korkea koulutus	minulla on arvostettu asema yhteis- kunnassa	minua pidetään hyvännäköisenä
5	Ka	4,32	4,51	4,46	3,97	2,63	2,84	3,83	3,37	3,68
	Kh	1,067	1,022	0,952	1,165	1,294	1,401	1,253	1,31	1,212
7	Ka	4,55	4,65	4,37	4,09	2,56	2,72	3,86	3,5	3,51
	Kh	0,848	0,778	0,918	1,015	1,183	1,292	1,141	1,17	1,163
9	Ka	4,59	4,63	4,19	4,13	2,32	2,48	3,68	3,26	3,52
	Kh	0,80	0,727	1,048	0,997	1,13	1,233	1,104	1,204	1,106
Yht.	Ka	4,45***	4,57*	4,37***	4,04*	2,53***	2,71***	3,8 (ns)	3,37*	3,59 (ns)
	Kh	0,958	0,901	0,976	1,091	1,232	1,34	1,19	1,252	1,175

Vastausvaihtoehdot: 1=Ei lainkaan tärkeä, 5=erittäin tärkeä

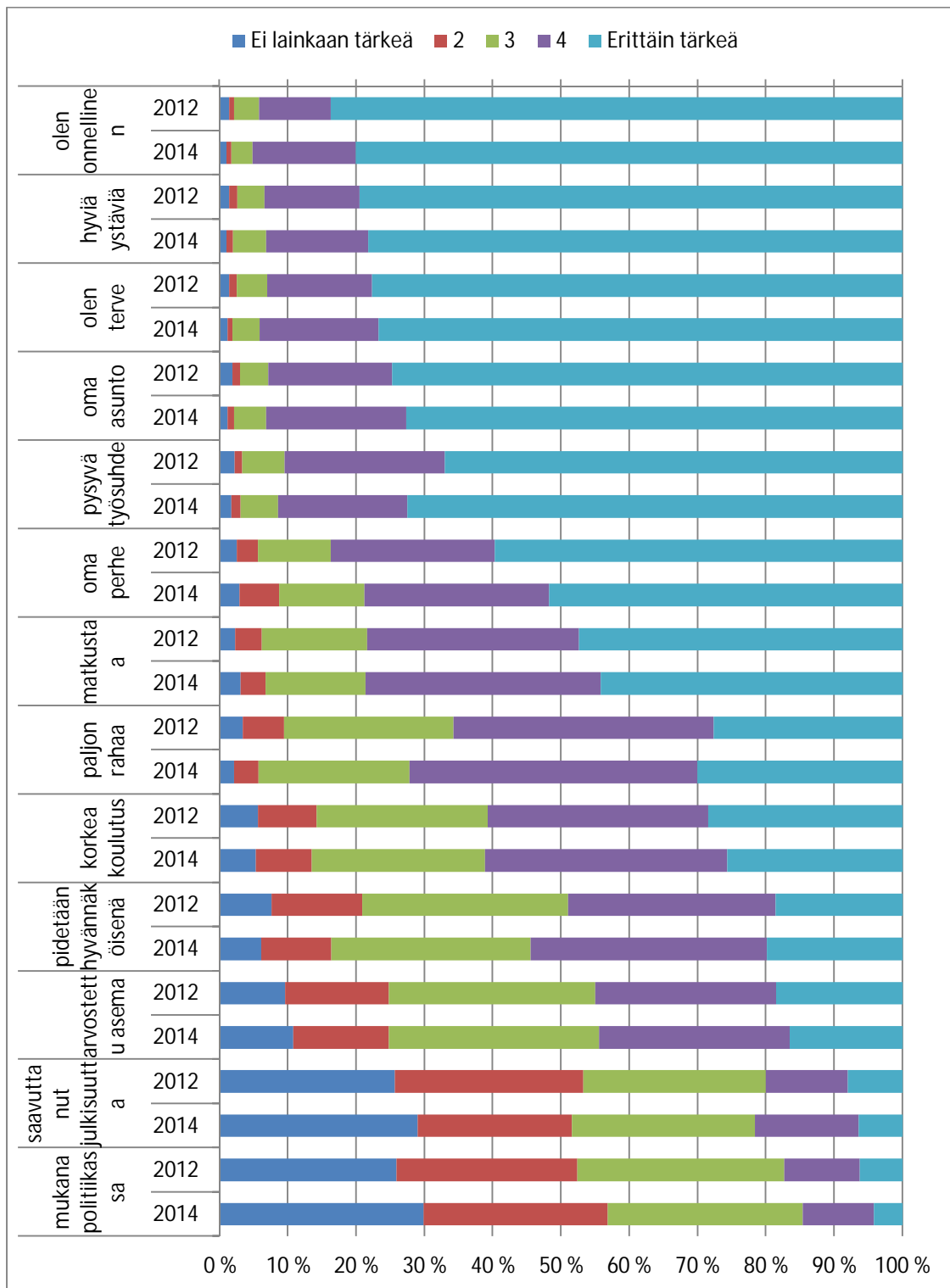
*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Luokka		minulla on paljon rahaa	olen terve	minulla on hyviä ystäviä	olen onnel- linen	olen suositettu	minun mielipitei- täni kuunnellaan	vältyn epäonnistu- miselta	olen pidetty kaveriporukassa
5	Ka	3,99	4,75	4,76	4,73	3,47	4,28	3,99	4,3
	Kh	1,078	0,708	0,671	0,736	1,265	1,01	1,127	0,987
7	Ka	3,93	4,71	4,71	4,69	3,28	4,2	3,93	4,23
	Kh	1,022	0,747	0,738	0,725	1,132	0,932	1,033	0,923
9	Ka	3,94	4,68	4,69	4,73	3,17	4,22	3,83	4,18
	Kh	0,925	0,698	0,695	0,648	1,177	0,851	1,023	0,862
Yht.	Ka	3,96 (ns)	4,72 (ns)	4,73 (ns)	4,72(ns)	3,34 ***	4,24 (ns)	3,93 (ns)	4,25 (ns)
	Kh	1,025	0,715	0,693	0,712	1,217	0,952	1,08	0,942

Tulevaisuudennäkymiä kysyttiin myös vuonna 2012. Muutokset tulevaisuuden kannalta tärkeiksi koetuissa asioissa eivät olleet suuria johtuen toisaalta myös aikajänteen lyhydestä. Kuviossa 40 kuvatut tulokset koskevat vertailuvuosia 2012 ja 2014.

Kuvio 40. Mitä 9.-luokkalaiset pitävät tulevaisuudessa tärkeänä? Vertailuvuodet 2012–2014.

Keskeinen havainto on, että "erittäin tärkeä" eli vaihtoehdon viisi valitsi useampi 9.-luokkalainen vuonna 2012 kuin vuonna 2014. Vain kaksi asiaa koettiin vuonna 2014 tärkeäm-

mäksi omalle tulevaisuudelle kuin 2012: pysyvä työsuhde ja paljon rahaa. Suorien syyseuraussuhteiden tekeminen poikkileikkausaineiston perusteella on mahdotonta, mutta voimme silti leikitellä ajatuksella siitä, että materialistisemmat arvot olisivat hieman nousussa ja talouden syvä lama näyttäytyisi myös nuorten vastauksissa.

Asioiden tärkeysjärjestys pysyi samana molempina mittausvuosina. Kahden viimeisimmän vastausvaihtoehdon (tärkeä, erittäin tärkeä) tarkastelu osoittaa lisäksi, että molempina tutkimusvuosina yli 90 prosenttia 9.-luokkalaisista piti tärkeänä niin sanottuja sisäisen hyvinvoinnin ja arvomaailman elementtejä: terveyttä, onnellisuutta ja hyviä ystäviä, mutta lisäksi lähes kaikki yhdeksäsluokkalaiset pitivät tärkeinä omaa asuntoa ja pysyvää työsuhdetta.

Asteikon toisessa päässä puolestaan ovat niin sanotut ulkoisen hyvinvoinnin ja arvomaailman elementit, statusasemaa osoittavat tekijät kuten julkisuuden saavuttaminen, hyvännäköisenä pitäminen, arvostettu asema yhteiskunnassa ja politiikassa mukana olo.

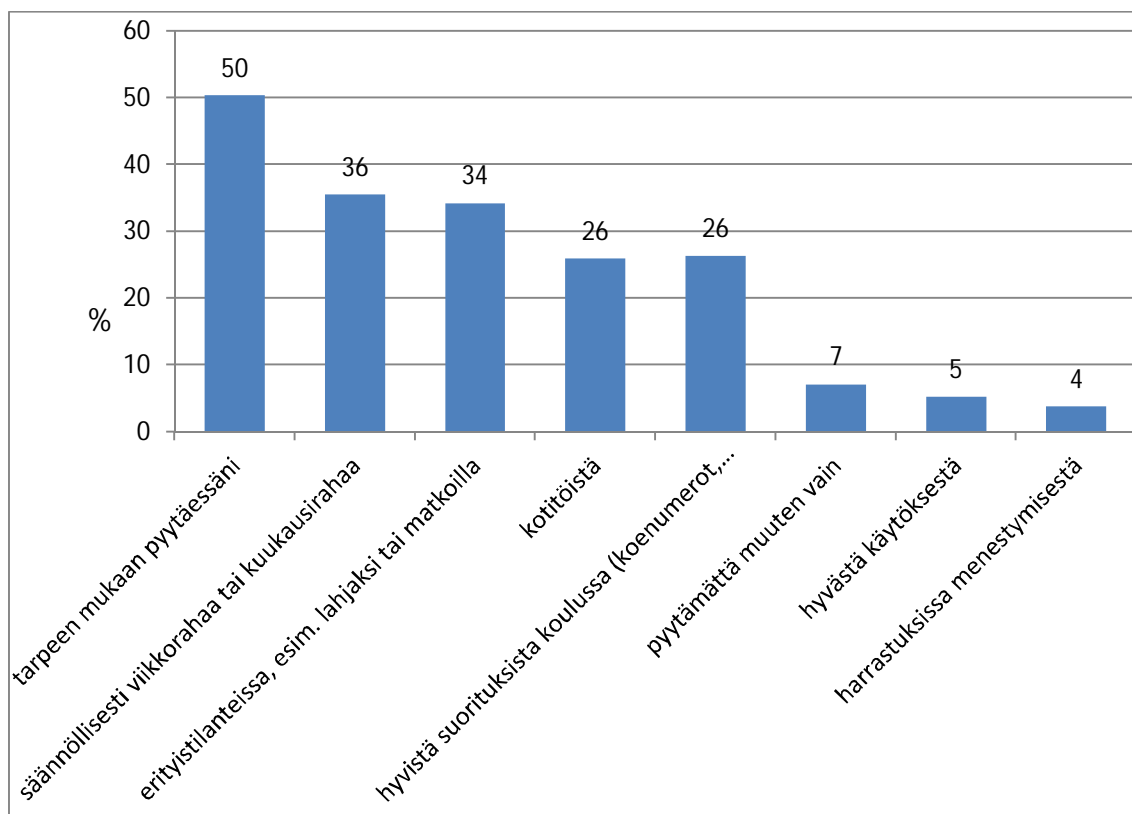
Tässä tutkimuksessa ei mitattu varsinaisesti arvoja, mutta edellä tarkasteltujen asioiden tärkeysjärjestykselle luo pohjaa nuoren arvomaailma. Arvot omaksutaan lapsuuden ja nuoruuden aikana. Voidaan sanoa, että lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristö, sosiaalistuminen eri viiteryhmiin ja kulttuuriset normit muokkaavat yksilön suhdetta ympäröivään maailmaan (Helve 2005). Aiemmat nuorten arvotutkimukset ovat osoittaneet, että onnellisuus ja terveys ovat kerrasta toiseen arvojen tärkeysjärjestyksen ensimmäisillä sijoilla (mm. Haanpää & Tuppurainen 2012; Myllyniemi 2007). Vastaavasti voidaan todeta, että nuoret arvottavat sisäisen hyvinvoinnin ja arvomaailman elementit aina ulkoisten elementtien edelle (Puohiniemi 2002).

Lasten ja nuorten kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus

72

Nuoret luupin alla -raportin viimeisessä luvussa käymme läpi keskeiset tulokset vuoden 2014 vaihtuvasta teemaosion, joka käsitteli lasten ja nuorten kuluttajuutta ja siihen liittyvää taloudellista eriarvoisuutta. Osio sisälsi kysymyksiä rahan määrästä, keneltä sitä saa ja mihin sitä käyttää. Lisäksi pyysimme lapsia ja nuoria arvioimaan itseään kuluttajina ja sitä, miten erilaiset viiteryhmät vaikuttavat heidän ostopäätöksiinsä.

Selvitimme aluksi sitä, missä tilanteissa vanhemmat antavat lapsilleen rahaa. Vastaajien oli mahdollista valita useampi yhdeksästä vaihtoehdosta sen mukaan, mitkä vaihtoehdot kuvastivat parhaiten niitä tilanteita, joissa lapsen oli mahdollista saada vanhemmiltaan rahaa. Kuviossa 41 on esitetty tulokset kaikkien vastaajien mukaan prosentuaalisin jakaumin. Puolet nuorista ja erityisesti 7.- (64 %) ja 9.-luokkalaiset (63 %) saivat rahaa tarpeen mukaan pyytämällä, 5.-luokkalaisista selkeästi harvempi (38 %). Säännöllistä viikkorahaa sai nuorista kolmannes. Luokka-asteista 5.-luokkalaiset saivat useimmin säännöllisistä viikkorahaa (39 %) ja esimerkiksi rahalahjoja. Kotitöiden tekemisestä ja hyvästä koulumenestyksestä palkittiin noin neljännestä vastaajista. Muissa tilanteissa rahaa annettiin vain harvoin. Kuitenkin erityisesti 9.-luokkalaiset saivat selvästi useammin rahaa pyytämättä, muuten vain, kuin nuoremmat: 11 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista sai rahaa pyytämättä, kun taas viidesluokkalaisista vain viisi prosenttia.

Kuvio 41. Tilanteet, joissa lapsi saa vanhemmiltaan rahaa.

Vain neljä prosenttia vastaajista ei saanut vanhemmiltaan lainkaan rahaa. Perheen koettu taloudellinen tilanne oli yhteydessä rahan saamiseen vanhemmilta. Niistä nuorista, jotka kokivat, että perheen on vaikeaa tulla toimeen nykyisillä tuloilla, kahdeksan prosenttia (n=19) ei saanut rahaa vanhemmiltaan. Vastaava luku perheen toimeentulon helpoksi kokeneista oli kolme prosenttia (n=42).

Yli puolet vastaajista sai rahaa myös isovanhemmiltaan. Mitä nuorempi vastaaja, sitä useammin isovanhemmat rahoittivat lapsenlapsensa elämää (5lk 74 %; 7lk 58 %; 9lk 51 %). Yhdeksäluokkalaiset kertoivat saaneensa rahaa myös rippilahjaksi. Rahan saaminen yleensäkin lahjaksi oli tavallista, ja kummivanhemmat mainittiin myös muutamissa vastauksissa rahallisen lahjan antajina.

Muotia ja muita makeita ostoksia

Lähes kaikki lapset ja nuoret saivat tulosten mukaan rahaa vanhemmiltaan, isovanhemmiltaan tai muilta henkilöiltä. Miten he sitten käyttävät omat rahansa? Pyysimme vastaajia mainitsemaan avoimella vastauksella enintään *kolme* itselle tärkeintä ostokohdetta. Vastaukset luokiteltiin mainintojen mukaan 12 luokkaan (sisältäen luokan "en tiedä"), jotka on esitetty taulukossa 27. Vastaavasti kuvioon 42 on koottu ne ostokohdeluokitukset, joissa sukupuolten välillä oli eniten eroa.

Taulukko 27. Lasten ja nuorten rahankäyttökohteet

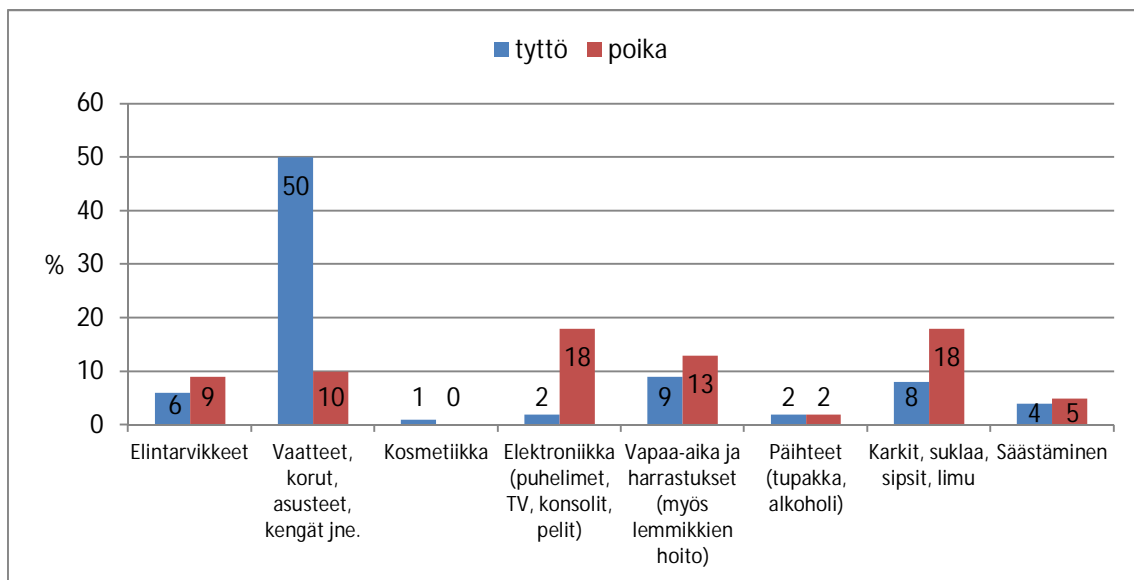
	1. ostos- kohde	2. ostos- kohde	3. ostos- kohde
Vaatteet, korut, asusteet, kengät jne.	31	17	11
Karkit, suklaa, sipsit, limu	13	14	15
Vapaa-aika ja harrastukset (myös lemmikkien hoito)	11	13	14
Muu	14	16	21
Elektroniikka (puhelimet, TV, konsolit, pelit)	10	12	10
Elintarvikkeet	8	12	13
Mopo, auto, bensa, julkiset kulkuvälineet, pyörä	5	5	5
Säästäminen	4	2	3
Päihteet (tupakka, alkoholi)	2	2	1
Kosmetiikka	1	4	3
Lahjat	1	2	3
En tiedä	1	1	3
Yhteensä	100	100	100

Luokka-asteen mukainen jaottelu osoitti, että ylivoimaisesti eniten lapset ja nuoret käyttivät omaa rahaansa vaatteisiin, koruihin ja muihin asusteisiin. 31 prosenttia kaikista vastaajista valitsi tärkeimmäksi ostokohteeksi tämän kategorian ostokset. Myös toiseksi tärkeimpänä ostokohteena vaatetus nousi kärkisijalle, mutta kolmanneksi tärkeimmäksi ostokohteeksi nousivat elintarvikkeet ohi vaatteiden. Vaatteiden, kenkien, korujen ja muiden asusteiden merkitys on näin ollen kiistaton lasten ja nuorten rahankäytössä ja laajemminkin kuluttajuudessa. Alati

vaihtuva vaatemuoti jo itsessään ruokkii vaatteiden ja asusteiden tiheää hankintatahtia. Tiedetään myös, että markkinoilla ja mainonnalla on ilmeinen merkitys nykynuorten elämässä. Sosiaaliturminen kulutukseen ja kuluttajaksi kasvamiseen alkaa jo lapsena (esim. Quart 2003). Kuluttajuuden kannalta tarkasteltuna lasten ja nuorten ostopäätöksiin vaikuttavat monenlaiset tekijät, joita tarkastelemme tässä luvussa myöhemmin.

Vaatteisiin käytetyn rahan määrä lisääntyi iän myötä, kun puolestaan karkkeihin, sipseihin ym. naposteltaviin käytetyn rahan määrä vähentyi. Tähän ostosluokitukseen käytettiin toiseksi eniten rahaa, 13 prosenttia kaikista vastaajista valitsi ensisijaiseksi ostoskohteeksi makeat ja suolaiset naposteltavat. Toiseksi tärkeimpien ostoskohteiden luokassa ryhmän osuus kasvoi yhden prosenttiyksikön (14 %) ja yhä edelleen kolmanneksi tärkeimpien ostoskohteiden luokassa (15 %). Napostelu on myös sosiaalinen tapahtuma (Main 2013). Ruuan napostelu liittyy nautintoon ja sosiaalisuuteen, herkkuhetken jaetaan usein kavereiden kesken tai viihdemedian ääressä, mikä selittää naposteltavien nousun toiseksi tärkeimmäksi rahankäyttökohteeksi.

Vapaa-aikaan liittyvät hankinnat haukkasivat vastaajien käyttämästä rahasta 11 prosentin osuuden. Vapaa-aikaluokitus sisälsi myös lemmikkien hoidon. Suurin piirtein saman verran rahaa käytettiin ensisijaisena ostoskohteena elektroniikkaan (10 %). Luokkaan sisältyivät puhelimet, tv, konsolit ja pelit. Tämän tuoteryhmän merkitys ensisijaisena rahankäyttökohteena väheni lähes puoleen (7 %) yhdeksännelle luokka-asteelle siirryttäessä.

Kuvio 42. Tärkeimmiksi mainitut ostokohteet sukupuolen mukaan.

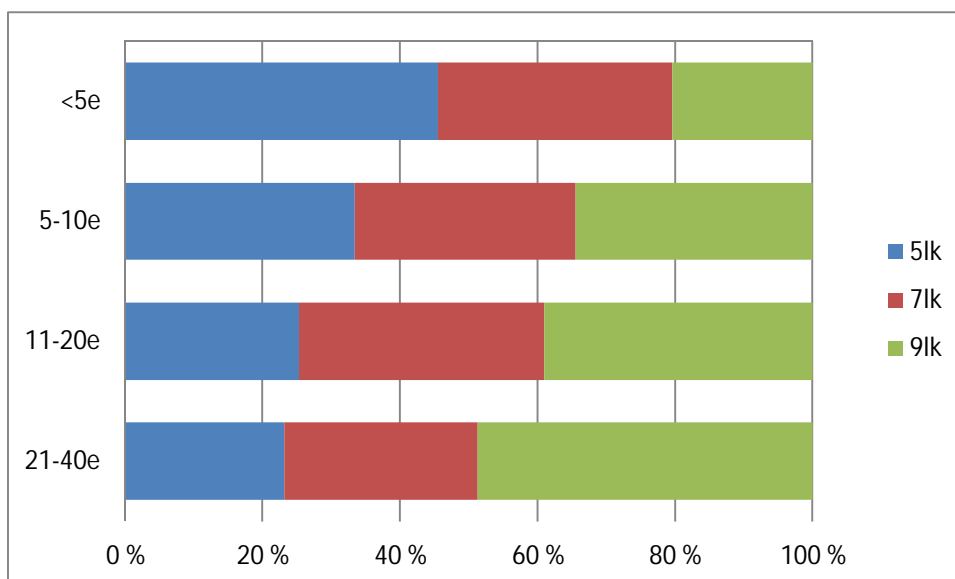
Sukupuoli määrittää voimakkaasti jo nuorten hankintoja. Erityisen voimakas ero syntyi vaateostosten tekemisessä, joihin puolet tytöistä käytti rahansa ensisijaisena ostoskohteena. Seitsemäsluokkalaiset tytöt (56 %) käyttivät vertailluista luokka-asteista useimmin rahansa vaate- ym. hankintoihin. Lähes yhtä moni 9.-luokkalainen tyttö (53 %) valitsi ensisijaiseksi ostoskohteeksi vaatetuksen, 5.-luokkalaisista hieman harvempi (46 %). Pojista sen sijaan vain 10 prosenttia valitsi vaatteet, kengät ja asusteet -kategorian ensisijaiseksi rahankäyttökohteeksensa, eivätkä luokka-asteet eronneet toisistaan.

Jos poikia eivät vaatteet kiinnostaneet, rahan käyttö elektroniikan hankintaan ja karkkeihin oli selvästi tavallisempaa heillä kuin tytöillä. Yhdeksäsluokkalaiset pojat (14 %) valitsivat harvimminkin elektroniikan ensisijaiseksi ostoskohteeksi, seitsemäsluokkalaiset useimmin (22 %). Pojille maistui makea huomattavasti tyttöjä enemmän, erityisesti viidesluokkalaiset pojat (21 %) valitsivat karkit ja muut naposteltavat ensisijaiseksi ostokohteeksi. Tytöistä karkkeihin laittoi rahansa selvästi harvempi, mieluiten heistäkin viidesluokkalaiset (12 %).

Pojat satsasivat rahansa tyttöjä hieman useammin myös vapaa-ajan harrastuksiin ja elintarvikkeisiin, kuitenkin niin, että yhdeksäsluokkalaiset tytöt muodostivat suurimman ryhmän 13 prosentin osuudella heistä, jotka valitsivat elintarvikkeet ensisijaiseksi ostokohteeksi. Vapaa-ajan harrastuksiin satsaavat seitsemäsluokkalaiset pojat (15 %) muodostivat suurimman, viidesluokkalaiset tytöt (8 %) puolestaan pienimmän ryhmän. Säästäminen oli vähäistä, kaikista nuorista neljä prosenttia ilmoitti säästävänsä sen sijaan, että käyttäisi rahat ostoksiin. Pojat olivat hieman säästäväisempiä, ero oli yksi prosenttiyksikkö verrattuna tyttöihin (pojat 5 %, tytöt 4 %).

Miten paljon rahaa lapsilla ja nuorilla on käytössä viikoittain? Tätä selvitimme kahdella erillisellä kysymyksellä, joihin vastaaja pystyi syöttämään omavalintaisen euromääräisen luvun. Tällä tavoin saatiin laaja kirjo eri summia, joista osa oli ilmeisen epäluotettavia (esim. 1000 tai 5000 euroa viikossa). Tästä syystä vastaukset uudelleen luokiteltiin. 91 prosenttia vastaajista ilmoitti käytettävissä olevan rahan määrän suuruudeksi korkeintaan 30 euroa viikossa, kun rahamäärä rajattiin korkeintaan 50 euroon viikossa. Loput yhdeksän prosenttia vastaajista sai käytettäväkseen 40–50 euroa oman ilmoituksensa mukaan, kun siis yli 50 euroa viikossa saavat rajattiin pois luokituksesta.

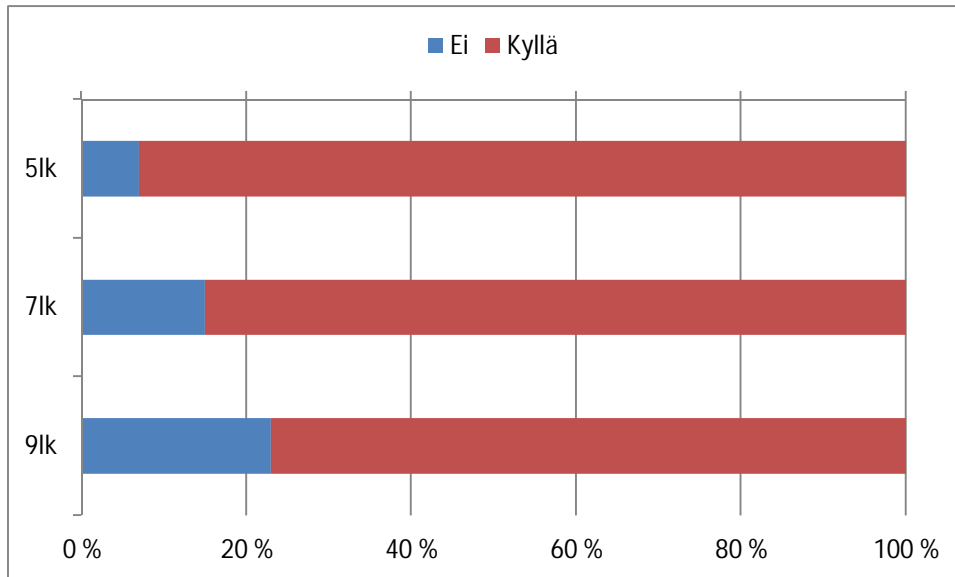
Kuviossa 43 viikoittain käytettävissä oleva rahan määrä on jaettu neljään luokkaan, raja on vedetty 40 euroon. Luokitus osoittaa, että käytettävissä olevan rahan määrä lisääntyy selvästi yhdeksännelle luokalle tultaessa. Kaikista vastaajista 12 prosenttia ilmoitti saavansa viikoittain käyttöönsä 21–40 euroa, tästä joukosta yhdeksäsluokkalaisia oli 19 prosenttia.

Kuvio 43. Paljonko sinulla on suunnilleen käytettävissä rahaa viikossa?

Suurin osa nuorista (87 %) ilmoitti, että heillä jää yleensä rahaa säästöön. Kaikkien säästävääsimpiä olivat oman ilmoituksensa mukaan viidesluokkalaiset (93 %), vähiten yhdeksäsluokkalaiset (77 %) (kuvio 44).

Viikossa käytettävissä olevan rahan suuruus ei kuitenkaan ollut yhteydessä säästäväisyyteen. Toisin sanoen, vaikka nuorella oli oman ilmoituksensa mukaan viikossa rahaa käytettävissä 30–40 euroa, ei rahaa jäänyt sen enempää säästöön kuin niillä, joilla rahaa oli vähemmän viikkotassolla käytössä.

Kuvio 44. Jääkö sinulla yleensä rahaa säästöön?

Rahaa säästettiin pääosin elektroniikkaan (20 %; puhelimet, tv, konsolit, pelit), liikkumiseen, mopoa tai autoa varten (13 %) sekä vapaa-aikaan ja harrastuksiin (9 %). 19 prosenttia ilmoitti, ettei säästä mistään erityisestä syystä. Vaatteet, kengät ja erilaiset asusteet, joihin moni nuori käytti rahansa, ei kannustanut säästämään. Vain kuusi prosenttia ilmoitti säästävänsä vaatteiden ym. hankintaa varten.

Kulutustutkimuksen kentällä yksi keskeinen näkökulma liittyy siihen, miten lapset ja nuoret sosiaalistuvat kuluttajiksi, ts. miten he kasvavat kuluttajuuteen ja oppivat kuluttamisen eri tyylejä. Tutkimuksellinen mielenkiinto johtuu mm. siitä, että lasten ja nuorten kuluttajaroolit ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenien aikana yhä aktiivisemmiksi (Ironico 2012). Kuluttajataitoja, -tietoja ja -asenteita hiotaan mm. perheen, ystävien, median ja koulun vaikutuksen alaisena.

Taulukossa 28 on esitetty erilaisten viiteryhmiä (ns. sosiaalistavien agenttien) yhteydet ostopäätöksen tekemiseen luokka-asteen mukaan prosentuaalisin osuuksin. Lapsia ja nuoria pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon ostopäätöksiin ja tavaroiden haluamiseen vaikuttavat taulukossa esitetyt viiteryhmiä. 5.-luokkalaisten ostopäätösten taustalla näyttäytyi erityisesti oma perhe. Niin vanhempien kuin sisarusten vaikutus oli voimakas. Yläkouluikäisillä vanhemmat vaikuttivat ostopäätöksenteossa myös paljon, mutta kavereiden vaikutus päätöksentekoon kasvoi samanaikaisesti.

Median vaikutus vaihteli luokka-asteen ja viestintäkanavan mukaan. Seitsemäsluokkalaisista yli puolet (53 %) ilmoitti, että heidän ostopäätöksiinsä ja tavaroiden haluamiseen vaikuttaa lehti-mainonta. Yhdeksäsluokkalaisista puolet (50 %) uskoi nettimainonnan olevan voimakkain media ostopäätösten taustalla. Viidesluokkalaisista vajaa puolet (45 %) uskoi puolestaan tv-mainonnan vaikuttavan heidän ostopäätöksiinsä eniten.

Julkisten, kauppojen myyjien, valistuskampanjoiden tai muiden sosiaalisten agenttien kuten opettajien myötävaikutus lasten ja nuorten ostopäätöksiin tai siihen, minkälaisia tavaroita he haluavat hankkia itselleen, oli verrattain vähäistä. Näistä ryhmistä suurin vaikutus oli opettajilla ja harrastuksen ohjaajilla viidesluokkalaisiin (vähintään jonkin verran 38 %). Samansuuruinen vaikutus oli laulajilla ja muilla julkkiksilla (38 %) sekä kauppojen myyjillä (38 %) seitsemäsluokkalaisten ostopäätöksentekoon.

Tulosten mukaan kaikkein vähiten vaikutusta kuluttamiseen oli valistuskampanjoilla. Kolme neljästä (72 %) vastaajanuoresta koki, että esimerkiksi vastuullisen kulutuksen tai terveyden valistuskampanjat eivät vaikuta lainkaan tai vaikuttavat vain vähän varsinaiseen ostopäätöksentekoon. Tulos on tärkeä viesti esimerkiksi markkinoinnin ja mainonnan suunnitteluun. Toisaalta, vaikka lapset ja nuoret kokivat, ettei valistuskampanjoilla ole vaikutusta heidän kulutustottumuksiinsa, tiedetään että markkinoinnin ja mainonnan keinot ovat hyvin moninaiset, ja niiden suorien vaikutusten arviointi ei ole yksinkertaista. Vaikka siis nuoret kokivat, että valistavat mainoskampanjat eivät vaikuta heihin juurikaan (tai vastaavasti esim. julkkisten tyyli), he arvioivat itse tiedostamaansa markkinointia ja mainontaa. Kuluttaja kohtaa kuitenkin päivittäin lukemattomia markkinointiviestejä ja -ärsyksiä, osa niistä tunnustetaan mainonnaksi, osa ei. Kaupalliset toimijat käyttävät mainonnassaan hyväkseen esimerkiksi julkkiksia, tuotesijoittelua ja tunteita, myös epäsuorasti. Lapset ja nuoret viettävät suuren osan valvellaoloajastaan erilaisten medioiden ääressä kuluttamalla niiden tarjontaa. Samanaikaisesti he altistuvat markkinoinnille ja mainonnalle, myös huomaamattaan. (Kuluttajaliitto 2015.)

Taulukko 28. Ostopäätöksiin vaikuttavat viiteryhvät (%). Jatkuu seuraavalla sivulla.

Luokka	Ei lainkaan/vähän	Jonkin verran	Paljon
Kaverit			
5	51	42	7
7	41	55	5
9	43	54	3
Vanhemmat			
5	9	52	40
7	13	60	28
9	21	60	19
Sisarukset			
5	40	51	9
7	42	51	7
9	50	46	4
Mainokset lehdissä			
5	56	39	5
7	47	49	5
9	53	44	4

Taulukko 28 jatkuu.

Luokka	Ei lainkaan/vähän	Jonkin verran	Paljon
Mainokset netissä			
5	64	32	5
7	53	42	6
9	50	47	4
Mainokset TV:ssä			
5	55	40	5
7	51	44	5
9	54	44	2
Tavalliset lehtijutut ja uutiset			
5	66	31	4
7	64	32	3
9	67	32	2
Laulajat ja muut julkkikset			
5	67	27	6
7	62	33	5
9	65	32	4
Kauppojen myyjät			
5	66	30	5
7	62	33	5
9	67	31	2
Valistuskampanjat			
5	68	27	5
7	72	25	3
9	76	22	1
Muut (esim. opettaja, harrastuksen ohjaaja)			
5	62	33	5
7	67	29	5
9	75	24	1

Lasten ja nuorten asenteita ja mielipiteitä kuluttamista sekä ostoksilla käymistä kohtaan selvitettiin laajasti 22 väittämän avulla (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Taulukossa olevat väittämät on lyhennetty tilan säästämiseksi, täydelliset väittämät on esitetty alaviitteesä.⁵ Alla oleva taulukko osoittaa sen, mitä jo aiemmin todettiin sosiaalistavien agenttien, viite-

⁵ Kaupoissa kiertely on kivaa; Koen eläväni säästäväisesti; Vanhempani tietävät mihin käytän rahojani; Käyn kaupoissa yksin tai kavereiden kanssa; Mietin usein kuluttamiseni vaikutusta ympäristöön; Ostaminen auttaa, jos minulla on paha mieli; Minun on yleensä helppo saada vanhempani suostumaan uutuustavaroiden ostamiseen (esim. muotivaatteet, lelut, tekniset laitteet); Ihmiset ostavat liikaa tavaroita; Mainoksia on mukava katsoa; Uskoisin olevani onnellisempi, jos perheelläni olisi paljon enemmän rahaa; Olen saanut vanhemmillani paljon neuvoja raha-asioissa; Toivon tällä hetkellä hartaasti jotain tavaraa tai asiaa (esim. vaate, tekninen laite, peli, lelu, matka); En välitä muodista yhtään; Tuotemerkki on minulle monissa tavaroissa tärkeä; Minulle on tärkeää saada suunnilleen samat tavarat kuin mitä kavereillani on; Ihailen ihmisiä, joilla on hieno koti, auto tai muita asioita; Haluan menestyä elämässä, jotta minulla on varaa hankkia hienoja asioita elämässäni; Verkkokaupoissa shoppailu on kivaa; Suosittu teini käyttää tunnettuja vaate/tavaramerkkejä; Emme osaa arvostaa kaikkea sitä tavaraa, mitä meillä jo on; Lataan itsestäni/ostoksistani kuvia someen; Hankin vaatteita tai tavaroita käytettyinä esim. kirpputoreilta tai kavereilta.

ryhmien vaikutuksesta lasten ja nuorten kulutukseen. Vanhempien rooli kuluttajaksi kasvami-
seen näyttäytyy esimerkiksi rahan käytössä: enemmistö viidesluokkalaisten (87 %) rahankäy-
töstä on vanhempien tiedossa, mutta suunta on laskeva siirryttäessä yläluokille, vaikka vielä 9.-
luokkalaisistakin enemmistö (71 %) kertoo rahankäytöstään vanhemmilleen. Vastaavasti kuusi
kymmenestä 5.-luokkalaisesta (60 %) on saanut vanhemmiltaan neuvoja raha-asioissa, 9.-
luokkalaisistakin runsas puolet (54 %).

Taulukko 29. Lasten ja nuorten asenteet kuluttamista kohtaan. Jatkuu alla ja seuraavalla sivulla.

Luokka		Kaupoissa kiertely on kivaa	Koen eläväni säästäväisesti	Vanhempani tietävät rahankäytön	Kaupoissa yksin tai kavereiden kanssa	Kulutuksen ympäris- tövaikutukset	Ostaminen auttaa mielipahaan	Vanhempien suostuttelu ostoksiin
5	Ka	3,91	3,83	4,4	3,64	3,26	2,45	2,68
	Kh	1,15	1,01	0,91	1,20	1,18	1,37	1,20
7	Ka	3,99	3,6	4,13	3,89	2,92	2,6	2,84
	Kh	1,07	1,03	1,00	0,99	1,16	1,37	1,14
9	Ka	3,77	3,34	3,85	3,99	2,58	2,56	2,73
	Kh	1,15	1,12	1,12	0,97	1,15	1,25	1,07
Yht.	Ka	3,89*	3,65***	4,2***	3,79***	3,01***	2,51 (ns)	2,73 (ns)
	Kh	1,13	1,06	1,01	1,11	1,20	1,31	1,15

*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Luokka		Ihmiset ostavat liikaa	Mainoksia on mukava katsoa	Onnellisempi, jos enemmän rahaa	Vanhemmilta neuvoja raha- asioissa	Toivon jo- tain tavaraa tai asiaa	En välitä muodista yhtään	Tuotemerkki tärkeä	Tärkeää saada samat tavarat kuin kavereilla
5	Ka	3,3	2,73	2,93	3,69	3,73	2,58	2,96	2,17
	Kh	1,13	1,36	1,33	1,12	1,29	1,34	1,34	1,17
7	Ka	3,42	2,57	3,02	3,55	3,69	2,41	2,92	2,25
	Kh	1,09	1,24	1,15	1,07	1,17	1,25	1,17	1,11
9	Ka	3,35	2,32	3,01	3,48	3,44	2,5	2,9	2,04
	Kh	1,07	1,19	1,20	1,09	1,26	1,23	1,18	1,03
Yht.	Ka	3,34 (ns)	2,59***	2,97 (ns)	3,6**	3,65***	2,52 (ns)	2,94 (ns)	2,15*
	Kh	1,11	1,30	1,26	1,10	1,26	1,29	1,26	1,12

Taulukko 29 jatkuu.

Luokka		Ihailen ihmisiä, joilla on hieno koti, tms.	Haluan menestyä varaa hankkia hie- noja asioita	Verkkokaupoissa shoppailu on kivaa	Suosittu teini käyt- tää tunnettuja brändejä	Arvostuksen puute	Lataan itsestä- ni/ostoksistani kuvia someen	Hankin kirp- putoreilta tavaraa
5	Ka	2,96	3,67	2,77	2,94	3,18	2,29	2,75
	Kh	1,27	1,13	1,30	1,30	1,28	1,40	1,31
7	Ka	3,22	3,71	3,12	3	3,58	2,81	2,82
	Kh	1,09	1,06	1,20	1,19	1,08	1,35	1,22
9	Ka	3,11	3,73	3,3	2,83	3,67	2,62	2,64
	Kh	1,18	1,04	1,13	1,23	1,02	1,34	1,20
Yht.	Ka	3,06**	3,7 (ns)	2,99***	2,93 (ns)	3,4***	2,5***	2,74 (ns)
	Kh	1,21	1,09	1,25	1,26	1,19	1,19	1,26

*** = luokkien väliset erot tilastollisesti erittäin merkitsevät

** = luokkien väliset erot tilastollisesti merkitsevät

* = luokkien väliset erot tilastollisesti heikosti merkitsevät

(ns) = luokkien väliset erot eivät tilastollisesti merkitsevät

Vastausvaihtoehdot: 1=en koskaan, 2=joitakin kertoja vuodessa, 3=joka kuukausi, 4=joka viikko, 5=lähes joka päivä

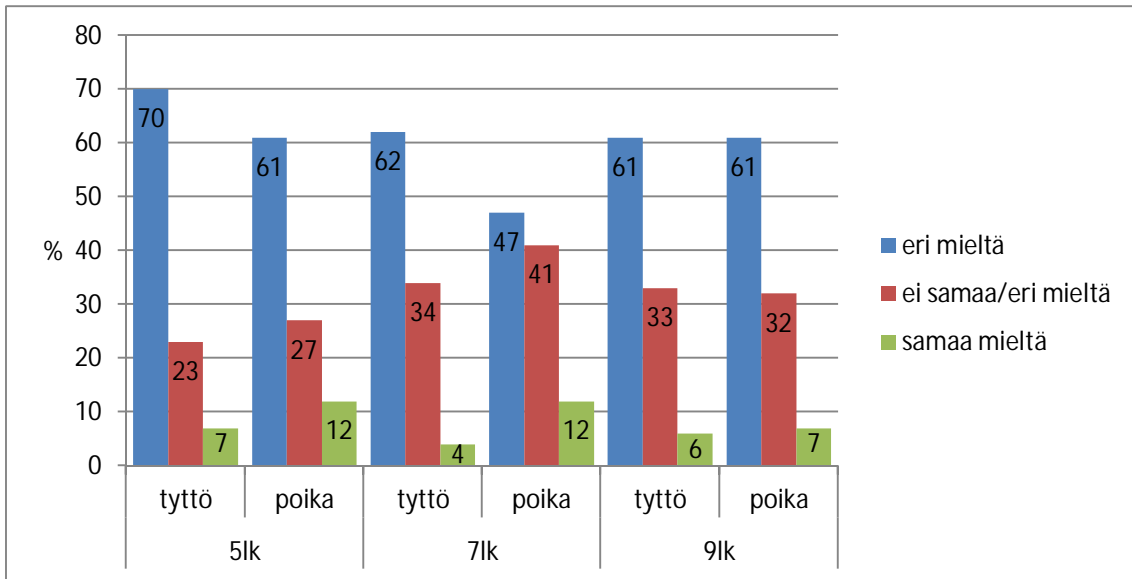
Lasten ja nuorten kuluttajuus näyttäytyi varsin ristiriitaisena. Yhtäältä moni nuori arvioi itsensä varsin rationaaliseksi kuluttajaksi. Suurin osa vastaajista koki elävänsä säästäväisesti (61 %) ja arveli, ettemme osaa arvostaa kaikkea sitä tavaramäärää, joka meillä jo on (50 %, tytöt 45 %; pojat 41 %). Tytöistä hieman useampi (45 %) kuin pojista (41 %) oli myös sitä mieltä, että ihmiset ostavat liikaa tavaroita. Toisaalta kulutuksen materiaalisuus heijastui tuloksista: yli puolet nuorista halusi menestyä elämässään, jotta olisi varaa hankkia hienoja asioita myöhemmin elämässään (61 %, tytöt 59 %; pojat 63 %). Rungas kolmannes (37 %) kaikista vastaajista ilmoitti ihailevansa ihmisiä, joilla on hieno koti, auto tai muita asioita. Heistä hieman useampi oli tyttö (40 %) kuin poika (35 %). Se, että itse saisi suurin piirtein samanlaisia tavaroita kuin kaverilla ei kuitenkaan tuntunut suurimman osan mielestä tärkeältä, samaa mieltä tämän väittämän kanssa oli ainoastaan 12 prosenttia kaikista. Pojat olivat useammin (16 %) tätä mieltä kuin tytöt (9 %).

Kuvatusta 22 väittämästä muodostettiin pääkomponenttianalyysillä⁶ latentteja, ns. piilomuuttujia. Uusien päämuuttujien avulla on tarkoitus selittää mahdollisimman suuri osa alkuperäisten muuttujien vaihtelusta ja tiivistää kuluttamiseen ja ostoksilla käymiseen liittyviä kulutustyyliä helpommin tulkittavaan muotoon. Pääkomponenttianalyysi tuotti viisi kulutustyyliä, jotka nimettiin seuraavasti: 1. vaikutuksille altis, 2. tiedostava kulutus, 3. statuskulutus, 4. kierätysmyönteinen ja 5. shoppailu. Nämä uudet muuttujat selittivät 54 prosenttia alkuperäisten muuttujien vaihtelusta. Analyysin perusteella muodostettiin viisi summamuuttujaa, joiden perusteella voitiin tarkastella sitä, miten luokka-aste ja sukupuoli näyttäytyvät eri kulutustyyliissä sekä sitä, kuinka yleisiä nämä kulutustyyliet olivat vastaajien joukossa.

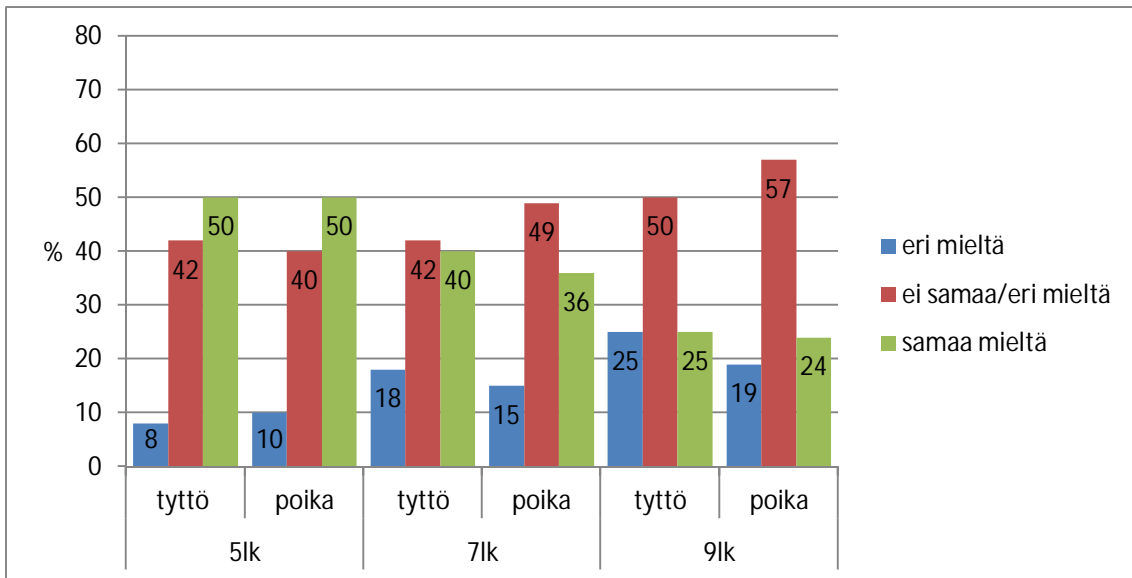
Vaikutuksille altis -kulutustyyli muodostettiin seuraavista muuttujista: "Minulle on tärkeää saada suunnilleen samat tavarat kuin mitä kavereillani on", "Ostaminen auttaa, jos minulla on paha mieli", "Minun on yleensä helppo saada vanhempani suostumaan uutuustavaroiden ostamiseen", "Tuotemerkki on minulle monissa tavaroissa tärkeä", "Mainoksia on mukava katsoa", "Lataan itsestäni/ostoksistani kuvia someen", "Verkkokaupoissa shoppailu on kivaa" ja "Suosittu teini käyttää tunnettuja vaate/tavaramerkkejä". Suurin osa sekä tytöistä että pojista ei pitänyt itseään vaikutuksille alttiina. Moni vastaajista ei myöskään ottanut puolesta tai vastaan kantaa asiaan, erityisesti 7.-luokan pojista lähes puolet (41 %) valitsi vaihtoehdon "ei samaa eikä eri mieltä" (kuvio 45). Yhdeksäsluokkalaisten vastaukset eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi sukupuolten välillä.

Tiedostavaksi nimetty kulutustyyli ei erotellut vastaajanuoria sukupuolen mukaan. Sen sijaan luokka-asteiden välillä havaittiin huomattava ero kulutustyylin omaksumisessa: mitä nuoremasta vastaajasta kyse, sitä voimakkaammin hän identifioitui tiedostavaan kuluttajuuteen. Puolet viidesluokkalaisista samastui väitteisiin "Koen eläväni säästäväisesti", "Vanhempani tietävät mihin käytän rahojani", "Mietin usein kuluttamiseni vaikutusta ympäristöön" ja "Olen saanut vanhemiltani paljon neuvoja raha-asioissa", joista tiedostavan kulutustyylin summamuuttuja koostui. 41 prosenttia vastaajista osoittautui tiedostaviksi kuluttajiksi (kuvio 46).

⁶ Pääkomponenttianalyysin tavoitteena on löytää monimuuttuja-aineistosta sellaiset komponentit, joiden avulla aineiston keskeisimmät piirteet voidaan esittää ilman, että merkittävää informaatiota menee hukkaan. Ilmimuuttujista muodostetaan pääkomponentteja, muuttujia suuruusjärjestyksessä, joka määräytyy kunkin pääkomponentin ominaisarvon mukaan.

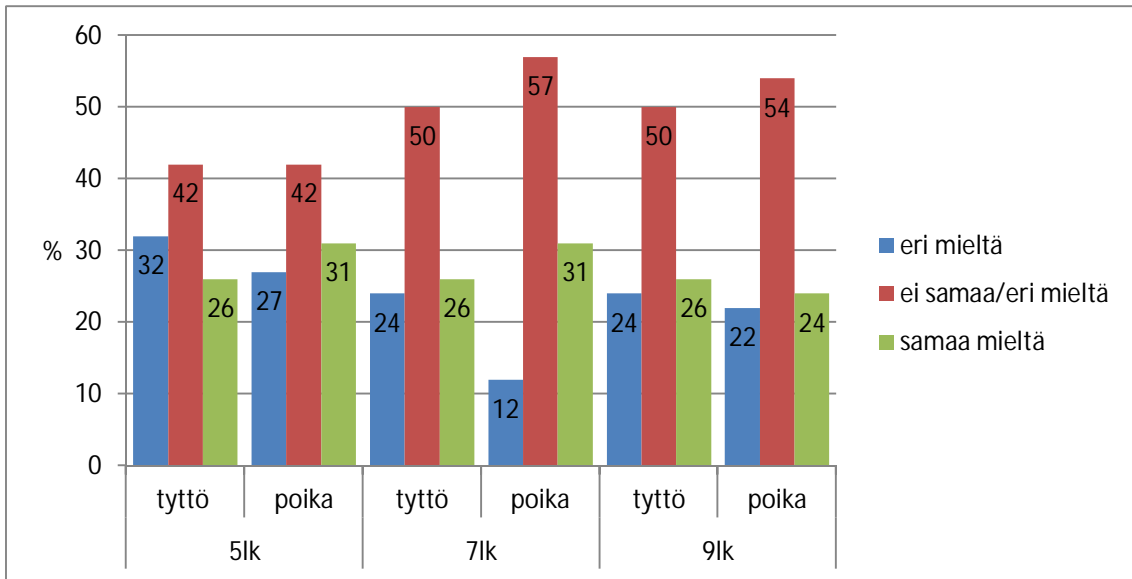

Kuvio 45. Vaikutuksille altis -kulutustyyli luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.

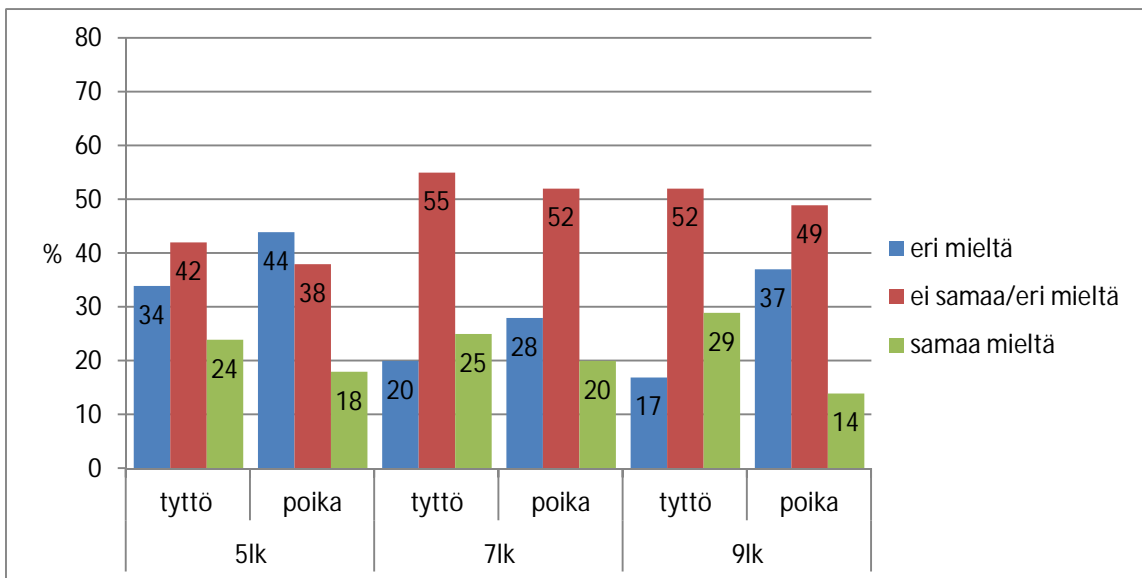
Kuvio 46. Tiedostava-kulutustyyli luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.

Statuskuluttajuuden (kuvio 47) tyyliin latautui neljä väittämää, jotka korostavat kulutuksen materialistisuutta ja sosiaalista erottautumista kulutuksen keinoin. Ne olivat: "Haluan menestyä elämässä, jotta minulla on varaa hankkia hienoja asioita elämässäni", "Ihailen ihmisiä, joilla on hieno koti, auto tai muita asioita", "Toivon tällä hetkellä hartaasti jotain tavaraa tai asiaa (esim. vaate, tekninen laite, peli, lelu, matka)", "Uskoisin olevani onnellisempi, jos perheelläni olisi paljon enemmän rahaa". Eri luokka-asteet suhtautuivat eri tavoin statuskuluttajuuteen. Viidesluokkalaiset olivat useimmin sitä mieltä, ettei kyseinen kulutustyyli kuvaa heidän suhdettaan kuluttamiseen. 29 prosenttia heistä oli väitteen kanssa eri mieltä, yläkoululaisten kesken erot olivat pienemmät, 7.-luokkalaisista 19 ja 9.-luokkalaisista 23 prosenttia ei kokenut kulutustyyliään statuskuluttajuudeksi. Sukupuolten välinen ero kasvoi tilastollisesti merkitseväksi ainoastaan 7.-luokkalaisilla tytöillä ja pojilla, joista pojat määrittivät itsensä useammin (31 %) statuskuluttamista toteuttaviksi kuin tytöt (26 %).

Kuvio 47. Status kulutustyylinä luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.

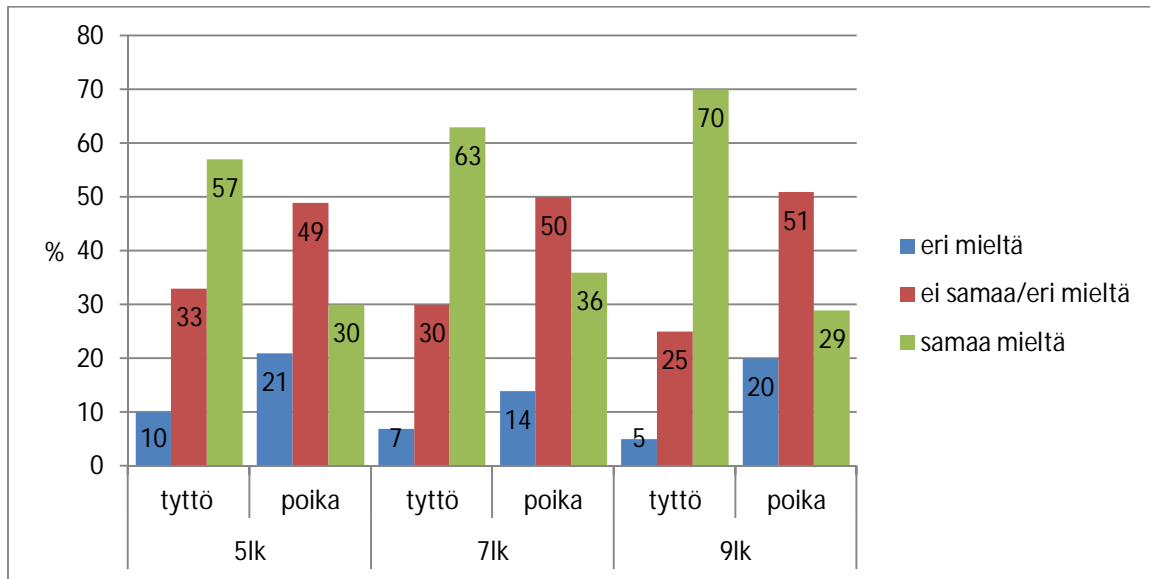
Tytöt ajattelivat selvästi poikia enemmän kierrättämiseen ja kerskakuluttamiseen liittyviä asioita. Kierrätysmyönteiseksi kulutustyyliksi nimetty muuttaja piti sisällään näistä asioista kertovia väittämiä: "Hankin vaatteita tai tavaroita käytettyinä esim. kirpputovereilta tai kavereilta", "Emme osaa arvostaa kaikkea sitä tavaraa mitä meillä jo on" ja "Ihmiset ostavat liikaa tavaroita".⁷ Monen vastaajan oli vaikea muodostaa mielipide vihertävään kuluttamiseen, viidennes (22 %) vastaajista kuvaili kulutustyyliään kierrätysmyönteiseksi (kuvio 48).

Kuvio 48. Kierrätysmyönteisyys kulutustyylinä luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.

⁷ Kaksi viimeistä muuttujaa koodattiin uudelleen käänteisenä siten, että alkuperäinen arvon 1 = täysin eri mieltä sai arvon 5 ja vastaavasti koodattiin muut muuttajat.

Kulutustyyleistä viimeinen -shoppailu- koostui kolmesta väittämästä liittyen kaupoissa käymiseen ja muotiin: "En välitä muodista yhtään"⁸, "Kaupoissa kiertely on kivaa" ja "Käyn kaupoissa yksin tai kavereiden kanssa".

Kuvio 49. Shoppailu kulutustyylinä luokka-asteen ja sukupuolen mukaan.

Shoppailu on selvän sukupuolittunut kulutustyyli ja myös ikään sidoksissa (kuvio 49). Shoppailijoiksi osoittautuivat eritoten tytöt ja yhdeksäsluokkalaiset. Pojat luokka-asteesta huolimatta eivät olleet kiinnostuneita shoppailusta, noin puolet heistä sijoitti itsensä väittämien ääripäiden väliin. Tulos kertookin siitä, ettei varsinaista kiinnostusta shoppailuun ole, mutta ei sitä pidetty toisaalta pahana asianakaan.

Taloudellinen eriarvoisuus ja materiaallinen köyhyys tuottavat sosiaalista syrjäytymistä

Puhetta köyhyydestä riittää suomalaisessa yhteiskunnassa (esim. Yle 2015). Cárthaighin (2014) mukaan köyhyyttä yhteiskunnassa löytyy sen mukaan, miten sitä mitataan ja miten se määrittyy. Hänen mukaansa yksi luonteva tapa selvittää köyhyyttä on, miten se kohtaa toteutumattomat tarpeet. Tarve onkin käsitteenä keskeinen osa köyhyyskeskustelua ja jokaisen köyhyyttä riittävällä tasolla koskettavan keskustelun pitää sisältää ajatus siitä, että köyhillä ei ole sitä, mitä he tarvitsevat.

Perinteisesti lapsiköyhyyttä on mitattu tuloihin ja lasten lukumäärään perustuvalla köyhyysrajalla (THL 2015). Talouden tulojen mittaaminen perustuu olettamukseen, jonka mukaan perheen tulojen määrittäminen on 1. riittävä indikaattori ja 2. vanhemmat edustavat riittävästi lasten haluja ja tarpeita (Main & Bradshaw 2012). Vaikka osittain näin onkin, aidointa tietoa lasten ja nuorten köyhyyskokemuksista saadaan vain kysymällä asiasta heiltä itseltään. Maailmalla on tutkittu lapsiköyhyyttä taloudellisesta näkökulmasta huomattavasti enemmän kuin Suomessa. Tässä raportissa esiteltäviä köyhyysmittareita ei ole Suomessa käytetty aiemmin,

⁸ Muuttuja koodattiin uudelleen käänteisenä siten, että alkuperäinen arvon 1 = täysin eri mieltä sai arvon 5 ja vastaavasti koodattiin muut muuttujat.

eikä materiaalista köyhyyttä tutkittu lapsilta ja nuorilta vastaavalla tavalla suomalaisessa kontekstissa.

Luupissa mitattiin lasten kokemaa köyhyyttä neljällä köyhyysmittarilla, joista kaksi esitellään raportissa. Mittareista ensimmäinen, rahan puute on esitelty vapaa-aikaosiossa. Toinen käytetyistä mittareista oli perheen materiaalsen elintason indikaattori (Family Affluence Scale, FAS, Currie ym. 2008). Lapsiperheiden varallisuus on kasvanut 2000-luvulla FAS-indeksin mukaan, ja suomalaisten lapsiperheiden materiaallinen hyvinvointi on korkea kansainvälisessä vertailussa (Aira ym. 2014). FAS-mittarilla saadaan perheen sosioekonomisesta asemasta luotettavampaa tietoa kuin perinteisillä vanhempien ammattiin perustuvilla mittareilla. Luupissa on kerätty tietoa myös vanhempien ammattiasemasta, mutta niitä koskeviin kysymyksiin vastaaminen on vaikeaa etenkin alakouluikäisille lapsille (vrt. Koivusilta 2014). FAS-mittarin tuloksia ei esitellä tässä raportissa.

Deprivaatiomittareista kolmas (Main & Bradshaw 2012; Main 2013) selvitti lapsiköyhyyttä lasten ja nuorten kokemuksina siitä, miten tarpeellisia erilaiset aineelliset ja aineettomat asiat olivat heille itselleen. Mittari on siis lapsikeskeinen. Sen avulla on mahdollista konkretisoida Cárthaighin (2014) peräänkuuluttama koettu tarpeen puute. Tarpeet, joihin vastaajat ottivat kantaa, liittyivät sekä tekemiseen, mm. perheen yhteisiin lomamatkoihin että konkreettisiin tavaroihin kuten merkkikengiin. Mittari on kehitetty lapsikeskeisesti ja lapsijohtoisesti, ts. mittarin luokat ovat määrittäneet sen mukaan, mitä lapset itse kokevat materiaaliseksi puutteeksi. Käytetty deprivaatiomittari valaisee materiaalsen köyhyyden kokonaisvaltaista luonnetta: sitä, miten materiaalsen tarpeiden erilaiset luokat tuottavat sosiaalista syrjäytymistä.

Taulukkoon 30 on koottu deprivaatiomittarin sisältämät tarpeet suhteellisina osuuksina. Vastaajia ohjeistettiin seuraavasti: "Tässä on lista asioista, joita ikäsi nuorilla on. Kerro, mitä näistä sinulla on." Vastausvaihtoehdot olivat: 1 = Minulla on tämä, 2 = Minulla ei ole, mutta haluaisin tämän, 3 = Minulla ei ole, enkä halua tai tarvitse tätä. Alkuperäistä mittaria täydennettiin lisäksi neljännellä vastausvaihtoehdolla "en tiedä". Mittariin lisättiin uutena tarpeena älypuhelin, sillä siitä on muodostunut nykynuorille keskeinen tarve. Älypuhelin edustaa sosiaalista välttämättömyyttä (Main 2013).

Taulukko tarjoaa lapsijohtoisen näkökulman kokemuksesta sosiaalsen ja materiaalsen puutteeseen. Tulokset raportoidaan suhteessa vastaajan kokemukseen perheen taloudellisesta tilanteesta.

Sosiaalsen tarpeet lapsille tärkeimpiä: moni kaipaa yhteistä aikaa perheensä kanssa

Toisin kuin voisi olettaa, nuorille tärkeimpiä eivät ole materiaalsen tarpeet – esim. merkkivaatteet ja -kengät – vaan sosiaalsen tarpeet; tärkeimpänä perheen kanssa yhdessä vietetty aika. Lapset ja nuoret valitsivat keskeisiksi tarpeiksi useimmin lyhyet ja pidemmät vuosittaiset lomamatkat yhdessä perheen kanssa. Tulokset osoittavat myös varsin selvästi, että perheen taloudellisen tilanteen vaikutus heijastui voimakkaimmin rahan käyttöön ja perheen yhteiseen lomailuun. Noin 50 prosenttia heistä joiden mielestä perheen taloudellinen tilanne oli vaikea, toivoi vuosittaista yhteistä perhelomaa ja lyhyempiä lomamatkoja. Vajaalla puolella saman

ryhmän lapsista ei ollut viikoittaista taskurahaa käytettäväksi tai rahaa säästettäväksi. Tämä tulos on sopusoinnussa Mainin (2013) ja Cárthaighin (2013) tulosten kanssa. Niiden mukaan kehittyminen, porukkaan kuuluminen, hauskanpito ja perhe- ja ystävyysuhteiden rakentaminen ja ylläpito olivat tarpeisiin liitetyt avaintemat.

Usein ajatellaan, että nuorille on tärkeää saada samoja asioita, mitä omilla ikätovereilla on. Neljäs (26 %) heistä kuitenkin ilmoitti, ettei halua samanlaisia merkkikengkiä, joita muilla on. Vastaavasti viidennes (19 %) nuorista ei pitänyt tarpeellisena saada samanlaisia vaatteita kuin ikätovereillaan on. Tulos kertookin ehkä siitä, että se mitä lapsilta puuttuu, ei välttämättä ole merkki köyhyydestä, vaan mieltymyksistä. Lapset, jotka haluavat saada merkkikengät, pitävät sellaisia tärkeinä ja vastaavasti ne, jotka eivät halua merkkikengkiä, eivät pidä niitä tärkeinä (vrt. Main 2013, 145). Neljäs (26 %) ei kaivannut henkilökohtaista musiikkilaitetta, mikä on todennäköisesti yhteydessä siihen, että suurimmassa osassa puhelimia on jonkinlainen musiikkisoitin integroituna, erityisesti älypuhelimissa. Älypuhelin olikin tavara, joka lähes jokaisella oli, vaikka moni muu asia puuttui. Ja niistä 12 prosentista, joilla ei ollut älypuhelinia, puolet halusi sellaisen. Älypuhelin oli hieman useammin tytöillä (90 %) kuin pojilla (80 %). Kiinnostava havainto oli myös, että vaikka pojista hieman useampi (8 %) kuin tytöistä (5 %) halusi älypuhelimien, myös suurempi osa heistä (7 %) kuin tytöistä (4 %) koki sen tarpeettomaksi. Lähes kaikissa perheissä (84 %) oli auto kuljetuksia varten.

Sosiaalisten tarpeiden korostuminen suhteessa materiaaliin on omiaan herättämään vastakommentin: kertooko tulos lomamatkoista siitä, että nuoret haluavat tehdä niitä vanhemmista huolimatta. Toisin sanoen, mittaako väittämä matkustushalua, ei perheen kanssa yhdessä vietettävää aikaa?

Main (2013) toteaa materiaallisen deprivatioindeksin muodostamisesta, että fokusryhmän lapset pitivät suhteen perheeseen määrittyvän kotona ja ulkona vietetyn ajan ja matkustamisen perusteella. Perheen yhteinen aika merkitsi lapsille mahdollisuutta ylläpitää hyviä perhesuhteita ja vähentää stressiä (Main 2013, 104). Perhematkat merkitsivät heille myös yhteistä ilonpitoa. "Children put a high value on the ability to communicate with and spend time with family and friends, and *seemed to value this in itself*, over and above the activities that were involved in spending time together." (Main 2013 107, korostus kirjoittajan lisäys).

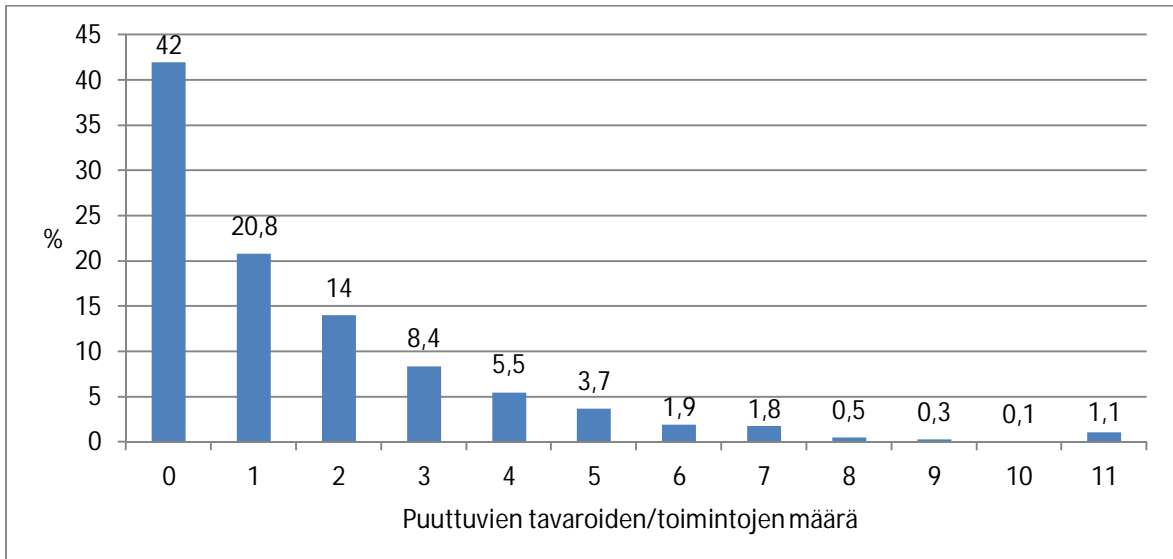
Luottaen alkuperäistutkimukseen, voi kiistatta todeta, että tarpeissa korostuu sosiaalisuus, matkustaminen on se aktiviteetti, joka sisältää perheen yhteisen ajanvieton. Tämä kategoria nousi Suomen kontekstissa myös selvästi korkeammaksi kuin brittiläisessä alkuperäistutkimuksessa: kun vuosittaisia perheen lomamatkoja Mainin ja Bradshawn tutkimuksessa kaipasi 15 prosenttia vastaajista, Suomessa osuus oli 24 ja vastaavasti lyhyitä lomamatkoja kaipasi alkuperäistutkimuksen lapsista 18 prosenttia, Luupissa 27 prosenttia.

Taulukko 30. Lasten materiaallinen köyhyys -asteikko (%). Jakaumat suhteellisin osuuksin perheen taloudellisen tilanteen mukaan.

	Minulla on tämä	Haluaisin	En halua
Viikoittaista taskurahaa, jota voin käyttää haluamallani tavalla			
Taloudellinen tilanne vaikea	42	35	24
Taloudellinen tilanne helppo	60	19	21
Rahaa säästettäväksi joka kuukausi			
Taloudellinen tilanne vaikea	51	38	12
Taloudellinen tilanne helppo	69	19	12
Samanlaiset merkkikengät, joita muillakin ikäisilläni nuorilla on			
Taloudellinen tilanne vaikea	46	20	35
Taloudellinen tilanne helppo	58	15	27
Henkilökohtainen musiikkisoitin			
Taloudellinen tilanne vaikea	43	20	38
Taloudellinen tilanne helppo	53	20	27
Kaapeli- tai satelliitti-TV kotona			
Taloudellinen tilanne vaikea	67	12	21
Taloudellinen tilanne helppo	74	11	15
Puisto tai piha jossa voin viettää aikaa ystävien kanssa			
Taloudellinen tilanne vaikea	58	22	21
Taloudellinen tilanne helppo	76	13	12
Perheessä on auto kuljetuksia varten			
Taloudellinen tilanne vaikea	79	10	11
Taloudellinen tilanne helppo	90	5	5
Samanlaisia vaatteita, joita muillakin ikäisilläni nuorilla on			
Taloudellinen tilanne vaikea	55	12	33
Taloudellinen tilanne helppo	71	10	19
Vähintään yksi lomamatka perheen kanssa vuodessa			
Taloudellinen tilanne vaikea	44	45	12
Taloudellinen tilanne helppo	72	20	8
Lyhyitä matkoja perheen kanssa kerran kuukaudessa (esim. huvipuisto, kylpylä, laivamatka)			
Taloudellinen tilanne vaikea	37	46	17
Taloudellinen tilanne helppo	60	23	17
Älypuhelin			
Taloudellinen tilanne vaikea	85	8	7
Taloudellinen tilanne helppo	89	6	6

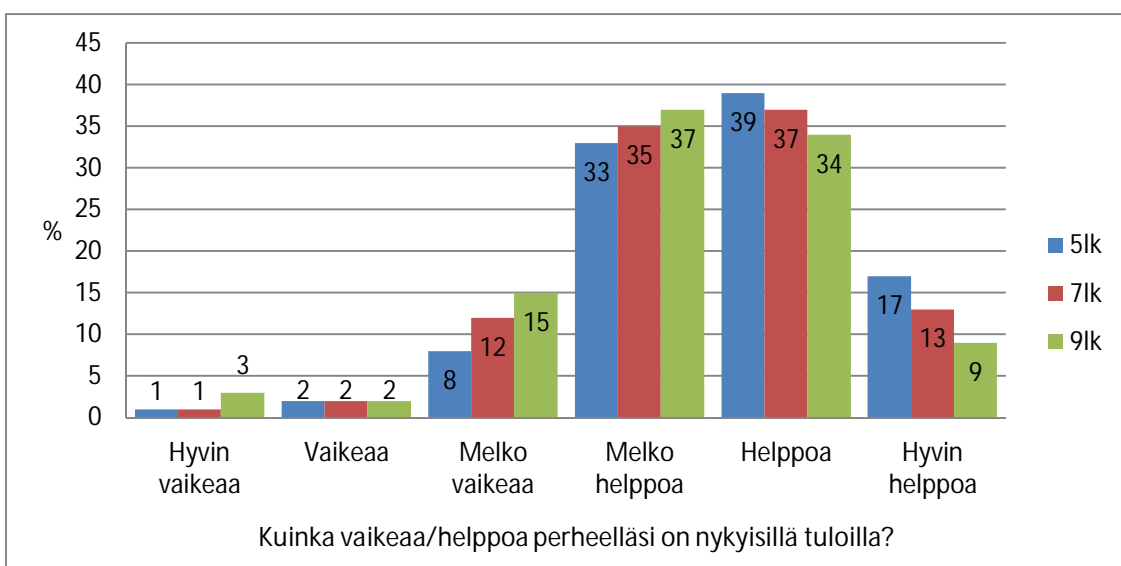
Kuviossa 50 materiaalista köyhyyttä tarkastellaan summamuuttujan avulla. Se on muodostettu siten, että arvo 0 kertoo niiden lasten ja nuorten osuuden, joilla ei puutu mitään (ovat valinneet vastausvaihtoehdon 1 = minulla on tämä), arvo 1 niiden osuuden, joilta puuttuu listassa mainituista asioista yksi jne. Pisteet vaihtelevat nolasta (ei puutu yhtään asiaa) 11:een (kaikki asiat puuttuvat). Jakauman muoto on jokseenkin odotusten mukainen, noin 40 prosenttia lap-

sista ja nuorista oli sitä mieltä, ettei heiltä puutu mitään. Samanaikaisesti suhteelliset osuudet laskivat, kun puutteiden määrä kasvoi, "hännän" kadotessa lähes kokonaan kahdeksannen asian jälkeen. Pieni nousu tapahtui kuitenkin lopussa, ts. yksi prosenttia (n=16) vastaajista ilmoitti, että heiltä puuttuivat kaikki asiat.

Kuvio 50. Deprivaatiomittarin jakauma (n=1504).

Luupin viimeinen kysymys koski lasten ja nuorten omaa arviota perheen taloudellisesta toimeentulosta. Subjekttiivinen arvio taloudellisesta tilanteesta antaa kokemuksellista tietoa toimeentulosta ja toimii asiaa lapsilta ja nuorilta kysyttäessä paremmin kuin absoluuttisten tulojen selvittäminen; nuorten vastaajien ei voi olettaa tietävän perheen kokonaistuloja (Lavikainen 2012). Kokemuksellista tietoa perheen taloudellisesta toimeentulosta tarvitaan selvittäessä mm. lapsiköyhyyttä. Lapsen oma arvio siitä, miten hän arvioi perheensä taloudellisen toimeentulon, kertoo kokemuksellisen totuuden suhteutettuna arvioon siitä, miten varallisuus näyttäytyy muissa perheissä. Tätä kokemusta ei ole syytä vähätellä.

Kuvio 51. Perheen taloudellinen toimeentulo subjektiivisena arviona.

”Kuinka vaikeaa/helppoa perheelläsi on nykyisillä tuloilla?” -muotoinen kuusiluokkainen (1=hyvin vaikea, 6=hyvin helppo) muuttuja mittasi vastaajien kokemusta perheen taloudellisesta toimeentulosta (kuvio 51). Suurin osa vastaajalapsista ja -nuorista koki perheen taloudellisen tilanteen helppona. Viidesluokkalaiset koululaiset erottuvat hieman myönteisempinä; kaksinkertainen osuus heistä (17 %) koki hyvin helpoksi perheen taloudellisen toimeentulon verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin (9 %). Sukupuolet eivät eronneet toisistaan. Kuitenkin 227 (14 %) lasta ja nuorta koki perheen taloudellisen tilanteen vaikeaksi, heistä hyvin vaikeaksi kaksi prosenttia. Luku on hieman suurempi kuin Pelastakaa Lapset -raportissa, jossa 11 prosenttia 7-17-vuotiaista koki perheensä olevan köyhä tai erittäin köyhä (Pelastakaa Lapset 2015).

Koetulla perheen toimeentulolla näyttäisi olevan yhteyksiä harrastamiseen, esimerkiksi toimeentulon vaikeaksi kokeneista lapsista kuusi prosenttia ei harrastanut urheilua tai liikuntaa lainkaan, helpoksi toimeentulon arvioineista vain yksi prosenttia. Vastaavasti kulttuuripalveluiden (elokuviissa, teatterissa tai museoissa käynti) käyttö oli selvästi vähäisempää, jos perheen taloudelliset resurssit koettiin niukkoina (huono taloustilanne 16 % ei käynyt koskaan, hyvä taloustilanne 6 %). Jos perheen taloudelliset resurssit olivat niukat, ilmaiset tai edulliset harrastusmahdollisuudet olivat hieman suositumpia, kuten kirjastossa käynti tai luova toiminta.

Taulukko 31. Taloudellisen toimeentulon ja hyvinvointia mittaavien tekijöiden yhteys.

	Perheen taloudellinen asema heikko	Perheen taloudellinen asema hyvä
Elämäni on juuri sellaista, kun haluan		
Täysin eri mieltä	33	3
Täysin samaa mieltä	8	47
Koen olevani onnellinen		
Täysin eri mieltä	29	2
Täysin samaa mieltä	4	65
Olen tyytyväinen elämäni		
Täysin eri mieltä	33	2
Täysin samaa mieltä	8	68
Suhtaudun itseeni myönteisesti		
Täysin eri mieltä	42	3
Täysin samaa mieltä	0	51
Elämässäni on kaikki asiat hyvin		
Täysin eri mieltä	33	2
Täysin samaa mieltä	4	63
Nautin elämästä		
Täysin eri mieltä	25	1
Täysin samaa mieltä	8	69

Taulukossa 31 esitetään perheen toimeentulon yhteys sellaisiin psyykkistä hyvinvointia indikoiviin tekijöihin, jotka olivat tilastollisen varianssianalyysin perusteella voimakkaimmin yhteydessä toisiinsa. Toisin sanoen, kuvatut yhteydet kertovat siitä, miten voimakkaasti koettu perheen taloudellinen tilanne selitti psyykkistä hyvinvointia. Psyykkistä hyvinvointia mitattiin seuraavasti: ”Olen tyytyväinen elämäni”, ”Koen olevani onnellinen”, ”Suhtaudun itseeni myön-

teisesti”, ”Elämässäni on kaikki asiat hyvin”, ”Nautin elämästä” ja ”Elämäni on juuri sellaista, kun haluan” (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Sarakkeissa on raportoitu täysin eri ja täysin samaa mieltä olevien lasten ja nuorten mielipiteet suhteessa hyvin vaikeaksi tai hyvin helpoksi koettuun perheen taloudelliseen toimeentuloon.

Kaikki kuusi hyvinvointimuuttujaa osoittavat perheen taloudellisten resurssien olevan merkittävästi yhteydessä hyvinvointiin. Koettu vaikea taloustilanne näkyi hyvin kielteisenä suhtautumisena omaan psyykkiseen hyvinvointiin. Perheen taloudelliset resurssit erottelivat erityisesti myönteistä suhtautumista itseän: yksikään hyvin vaikeaksi perheen taloudellisen tilanteen kokenut lapsi tai nuori ei ollut väittämän kanssa täysin samaa mieltä. 13 prosenttia heistä oli väittämän kanssa osittain samaa mieltä, mutta valtaosa suhtautui itseensä kielteisesti.

Yhteenveto ja pohdinta

Nuoret luupin alla -raportti tuo neljättä kertaa esille suomalaisten lasten ja nuorten elinoloja, vaikuttamismahdollisuuksia ja mielipiteitä heidän omaan elämäänsä liittyvistä teemoista. Raporttiin on ensi kertaa sisällytetty myös vertailutietoa vuosina 2008–2012 kerätyistä aineistoista. Vertailutiedot kohdistuvat 9.-luokkalaisiin aineiston vastaajaryhmän muuttuneiden ikäluokkien vuoksi. Vertailua on tehty Luuppi-teemojen kaikista osa-alueista, niin vapaa-ajasta, koulusta, yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta kuin hyvinvoinnista, työstä ja tulevaisuudesta. Vertailujen avulla tavoitellaan näkemystä mahdollisista muutoksista nuorten arjen elinoloissa: tietoa siitä, onko jokin muuttunut vai ei.

Vertailuvuosien tulokset osoittavat, että niiden 9.-luokkalaisten osuus, joita omaa elämää koskettavat asiat eivät kiinnosta, on kasvanut tasaisesti. Myös kielteinen suhtautuminen eri asioiden tiloihin näyttää lisääntyneen. Tulokset osoittavat, että vapaa-ajan käytössä on tapahtunut muutoksia, esimerkiksi liikunnallinen aktiivisuus on vähentynyt. Yhä useampi nuori urheilee tai harrastaa liikuntaa liian harvoin. Vastaava laskeva suuntaus näkyi kulttuuriharrastamisessa. Kulttuuripalvelujen käyttö näyttäisi siirtyvän verkkoalustoille. Elokuissa, teattereissa ja konserteissa säännöllisesti käyvien osuus oli laskenut merkittävästi. Kyse lienee erityisesti elokuvissa käymisen vähentymisestä. Samalla kun elokuvatarjonta netissä kasvaa ja halpenee, siirtyy yhä useampi kuluttamaan kulttuuripalveluja verkkoon. Yhdeksäsluokkalaiset tapaavat myös kavereitaan harvemmin kuin aiemmin. Toisaalta tiedetään, että sosiaalisuus on siirtynyt osittain nettiin, ja kavereita kontaktoidaan Swarmin, WhatsAppin, Snapchatin ja muiden vastaavien sovellusten avulla. Nuoret haluavat sinne, koska siellä ovat kaikki muutkin ystävät. Sosiaalisessa mediassa ollaan paljon vapaa-ajalla ja yhä useampi kirjautuu sinne mobiililaitteella (Weissenfelt & Huovinen 2013).

Huolestuttavana voi pitää myös terveydentilassa tapahtuneita muutoksia: koettu terveydentila on joka mittausvuonna heikentynyt hieman. Yhä enemmän on niitä nuoria, jotka eivät koe olevansa terveitä.

Kuuden vuoden vertailuajanjaksolla muutokset eivät olleet vuositasolla suuria, mutta suunta oli laskeva. Osa tuloksista kertoi myös myönteisestä kehityksestä. Esimerkiksi yhä useampi yhdeksäsluokkalainen koki opettajien suhtautuvan aiempaa suotuisammin oppilaskuntien toimintaan, joka puolestaan edistää oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia koulussa. Tulevaisuudelta nuoret odottavat aiempaa useammin pysyvää työsuhdetta sekä rahaa. Näyttääkin siltä, että talouden taantumalla olisi vaikutusta nuorten tulevaisuuden odotuksiin: nuorisotyöttömyyden kasvun ja taloudellisen epävarmuuden ajan voi nähdä myös Luuppi-vastauksissa.

Mistä muutos kertoo? Ovatko nykynuoret passivoitumassa, eikö esimerkiksi harrastaminen kiinnosta ja korvaako liikkumisen, tekemisen ja menemisen paikallaan oleilu ja somettaminen? Tekevätkö nuoret vapaa-ajallaan jotain sellaista, mitä Luuppi-kysely ei pystynyt tavoittamaan? On selvää, että aikuisten nuorille suuntaama kysely koostuu osittain aikuisten määrittelemistä kysymyksistä. Voi olla, että nuorten elämää ja vapaa-aikaa määrittää jokin uusi ajankäyttölinja rakenne, joka voisi selittää näennäisen lisääntyneen toimeettomuuden. Nuorten jatkuvasti muuttuva suhde tietotekniikkaa kohtaan on tutkimusten mukaan yksi selittävä tekijä: ns. pe-

rintainen aktiivisuus ja sosiaalisuus ovat osittain siirtyneet verkkomaailmaan (vrt. keskusteluyllä).

Kiistatonta on sen sijaan, että fyysisen aktiivisuuden väheneminen on kansallisesti huolta aiheuttava kehityssuuntaus. Luupin tulokset osoittavat myös, että vaikka nuoret arvostavat terveyttä, hyvinvointinsa huonoksi kokevien osuus on kasvanut. Onko kyse siitä, ettei oman terveyden eteen haluta nähdä vaivaa? Kieltämättä tähän suuntaan voi vastausta viedä Luuppitulosten perusteella. Aiempaa pienempi osuus nuorista liikkuu säännöllisesti viikkotasolla. Valtaosalla kertyy useita tunteja istumista ja paikallaanoloa ruutujen ääressä. Lisäksi tulokset osoittavat sen, että lähes kaikenlaisen tekemisen useus on vähentynyt. Vaikka niitä, jotka eivät harrasta lainkaan on yhä vain hyvin pieni osa 9.-luokkalaisista, on määrä kasvusuuntainen. Toisaalta, on tuotava esiin se, että nuoremmat koululaiset ovat yhä vapaa-ajallaan aktiivisia ja harrastavat monipuolisesti erilaisia asioita. Tulokset osoittavat sen, että siirtymä alakoulusta yläkouluun vähentää arjen aktiivisuutta. Tiedetään, että teini-ikä nuoren elämän ajanjaksona tuo muutoksia kiinnostuksen kohteisiin ja vähentää kiinnostusta monia asioita kohtaan. Mutta se ei riitä selittämään muutosta, sillä vertailuna olivat nimenomaan yhdeksäsluokkalaiset eri vuosina. Koska otoskoot ja -alueet ovat hieman vaihdelleet eri aineistonkeruuvuosina, voimakkaita yleistäviä johtopäätöksiä tuloksista on hyvä välttää.

Lisääntynyt ruutuaika aiheuttaa yhä enemmän huolta niin vanhempien, koulun kuin yhteiskunnan tasolla. Liiallisen netissä notkumisen tai pelaamisen riskit liitetään erityisesti lisääntyviin tuki- ja liikuntaelinsairauksiin, mutta myös riippuvuus- ja mielenterveysongelmiin. Nuoret viettävät päivittäin ison osan ajastaan ruudun ääressä. Tytöt viihtyivät erityisesti sosiaalisessa mediassa, pojille tyyppisempää oli pelaaminen, erityisesti alakoulussa.

Tekeminen ei ole aina kiinni rahasta, vaikka esimerkiksi lasten liikunnan harrastamisen kustannukset ovat jopa kolminkertaistuneet kymmenessä vuodessa. Luuppi-tulokset nimittäin osoittavat, että lapset ja nuoret eivät koe rahan olevan esteenä eri asioiden tekemiselle. Ikä vaikutti sukupuolta enemmän siihen, miten rahan puute koettiin. Yhdeksäsluokkalaiset kokivat hieman useammin kuin nuoremmat vastaajat rahan puutteen estämästä heitä tekemästä jotain, mitä haluaisivat tehdä. Toisaalta tytöt kokivat poikia useammin rahan rajoittavan tekemästä jotain, mitä he haluaisivat tehdä ja ostamasta jotain, mitä he haluaisivat ostaa. Kavereiden tapaamista rahan puute ei estänyt.

Vaikka oppilaat kokevat vaikutusmahdollisuuksien parantuneen koulutyössä, halu vaikuttaa kouluasioihin on vähentynyt. Osa vaikuttamishalun vähentymisestä selittyy vaikuttamiskuilun pienentymisellä. Luuppitulosten mukaan yhä useampi oppilas kokee saavansa vaikuttaa asioihin koulussa, joka näyttäisi heijastuvan pienentävästi vaikuttamishaluun. Toisaalta voisi olettaa, että juuri se, että kokee saavansa mahdollisuuden vaikuttaa kasvattaa ennestään intoa osallistua koulutyöskentelyyn vaikuttaviin asioihin. Suurin osa vastaajista koki myös koulun henkilökunnan ottavan oppilaiden vaikuttamisryhmät tosissaan.

Oppilailla on vaikuttamishalua ja kaikenikäiset oppilaat haluavat vaikuttaa koulutyöskentelyyn enemmän kuin saavat. Olisi tärkeää, että vaikuttamisväyliä yhä kehitetään ja muutkin kuin oppilaskuntiin osallistuvat saavat aidon kokemuksen vaikuttamismahdollisuuksista. Koulu tarjoaa erinomaisen paikan harjoitella vaikuttamisen taitoja; koulumaailmaan kohdistuessaan koululaistaitoja, yhteiskuntaan kohdistuessaan kansalaistaitoja. Kuten työelämän tutkimukses-

ta tiedetään, hyvät alaistaidot, kuten myös esimiestaidot, edistävät mm. työviihtyvyyttä, työhön sitoutumista ja työn tuottavuutta. Heitämme kysymyksen, voisiko alaistaitojen opettelulla olla sovellusarvoa myös koulumaailmassa.

Vaikuttamisen ja osallistumisen taitojen opettelu voi edistää myös nuorista versovaa halua kiinnittyä yhteiskuntaan. Luuppi-tulokset osoittavat, että vain harvaa kiinnostaa kunta- saati yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Lisäksi lasten ja nuorten luottamus omiin kansalaistaitoihin on heikko. Kaikkien tarkasteltujen ikäryhmien luottamus kansalaistaitoihinsa oli vähäistä. Kuitenkin tulokset osoittavat, että korkea luottamus kansalaistaitoihin korreloi sekä politiikka- että yhteiskunnallisen kiinnostuksen kanssa. Onkin perusteltua todeta, että kansalaistaitojen harjoittelu koulun arkikäytännöissä voisi lisätä nuorten luottamusta omiin kykyihin osallistua ja vaikuttaa, jota myöten myös kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin lisääntyisi.

Vertailuvuosien tarkastelu osoittaa, että turvallisuudentunteen kokemus on pysynyt kohtalaisen samana kuuden vuoden ajanjaksolla. Kaikissa mitatuissa osa-alueissa voitiin kuitenkin havaita, että niiden osuus, jotka kokivat olonsa aina turvalliseksi, oli vähentynyt vuosi vuodelta, lukuun ottamatta vuotta 2014. Selityksenä tälle on todennäköisesti se, että kyselyyn osallistui paljon maaseutumaisissa kunnissa asuvia vastaajia, joissa oma asuinalue voi olla maatila ja keskusta pieni kirkonkylä.

On hyvä muistaa, että lapsen tai nuoren turvallisuuden tunne heijastuu myös tiettyä fyysistä paikkaa laajemmalle ja turvattomuuden tunne on yhteydessä pahoinvointiin. Lasten kokemukset perheen taloudellisesta tilanteesta ja omasta terveydestä olivat yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Samalla kun vastaajien enemmistö koki hyvinvointia keskeisesti kuvaavien indikaattorien olevan hyvällä tolalla, on huomattava, että joka kymmenennellä lapsella tai nuorella ei ole yhtään todella läheistä ystävää. Läheisen ystävän puutteella oli selkeä yhteys mm. siihen, että lapsi tai nuori koki oman tulevaisuutensa synkkänä. Terveys yhdessä onnellisuuden ja hyvien ystävien omaamisen kanssa nousi myös merkittävimiksi asioiksi, kun lapsilta ja nuorilta kysyttiin, mitä asioita he pitivät tärkeinä tulevaisuudessaan.

Onnellisuuden kokemus ja elämään tyytyväisyys ovat sukupuolittuneita kokemuksia. Pojat suhtautuivat tyttöjä myönteisemmin kyseisiin väittämiin. Kokemus terveydentilasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä oli erityisesti sidoksissa ikään, sillä mitä nuorempi vastaaja, sitä myönteisempi oli kokemus kaikkia kolmea hyvinvoinnin osa-aluetta kohtaan.

Samanaikaisesti kun tupakan päivittäinen käyttö on vähentynyt ja alkoholia vähintään muutama kerran kuussa juovien osuus laskenut, lasten ja nuorten lääkkeiden käyttö lisääntyy. Päivittäin lääkkeitä käyttävien yhdeksäsluokkalaisten määrä on seurantavuosien aikana kaksinkertaistunut vuodesta 2008 vuoteen 2014.

Vuoden 2014 Luuppi-kyselyn erityisteemana oli kulutus ja taloudellinen eriarvoisuus. Kuluttajuus pitää sisällään merkityksiä, joilla tavoitellaan sosiaalista arvostusta ja hyväksyntää. Tätä käsitystä vahvistivat osaltaan tulokset kulutustyyleistä, joista shoppailu nousi merkittävimmäksi kulutustyyliksi. Jopa puolet vastaajista määritteli omaa kulutuskäyttäytymistään shoppailuhenkiseksi.

Nuoret eivät koe rahan rajoittavan heidän tekemisiään. Lapset ja nuoret osaavat myös hyvin arvioida, mikä on tarpeellista ja mikä vain haluun perustuvaa rahankäyttöä. Nuoret eivät myöskään nostaneet varakkuutta tärkeimpien tulevaisuudelta toivomiensa asioiden joukkoon.

Luuppi-tutkimus tuo esille suomalaisille lapsille ja nuorille tärkeitä tarpeita. Jos kuluttajuus keskittyy pitkälti muodin ja sitä kautta rakentuvien merkitysten varaan, tarpeet antavat kuluttajuudesta toisenlaisen, ehkä realistisemmän kuvan. Kulutukseen käytettävissä olevat resurssit tuottavat eriarvoisuutta (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Tämä oli havaittavissa myös Luupin tuloksista. Niissä perheissä, joissa taloudelliset resurssit eivät mahdollistaneet yhteisiä lomamatkoja, lapset kaipasivat selvästi useammin tällaisia lomia. 14 prosenttia lapsista ja nuorista koki perheen taloudellisen tilanteen vaikeaksi tai hyvin vaikeaksi. Taloudellisen tilanteen huonoksi kokevien lasten ja nuorten kuva itsestä oli myös kielteinen, ja he kokivat hyvinvointinsa huonoksi.

Kuluttajina lapset ja nuoret ovat harkitsevia: mieltymykset ohjaavat lasten ja nuorten kuluttotottumuksia, eikä kaikkien toiveena ole suinkaan saada samanlaisia tavaroita kuin mitä muilla on. Perheen taloudellisen tilanteen vaikeaksi kokevat nuoret toivoivat erityisesti pääsevänsä perheen kanssa yhteisille matkoille eli viettämään yhteistä aikaa läheistensä kanssa. Tavara ei korvaa perheen yhteistä aikaa.

Lähdeluettelo

af Ursin, P., Haanpää, L., Launokorpi, H. & Sipilä, K. (2013) Nuoret luupin alla 2010 – Kyselytutkimus lasten ja nuorten hyvinvoinnista, osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Turun Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 6/2013, Turun yliopisto: Turku. pdf

Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M.K. & Harju-Kivinen, R. Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:4.

Autti-Rämö, I., Seppänen, J., Martikainen, J.E. & Sourander, A. (2009) Nuorten ja nuorten aikuisten psyykelääkkeiden käyttö on lisääntynyt 2000-luvulla. Suomen Lääkärilehti, 6, 477–482.

Blomqvist, I. (2011) Suomalaisnuoret ovat osaavia mutta passiivisia kansalaisia. Hyvinvointikatsaus 3/2011, 8-14.

Carthaigh, S. M. (2014) We need to talk about the poverty. Policy & Politics Journal Blog. 16.4.2014.

Carthaigh, S. M. (2013) Need and poverty. In Policy and Politics doi 10.1332/030557312X655666

Currie, C., Nic, G.S., Godeau, E., Roberts, C., Smith, R., Currie, D., Picket, W., Richter, M., Morgan, A. & Barnekow, V. (2008). Inequalities in Young People's Health. Health Behaviour in School-aged children. International Report from the 2005/2006 Survey. WHO, Europe. Child and Adolescent Health Research Unit (CAHRU). Health Policy for Children and Adolescents, No. 5.[http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/53852/E91416.pdf]

Diener, E. & Suh, E. M. (2000) Culture and subjective well-being E. Diener, E.M. Suh (toim.), MIT Press, Cambridge, MA.

Flanagan, C., Syvertsen, A. & Stout, M. (2007) Civic Measurement Models: Tapping Adolescents' Civic Engagement. Circle working paper 55.

Haanpää, L. – Tuppurainen, S. (2012) Nuoret yrittävät – vastuullisuus, joustavuus ja mahdollisuudet yrittäjyydessä. Nuorisotutkimusseuran /Nuorisotutkimus-verkoston julkaisuja 122.

Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia, 124. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Helsingin Sanomat (2013) Kansalaistaidot ovat osalla hukassa. Pääkirjoitus, 14.1.2013

Helve, H. (2005) Nuorten arvojen, maailmakuvien ja katsomusten muutokset. Teoksessa Tommi Hoikkala & Sofia Laine & Jyrki Laine (toim.) Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Helsinki: Lokikirjat. 205–222.

- Huebner, E. S. (1991) Initial development of the Students' Life Satisfaction Scale. *School Psychology International*, 12, 231-243.
- Ironico, S. (2012) The active role of children as consumers. *Young Consumers*, 13(1), 30–44.
- Junttila N. & Vauras M. (2009) Loneliness of school aged children and their parents. *Scandinavian Journal of Psychology*, 50, 211-219.
- Kahne, J., Middaugh, E., & Schutjer-Mance, K. (2005) *California Civic Index [Monograph]*. New York: Carnegie Corporation and Annenberg Foundation.
- Keeter, S., Zukin, C., Andolina, M., & Jenkins, K. (2002) *The civic and political health of the nation: A generational portrait*. College Park, MD: Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement.
- Keltikangas-Järvinen, L., Räikkönen, K. & Puttonen, S. (2001) Onko luonto oikeudenmukainen? Synnynnäinen temperamentti ja stressinsietokyky <http://www.tieteessatapahtuu.fi/011/luonto.htm>
- Koivusilta, L. (2014) Seinäjoen koulujen syrjäytymisen ehkäisemisen teemavuoden (2013–2014) tutkimus – perustiedot ja yksinäisyyteen yhteydessä olevat asiat. Tampereen yliopisto. Seinäjoen yliopistokeskus.
- Koskinen, H. & Koskinen, K. (2003) 11–12-vuotiaiden lasten kokemuksia vanhempien kanssa vietetystä ajasta. Opinnäytetyö. Diakoninen sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. pdf.
- Kuluttajaliitto (2015) Lapset, media ja markkinointi. www.kuluttajaliitto.fi
- Kun koulu loppuu -tutkimus (2015) Kesätyö 2015. <http://kunkoululoppuu.fi/kesatyo/>
- KvantiMOTV (2004) Korrelaatio ja riippuvuusluvut. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/korrelaatio/korrelaatio.html>
- Kämppe, K., Välimaa, R., Ojala, K., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J. & Kannas, L. (2012) Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010 – Who-koululaistutkimus (hbsc-study). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Opetushallitus.
- Lavikainen, E. (2012) Aallokosta nousujohteiseksi? Korkeakouluopiskelijoiden kokemuksia toimeentulosta, tulonmuodostuksesta ja pienituloisuudesta osana elämäntulkua. Helsinki: Otus.
- Main, G. & Bradshaw, J. (2012) An index of child material deprivation. *Child Indicator Research* 5(3), 503-521.
- Main, G. (2013) *A child-derived material deprivation index*. The University of York.

Margolis, R. & Myrskylä, M. (2013) Family, money, and health: Regional differences in the determinants of life satisfaction over the life course. *Advances in Life Course Research*, 18, 115-126.

Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2012) Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. *Perhebarometri. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 42/012*.

Myllyniemi, S. (toim.) (2012) Monipolvinen hyvinvointi. *Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53. Hybridit. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 46.

Myllyniemi, S. (toim.) (2007) Perusarvot puntarissa. *Nuorisobarometri 2007*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 79, Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 37. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Opetushallitus (2014) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96.
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Paakkunainen, K. & Myllyniemi, S. (2007) Tihentyvä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasaantuminen. Teoksessa: Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Kari Paakkunainen (toim.) Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 72, 8–81.

Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen (2015) Entten tentten pelistä pois. Lapsen ääni 2015 – raportti lasten kokemuksista köyhyydestä ja osallisuudesta. pdf-raportti.

Peltola, M. (2007) Konventioita ja vaihtoehtoja – nuoret muuttuvan yhteiskunnan poliittisina toimijoina. Teoksessa: Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Kari Paakkunainen (toim.) Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 72, 82–102.

Puohiniemi, M. (2002) Arvot, asenteet ja ajakuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkitaan. Limor kustannus: Helsinki.

Quart, A. (2003) Brändätyt – ostetaan ja myydään nuoria. Like: Helsinki.

Ruuskanen, O. (2011) Yksinäisyys on vaarallista terveydelle. *Läketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 127(8), 754.

Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. (2010) Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

THL (2015) Lapsiköyhyys on Suomessa kasvussa. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijaty/hankkeet-ja-ohjelmat/stop-koyhyys/nakokulmia-teemaan/lapsikoyhyys-on-suomessa-kasvussa>

Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A. & Hakamäki, M. (2011) Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu ja 2011:33.

Valkonen, L. (2006) Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto.

Varjonen, V. (2015) Huumetilanne Suomessa 2014. Raportti 1/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, pdf.

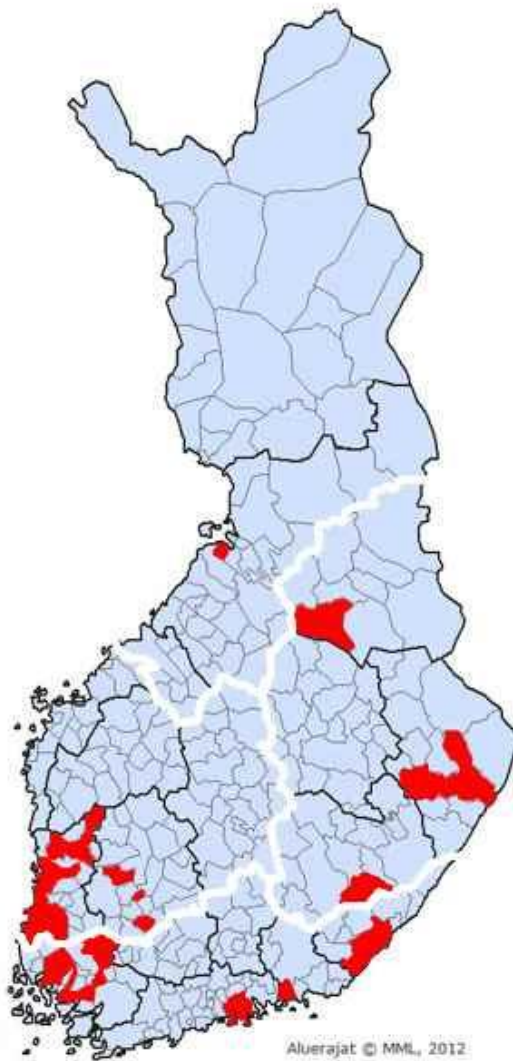
Weissenfelt, J. & Huovinen, J. (2013) Sosiaalinen media ja nuoret 2013. <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2013>

Välimaa R. (2000) Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa. Studies in sport, physical education and health 68. Jyväskylän yliopisto.

Yle (2015) Tutkija: Poliitikkojen on helpompi puhua syrjäytymisestä kuin köyhyydestä. Puheen päivä. 13.1.2015.

Liite 1. Luuppi-kyselyyn vuonna 2014 vastanneet kunnat (punaisella)

100

Etelä-Karjala (1)
Lappeenranta

Etelä-Savo (1)
Puumala

Kainuu (1)
Kajaani

Kymenlaakso (1)
Pyhtää

Pirkanmaa (2)
Hämeenkyrö
Pirkkala

Pohjois-Karjala (2)
Joensuu
Liperi

Pohjois-Pohjanmaa (1)
Lumijoki

Satakunta (8)
Eura
Eurajoki
Kankaanpää
Karvia
Luvia
Pori
Rauma
Siikainen

Uusimaa (1)
Porvoo

Varsinais-Suomi (9)
Kaarina
Loimaa
Masku
Mynämäki
Nousiainen
Oripää
Paimio
Pyhäranta
Turku

Liite 2. Markkinointikirje kunnille

Nuoret luupin alla

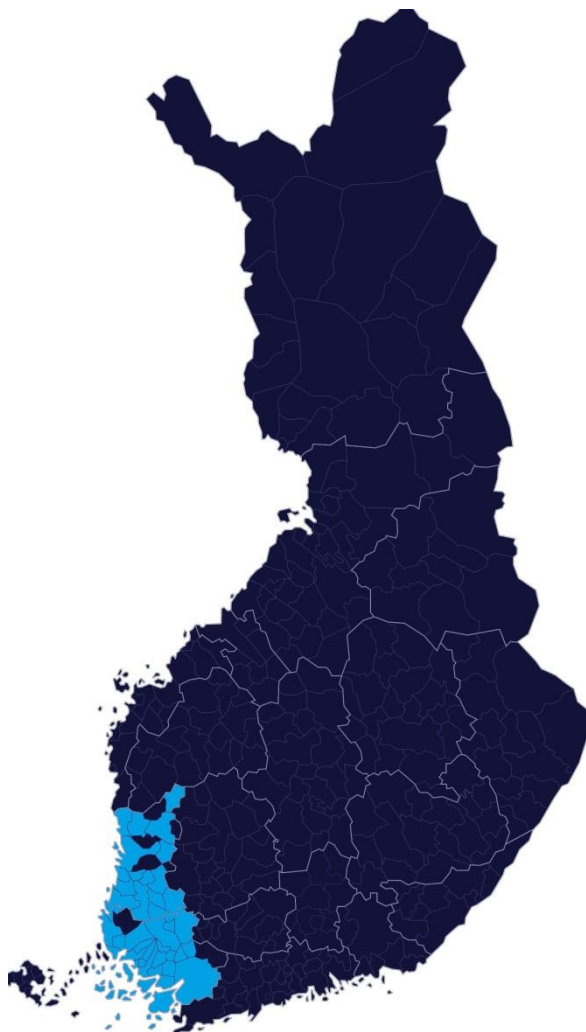
Kustannustehokas tiedontuottaja kuntien käyttöön

102

Mistä on kyse?

Nuoret luupin alla on Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteistyönä toteuttama ilmainen koulukysely 5.-, 7.- ja 9.-luokkalaisten lasten ja nuorten elinoloista Suomessa. Luuppi-koulukyselyssä kerätään monipuolista tietoa lasten ja nuorten elinoloista ja osallisuudesta. Kysely kattaa seuraavat teemat:

- vapaa-aika, miten ja missä nuoret vapaa-aikansa viettävät?
- koulumaailma ja erityisesti osallisuus koulussa (vaikuttamishalut vs. koetut vaikuttamismahdollisuudet koulussa)
- yhteisiin asioihin vaikuttaminen (aktiivinen kansalaisuus)
- turvallisuus koulun ulkopuolella sekä aktiivisuus vanhempien kanssa
- hyvinvointi, esim. itsetunnon ja kehonkuvan mittarit
- työ ja tulevaisuus
- teemaosiot (ympäristö 2012, kulutus 2014)

Mitä kunta saa?

Kuva: Luuppi-kunnat vuonna 2012 (osallistuneet sinisellä)

- Jatkuvaa seurantatietoa: kyselyt toteutettu vuosina 2008, 2010 ja 2012 (tulossa 2014)
- Alueellisesti kattavaa tietoa: osallistuneita 95 % Varsinais-Suomen ja Satakunnan kunnista, tavoittanut yhteensä noin 15 000 6.- ja 9.-luokkalaista

- Työkaluja hyvinvointisuunnitelmien toteuttamiseen, Osallisuuden työpajoissa nuoret ja päättäjät kohtaavat

Nuoret luupin alla -koulukysely tuottaa ainutlaatuista tietoa sekä alakoulu- että yläkouluikäisten hyvinvoinnin rakentumisesta ja arjen elinoloista. Tiedot on kerätty kaksikielisenä, joten saatavilla on myös ruotsinkielisten tuloksia (vastaajista noin 7 % ruotsinkielisiä).

Miten mukaan?

- Koulukyselyyn osallistuminen on ilmaista

Oppilaat täyttävät nettipohjaisen koulukyselyn vuosiluokilla 5, 7 ja 9 syksyllä 2014.

- Hankekokonaisuus (kysely + Osallisuuden työpaja) 2 €/oppilas

Miksi hankekokonaisuus?

Hankekokonaisuus toteuttaa koulukyselyn pohjalta kunnallisia Osallisuuden työpajoja, joissa nuoret ja kunnan päättäjät keskustelevat lapsia ja nuoria koskevista asioista. Näin kunnat toteuttavat nuorisolain kunnille asettamia velvoitteita lasten ja nuorten mielipiteen kuulemisesta kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa (Nuorisolaki 8 §). Hankekokonaisuudessa mukana olevat kunnat saavat kattavan materiaalipaketin ja kuntakohtaisen raportin vuoden 2014 tuloksista.

Lisäksi hankekokonaisuuden vaikutuksia tullaan mittaamaan seurantatutkimuksen avulla. Seurantatutkimukseen osallistuvilta kouluilta edellytetään edellä mainittujen toimenpiteiden lisäksi kyselyyn vastaamista syksyllä 2014 sekä keväällä 2015. Tieto kerätään nettipohjaisen kyselyn avulla koulutuntien aikana. Seurantatutkimuksessa oleville kouluille osallistuminen hankekokonaisuuteen on ilmaista.

Lisätiedot:

erikoistutkija Leena Haanpää, Turun yliopisto, [luuppi(at)utu.fi]

projektitutkija Sanna Roos, Turun yliopisto, [luuppi(at)utu.fi]

Luuppi kysyy, nuoret vastaavat

Tiesitkö, että

vuonna 2008 46 %

vuonna 2012 73 %

nuorista ei halunnut vaikuttaa asuinpaikkansa asioihin

vuonna 2008 35 %

vuonna 2012 49 %

nuorista ajatteli tulevaisuutensa hyvin positiivisena

vuonna 2008 17 %

vuonna 2012 41 %

nuorista oli useita kertoja päivässä nettiyhteisöissä

38 % mielestä asuinpaikalta puuttuu vapaa-ajanviettomahdollisuuksia

Luuppi kertoo, mitä juuri Teidän kunnastanne puuttuu